

קובץ-זכרון לא. נ. גנסין

"תרבות"
ספרים ומכשירי כתיבה
יפו ירושלים חיפה

Genessin, Uri Nissan
(RECAP)

הַצְּדָה

קובץ-זכרון ל.א. נ. גנסיין.

(RECAP)

PJ5053

G4257

(lib.)

התכין:

- א) תמונות שונות של א. נ.
- ב) משירי-הנוער של א. נ.
- ג) ממכתבי א. נ. (ששים מכתבים)
- ד) קטע מעזבונו של א. נ.
- ה) אורי ניסן גנסין (הומר לתולדותיו) ש. ביחובסקי.
- ו) א. נ. גנסין ד. פרישמאן.
- ז) אישיותו וכשרונו ז. שניאור.
- ח) במדס ד. שמעונוביץ.
- ט) גנסין ג. שופמן.
- י) א. נ. גנסין ג. מיזיל.
- יא) השאית א. ד. פרידמן.
- יב) קיום י. ה.
- יג) מישיבתו בפתח-תקוה ד"ר י. טהרש"ק.
- יד) פעמים ז. דויד.
- טו) אורי ניסן י. ת. ברנר.

תקוני-טעויות:

בע' 22 נשתרבה תהערה, למותר וגם שלא לנכון.

בע' 24, מכתב ד', כתוב: התכוונות וצ"ל התכווצות.

בע' 25 כתוב, שלג נוב' וצ"ל של גוג' ב.

בע' 33, כסוף מכתב י', כתוב: ואולם את יש לך נטיה אליה, וצ"ל: ואולם

אם את יש' וכו'.

תרע"א

שמו זאידה האגרום
כי וואסוזה האסכה:
אי קלום איסרום,
אין פאמילי לכה

אקטצומוג דג-דלום
הדיק מי קרשיגע
הין פאמילי האסרום,
הקול אגלע?

1900
מאמא.

12 6 73 15A B

משירי הנער של א. נ.

* * *

קולא העצומות האהבה,

בודד אני—באדוני...

חופשי, שלמה התבוששי,

ילדה, הוי חופשי אלי!

לא עוד יקומי אם גוי כבד,

לחיות חלומות הפז:

שוא לאילים לא אמון בם

לענת אל חשקו העז.

אל איפוא ילדה התבוששי—

חופשי ובאי אלי;

יחדיו על במות שגורבו

נקים גא היכל אל חי!

* * *

הַמִּנְחָה מִסְבִּיב שׁוֹדְרֶת,
שְׁאוֹן הָעוֹפֹת צְפוּר עַד קְשׁוּב;
מִחֲשָׁבָה סוֹדֶה שׁוֹמֵרֶת
בְּמַחְזֵי חַיִּיזוּת לָרֵב.

וּמִחֲטוּת חַיִּיזוּת הַתְּחִי
הַרְמֵנָה אֶת נִפְשֵׁי בְּנֵי,
מִנְפְשֵׁי הַחֲוִיצָה יֵצְאוּ,
יִתְפָּרְצוּ וַיֵּדְאוּ אֶל עַל.

אֶל הַתְּכֵלֶת שָׁמַיִם נִשְׁאוֹת
הַמִּחְטוּת הַקְּרוֹשׁוֹת הַתְּחִי,
יִסּוּרוּ אֶל עוֹלָם הַפְּלֵאוֹת
מִשְׁמֵה הַשׁוֹכְנָה בְּרוֹן.

וּמִלְאֵי הוֹד עֵתוֹ אֶל־מִנְחָה
לְשִׁירוֹ שִׁיר קֶסֶם, שִׁיר־אוֹב
וּצְבָעִים וְחֲמוּטוֹת לְרִבּוֹת
חַיִּילוֹ לְשַׁעֲפִים, לֵלֵב.

הַנִּשְׁמָה מְוַהֲרָה מְעַרְנִים
וְרוּחַ תְּעִלּוּמַת הַסּוֹד,
אוֹר מְעַל אִם הַשְׁמָח פִּתְנִים
אוֹ הַמְּצִיל עַל שְׁמִי־עַל אוֹר הוֹד.

אֵל גִּיּוֹרֵי הַיָּם.

לא, לא יפעה שמש אביב—
עונה שירה לי נועה,
הור חלומות העלומים,
הקופת חיי הנקלאה!

אל אל אחד גדל עלילה
עה כל חשוי פי פרעו
לו התפרצה שירת חיי,
עיני חלומות לו דמעו...

ימים רבים, ימים כבדים
מני אז עלי חלפוי
עם דמעותי-חלומותי
אל מצולות-ער נגרסו.

והפוצץ אל מעחי,
גאון בחיני אורה קרם...
נשקערו אלילים
עזי נפשי הנקערה...

והאלילים באלילים
הוד לפתי האמלקה
על השלל נלחמו,
על נשמתו התללה...

לא, לא יפעה שמש אביב—
עונה שירה לי נועה;
לא מאפלת ליל השופני—
צנת חיי הנקלאה.

* * *

(מהיינה).

לך ספירים, מְרַגְלִיחַ
כָּל לֵב נָבֵר לְךָ יִתְמוּד,
גַם עֵינַיִם לְךָ מִה יִפּוּחַ—
הַמְנַחַת לְבִי מִלְךָ עוֹד?

וְלַעֲנֶנְךָ הַיְסוּדִי
צָבָא שׁוֹרְרֵתִי שִׁירֵי-הוֹד
כִּי לֹא אֶעֱנֶנְךָ בְּעֵנְךָ—
הַמְנַחַת לְבִי מִלְךָ עוֹד?

גַם עֵינֶיךָ הַיְסוּדִי
כִּי לְפָרְזִי עַד הַיְסוּד
כְּמִסּוֹם טִיִּם אֶבְלוּ אֶבְלוּ—
הַמְנַחַת לְבִי מִלְךָ עוֹד?

* * *

הינה רמקיה עצמה חרשה.

אט ייללו עץ וסארה;

עם לבתי תמס הלך

החת הקנה עצב טרא.

אי ופערה קלאה חיים.

מה תהמו חרשה ננה?

אי לבתי שירה ענה.

מה השירי בלי הסנה?

בנה רננים עזבה חרשה

נתחצטח קעצרה;

ויונה עברה—

הבך לבתי האיהרה...

טָרָם אָבִיב.

טָרָם אָבִיב... אַה הַלְבָּנִים

אַט תְּסִיר הַאֲדָמָה.

וְרֵאיוּ הַנְּצָנִים.

הַמְבַלְלִים סוּה וְשָׂמָה.

גַּם אַה מִצַּח הָעוֹפְרוֹת

אַט יִסִּירוּ הַשָּׁמַיִם;

רוּחַ עֲרֵנָה צַחָה תִּרְשֵׁ

הָעוֹר, תַּחֲדוּ הַכְּנָפִים.

וְחִדְרָתָ אֵל לִפְתִּי

וְעוֹבְרָתָ פֶּסוּ כְּטֹרֵה.

הַמְרַעֲדָה אֶת שִׁירֵה

אֲשֶׁר תִּקְרָה אֶת מוֹמְדָה...

שחר שכי חולבני
שירת־זמיר מלאה־נל
ובכל שפתו עיני—
אחיש: אשרי עושה קעיל.

צַהֲרִים מִקִּיָּאָה
מִדָּה הַלִּיל, הַצֶּדֶח מִדָּ—
גַם אֲנִי בְדַמְיָה
אֲרִיד: אֲשֶׁרִי כִי גַו דָּבַר.

הִירָח.

בְּשִׁבִיל תְּבִלַּת הַרְקִיעַ
בֵּין מְקַהְלֹת כּוֹכְבֵי שָׁמַי
סֵדֶר קָלָא אֵט יֵטַע
יִתְצֶה גַלֵּי תְּרוֹם הַטִּי

(מחוק בכת"י וכחוב נוסח אחר)

עַל פְּנֵי תְּבִלַּת הַרְקִיעַ
בֵּין מְקַהְלֹת כּוֹכְבֵי שָׁמַי
יִצְחָק־תְּחִלּוֹם הַיָּרַח
קָלָא הוֹד שְׂרַעֲפֵי קוֹ.

לוֹ תְּחַפְּזֶנָּה נְכַחוֹת־כְּלָבִים
לֵב הַמְּשׁוֹרֵר יְהוֹם לוֹ.
הוּא שְׁלֵאֲנָן יִתְהַדֵּר תְּלֵאָה.
יִתְצֶה גַלֵּי תְּרוֹם הַטִּי.

תְּרַחֲוֵי לַיְלָה.

אַתְּ הַצִּלָּיִם הַמְשַׁתְּרָעִים
עַל הַחַבֵּל הַנִּרְדָּמָה
אַתְּ—שְׁלֵהֲבַח קִמְנָה בָּהָר
וּבַזְדֵּדָה—אַתְּ נִלְחָמָה.

וּבַחֹץ—שָׁם הִעֲלָטָה...
הִיא רוֹבֶצֶת בְּעוֹפְרָהּ,
וּמִסְבִּיבָה שְׂדֵי-לַיִל
נַעֲטָרָה לְמִשְׁמָרָה.

יָמִים רַבִּים הִיא רוֹבֶצֶת,
גֵּרוּת רַבִּים בָּהּ נִלְחָמוּ
וּכְמוֹ יָגִיד בְּמִוֶּה תְּרַבֵּץ,
בְּמִוֶּה גֵּרוּת עוֹד יִהְיֶה...

* * *

הִיא הַדְּלִיקָה הַשְּׁלֵהֲבַח
אַתְּ הַתְּקוּהָ חוֹד לְבָתֵּי—
אוֹלֵי הַמִּיץ מְחֻשְׁבוֹתֵי,
אוֹלֵי הַשִּׁיב אֲמוֹנֹתֵי...

מִמְנַגִּינֹת הַזְּמַן.

(ל. ה. ברנו)

בְּחֶצֶר שְׂדוּחַ פִּתּוּחַ מְגַל
בְּזוֹ אֵלֶּיךָ שָׂוֹא יְבֵלֵי
וְתִדְשִׁים יְהֻטְסִים
וְאִמְנֵי—עַד יִסְלוּ.

הִדְקֵלִי אֶתְמוּל גְּלִים נָצִים
וְאֶחָרִים יְהֻאֲרוּ;
הִתְבַּטְּחֵרִי אֵלֶי מְחַר
גַּם הָאֵלֶּה יִעָדְרוּ?

יְבַנְשֵׁשׁ שְׂלֹחַת־שְׂמֵמָה
וְעֵלְפֶת לַיִל־בְּלוּחַת;
לֹא עוֹד תִּמְרָ שִׁירַת־קִדְשׁ,
לֹא תִתְמַרְקֶה גַם תִּדְמָעוֹת.

שְׂוֵא אַעֲיָהּ הַמִּיתָרִים.
כִּי אֲחַמְדָּאָהּ הַמְּטָרָה:
לִי חַטָּאִים מְעַבְרִים.
לְמֹד שְׁפַח בְּנֹרֵי זָרָה.
וּבְתַעְצוּמוֹת עַד-עוֹלָמִים
תַּעֲיֹק חַי בְּתִישְׁרֵתֵי...
הוּא, בּוֹכֵב הַתְּבָרִים.
תְּהַבִּיט לְקַבְּלָתִי?

1900, ט'ז'ס.

מכתבי א. נ. *

(חרנה-חרענ)

* ששים המכתבים שנאספו פה הנם רק הלק קטן מכל המכתבים הנמצאים תחת ידינו ושהכתיחו להמציא אלינו. כהאסף כל המכתבים הננו מקוים להוציאם בספר מיוחד. (ראה "אודות מכתבי א. נ. גנסין" בסוף הקובץ). ש. ב.

سید محمد علی

I.

לש. ביחובסקי.

פאמשעס י"א אונטש (1898).

לאחי היושב בן־לָה!

...בצת-עַד. מים נרפשים. קרום ירוקי מנהין פרוש עליהם. על פני הבצה
המכרכמים—דומית-בקר. דומית-מות; אין כל רגש תנועת-חיים... קר, קפאון, עצלות-
נוראה, עצלות-הרגלית, כמעט טבעית, בוקעים ועולים... כל רוח, אף שאיננה מצויה,
לא תועיל להפריע את המות השורר ישם, לפחת רוח-חיים אף באגל אחד קטן,
בנטף אחד מצער... כל איש- אוכלה, כל להבה-בוערת לא יצלחו להצית את הזיקים
האחדים, אשר, אחרי מלחמה כבדה והתנגדות עצומה, כבר עקמו, עקמו... לא יוכלו
רעורר, לרגש, ללהב, לערב בכל דבר קטן, בכך פעולה מצערה מעט-חם, מעט-לחות,
אפס-חיות...

קפאון נורא!.. אי-תנועה מיתית!.. ממשלת החשך!..

אולם ישם, בתוך הבצה, תחת המכסה עתיק-הזמין?

ישם, אמנם, תנועה כבירה, קולות, רעמים, סערות ורוחות-מנשבות...

רגשות נחנקים יתאמצו לשוב לתחיה... אידיאלים-קבורים משתדלים לקום

מקברם...

אולם היועיל להם הפְּצָם?.. האמנם כל הרבר תלוי רק בהם ובחפצם?.. ולסוף,

היגיעו עד קץ מטרתם?..

מי יודע?!

לעת-עתה הגם בסכנה גדולה מאד!..

ומה? הכבר נמראה סאת-תאותך? היספיקו דברי אלה להשביע את נפשך
השואפת לדעת את גדל צעדי-אחיך הנחבאים בכצה הארורה הזאת, ברפש הפרזבינין
עמוק, עמוק... הדי?..

הכבר נגלו לפניך רבות-אחיך כמו שהם? הכבר תראם עם כל סציעהם,
נגעיהם, סככותם, מרירותם ושפליותם? הבט נא, אחי, סנימה, הבט אל תאחר... מה

מצאת שם?—רקניותו, חביתים ריקות!.. איה מקום האהבה? האמונה?.. ראה. גם התקוה איננה, ואיזה?..

התראה: יאוש-נורא! רק הוא נשאר, רק הוא ימלא את כל הלל הלב! השמעת? את כל הלל הלב ימלא רק יאוש נורא ולא יותר!.. מה נורא, מה מעיק ומה מכאיב מצב כזה!.. יבש הרב, צמוק הגהו... צמוק... אמנם, גם מלבד היאוש יש שם דבר-מה... התראה? יסורי-איוב, יסורי פאוסקא, יסורי-דָּקֶן בימיו הראשונים...

עוד לא תם... עוד תמצא שם רב...
גם פצעים, גם נגעים, גם פגעים נאמנים לא יחסרו שם...
גם פצעי-אוהב, גם פצות-איוב תמצא שם...
גם נשיקות-איוב...
מכל המינים!..
אך גם רבות, רבות חסרו שם...
התשמע, שמעון?
רבות, רבות...

ומה לך עוד? האוציא את לבי ואשלחהו אליך, וילנאה?.. אולם צר הפוסק מהכיל את פלו עם כל אנחותיו, פצעיו וכו', וכו'... אך את זאת אעשה לך: הנני שולח לך אחת מאנחותי המרות, הנָּה... היא ממראה את כל המכתב, כנו, כלו... בין השיטות, בין האותיות, התיבות, בין הקוים, השרטוטים, בכל, בכל הנָּה...
התשמע?

בכל! לא תצטרך לחפש אחריה הרבה... היא תקדם את סניך תיכה בסתך את המעטפה. היא תפגשך...
בדקנה, אחי, בדקנה היטב ותבין ללבי, לפצעי, לנגעיי...
אך שמרנה נא היטב; היטב, אחי, שמרנה סן תתפרץ החוצה—אז תחריב תבר ומלואה...
השמעת?
תבל ומלאה!..

הנה מכתבי כבר נשלם; עתה אשלחהו לברענענרא, יוסיף גם הוא עליו נוסף משלו וישלחהו אליך, למען תדע ולמען תבין למצוקות רגשות-קבורים...
התבין? שים נא את לכך היטב: רגשות-קבורים!..
מה נוראים הדברים!

א. נ. גנעססין.

4
7

II.

להנ"ל.

(פוצ'ם. ז' מרץ 1899).

אחי הנאמן!

את אגרתך הפתוחה והקצרה מאד קבלתי היום. הנני חושב, כי עוד בטרם עלתה על דעתך לבקש את סליחתי, על אשר אחרת מלענותני, כבר ידעת, כי סרחת, ובגן—הכל מחול!

אמנם גם אנכי יודע, כי הצדק עמדי; דברי, הנני מובטח, נכונים ונכחים, ואינני צריך להסכמתך; אולם מדוע זה אחרת את המועד? מדוע אינך יכול לעזור כך? לעזור לעצמך אינך יכול? האמנם אסרת לויכנה בעבותות? מי זה יפריעך מעזובה? לא אוכל להבין!

חדשות אתי—עוד לא נבראו; ומי יודע אם יבראו!

הנני חפץ לחתום את המכתב. מהי ריק, לבי יבש, בנפשי אין כל קורטוב רעננות—ואינני מסגל בעת להרבות עמך דברים.

מברין קבדתי אתמול אגרת-פתוחה, הוא כיתב לי בפוסט-סקרייבטום: „אינני כתוב לי אודות ביכובסקי; את חסאי אני מזכיר; רק מכתב אחד כתבתי לו; אני חפץ למלא את החסרון. הנך יודע, כמדומה, את אדריסתו—כתוב לו; מדוע זה נרחק איש מאת רעהו, בעת ריקה ויבשה כזו, בעת אשר מבלעדי תרעות והאחנה לא נרניש כל לישד-חיים, רטב-נעימות!

פוטשם, יום א', 7 מארץ.

אחדך א. נ. גנסין.

אדריסתי מהיום והלאה על שם צ.

כתב, אחי, כתב, כתבו

III.

להנ"ל.

Почепъ, 9 Января (1900)

את אגרתך הפתוחה קראתי—ואקוש בפני. אם אמת הדבר כי ה"עני לאו שמה עון" הנה עוד יותר אמת ההחלטה, כי הוא מביא לידי כל עון. ובאמת, האמינה לי, אך הוא שגרים לזה; בכך זאת אל נא תשנה את אגלתך המשוּגָה—לשלח לי כרטיסים. עליך לדעת, כי אין אני מתרעם בעבור זאת כלל; אפס מביע אני את התנגדותי לזה.

התמונות לא נשלמו; העלם חולה. מיחא) לא קבדנו לע"ע כדום. קראתי את דעתו ע"ד הספר „באין מטרה". הרבה אמת יש בה, אבל גם לא מעט יש שם מה שקורין „שנגה". אין את נפשי להאריך עתה בנדון זה; דברים כאלה יתלבנו באופן יותר ברור, בהשמעם מפה לאזן. אני מחכה בהסר-סבלנות על מכתבו; לבי אומר לי, כי הוא יהיה בעל-ערך. כתב-לי מה אתה קורא כעת, במה תכנה את סגאך? מדוע, הגד נא לי, מכתביך כל כך צנומים, ואין בהם בלתי אם רמיזת-שלום נהוגה ושאלות-מקדוה הגילות? אני חפץ לדבר עמך; אני מרגיש בחסרונוך על ידי-- אני קורא את דרפך; היום נקרה לידי הכרך האחד-עשר של הונצרו. קראתי את ה„נשף-הספרות" שלו. בכלל אין, כמעט, בימים האחרונים כל סדר נכון בלמודי, בקריאתי ואף גם במעשי, ובלחישה אנדה לך, כי גם הרבה, הרבה עת הולך לאבוד, נתמזמז, כמו שאומרים, בין השנים. אני מחכה לא על „אמקרישקה-סחרנית", כמו שרגיל אתה לכתב, ה„קנאים" (ב) כנראה, אָגְלוּ מאש-קנאתם ויהיו לאבק-שרפה. אָה, אָח!.. האמת הדבר, כי „השלח" חדל מצאת? את „העודם" (ג) אני מקבר גם לשנה החדשה. עתה ידברו נא עמך אחרים, ואני--שלום!

אוריניסן.

IV.

להנ"ל (ד).

ז. 1900 כך וכך לירח פלוני ופלוני. (ורשה. קיץ).

וככה--קבלתי, סוף סוף, מכתב ארוך מך; ברוך השם! אה טוב ונאמן, אמנם ידע ידעתי, כי מכתבך זה לא יגרום לי כל נחת-רוח, לא יהיה לי לאת אשר צריך להיות מכתב-רע בנוהג שבעולם, ובכל זאת הרגשתי מעין התכוונות כאשר קראתיו: „הפזמון הזה ישן נושן"--כיצד קרא הינה? ארוכה, ארוכה הקינה; אבל במי האשם? בנו? מי יודע--אולי כן הדבר; אבל היש לאל ידנו לתקנה? על השאדה הזו יש ג"כ תשובה קצרה: להתנצר אין הדבר שוה ומועיל; צריך אפוא דהשאר יהודי, אעפ"י שחטא, יהודי, אעפ"י שהוא בר קרקפתא דלא מנה תפלין. הן הרגש תרגיש, אחי הטוב, כי „לשוני תהלך בכבודתי", כמו שאומרים; בינה אפוא, כי הנני עתה במצב-רוח סוער מאד. מה תסבה לזה--הכל אחד הוא, ואולי גם אני איני יודע; אבל מלתי האחרונה--הנה היא לפניך: אלכסנדר מוקדון אמנם חכם גדול היה, אבל

(א) יוסף-חיים ברנר.

(ב) הכוונה לאלה שיצאו להלחם באגודה הציונית הראשונה שנוסדה אז במוצ"ס.

(ג) הכוונה ל„Die Welt" האשכנזי.

(ד) בפתחת המכתב הזה משתובב א. נ. ברוסית; להאדון (אדון גדול!) לסימיון (כך?)

לליבוניץ (יפה!) לביחובסקי (נפלא!).

אנו צריכים לנסע לברלין, אם הגונצרים (א קוראים לנו, או לשוין, אם יש שם רע טוב, שאפשר לסמוך עליו. אם אין מעצורים שא את רגליך. אם אפשר לך לקבל העודה—הלא תקל עריך העבודה. מדוע „שנואות עלִיך המרים הללו“? מעט יותר ריאליות, מר ביבובסקי, פן אידיאליסט! אנב אורחא: כלום אני מכחיש בהיסטוריה? ואיבעית אימא...

את כונתו של מיסדב) הנשפים לא הגדת לי, אעפ"י שהסכמת בטובך הגדול, כי רצויה היא. אולם מפיסרוב ושלג נוב אני מבין עוד הפעם, כי—הפזמון הזה ישן נושן, כימי למך—או תנוך: איני זוכר—בארץ ובשמים. מאידך גיסה הנה גם זו לטובה; איך שיהיה, עפ"י המושג שקבלתי מפי ברנר על דבר האיש הזה—איני יכול להבין את מעשיו כלל.

מה אמרת: חביבים עלִיך השמחה והתם שב„תסידות“ או שב„תסידות“? (ג אם כשבאהרונה—או אולי אושים לך את ידי...

ומעתה אל נא יהי כל מקום לקינות. עד דבר ה„ספרים“ שאתה קורא נדבר אולי כאשר נזכה להתראות: אני חפץ לחיות, למצער במכתבי, אם המציאות „משיכה בזה את פני ריקם“.

דוד ת. נסע להומל? כך. טוב הדבר; אבל מדוע לא עניתני על אשר בקשתך להורות לישראל-נח? (ד עוד הפעם אני אומר: מעט יותר ריאליות, פן רוחני!

וה„אגודה“ שלכם „מתעתדת“ (מלשון „עתודים“—כנ?) להכין „נשף ספרותי“. קבל רשיון רשמי. ממי? והנך מבקש איפוא לשלח לך „מאמר“, המבאר את „מהות הציוניות“; אבה, ילמדני נא רבי, מה הדין אם בעצמי לא אדע? יוכל היות, כי יודע אנכי מה משמעה של „תחית העם“, אבל לא של הציוניות. אולם איך שיהיה אין אני יכול להבטיח כזאת, אחרי שהדבר דורש עת לא מצעירה, והיא יקרה לי עתה מאד. יכל אוכל, אם תאבה, להמציא לידך את אחד השירים האחרונים של יפה ואולי גם משלי, אעפ"י ש„באמתהתי“ אין בכלל שירים מעין אדה שקוראים „לאמיים“. במחילה מכבודך הרם, מזה פנס-קסם? מאידך גיסה, אם תשלחו לי כסף ותודיעוני את שם ה„דבר“ הזה אשכנזית או רוסית—אמציאנו לדיכום: הוכל היות, שמשוגעת כזאת תחסר בנרשה? ע"ד „הקריאה העברית“—המ... המ... מה נשמע הדשות? ההסיקו היום את בית-המרחק?

אוריניסן.

(א א. מ. נוצר.

(ב ע"י המורה כמ, שישב אז בפוצ'ט. נוסדו נשפים ספרותיים והיו קוראים פרקים בתולדות הספרות הרוסית. האיש הזה (עברית לא ידע כלל) היה אדם נפלא בימיו ונשבתו בהומל השפיע על-הלל צייטלין וכל אותה החבורה. מת בירי עצמו.

(ג לאַרבען.

(ד בן אחותו של א. נ. שנתחנך בכית אביו הרב.

V.

לא. ש. ניבילוב.

(ורשה. שנת 1900 מ"ו. יולי).

לניבילוב.

הפך אתה „להמציא (להוציא?) מידי מכתבים ברורים ומפושטים, אשר יתארו את כותבם מכל צד, מצדדי בר כמו מכותלי תוך. (מודה אני, כי המבטא הזה חדש הוא בעיני, אף כי זכיתי להקנות פה בין בעלי „המהלך החדש“, אך מתירא אתה לדרש בזאת ממני וְיָשָׁר, בלי כל קפדניות, אחרי כי חסר כך זקן שחור ועוד. אנכי מצדי הנני נכון להראות לך, כי הפעם החטאת את המטרה. לו פסיכולוג באמת הנך היית צריך לחטט בכל מכתבי, ומבלי אשר אדע אני את זאת, ולקט לקוטי בתר לקוטי עד אשר סוף סוף היית מוציא מהם תמונה שלמה; אבל עתה, מכיון שגלית את תשוקתך לפני, קלקלת את השורה. לתאר את מצב נפשי לא אוכל, עפ"י החק הטבעי, וגם כחם שר מכתבי הורע מעתה, אחרי כי מבע הדברים מחיב, שיהיו צנומים, יבשים, בכלל: בדהי-ערביים. כל זה לך מידי שגעונך?

אתה מדבר על מעשי-ידיו של בריצבסקי בסגנונו של זה האחרון; כלומר: הוא מדבר מתוך הסערה עד אשר יקשה מאד להבינו, וגם את דבריך אתה אין אני מבין. בתחלה אתה אומר כך ואחרי-כן כך וסוף דבר אין אני ואתה יודעים את אשר לפנינו.

הבה ונשוחח מעט:

נקח לנו, למשל, את... נו, את „המחנכים“ שלנו. איזה האוס אתה מוצא שם? שם, כלומר בגוף הספר, הכל ברור, הכל מובן, ואולי גם נקר דהבין; אפס בנפשו של הגבור מבוכה נוראה; אבל זוהי הנקודה הנפלאה, שמרתקת אותנו אל הספר באותן שלשלאות-הקסמים, שמרגישים אנהנו בנפשותינו מדי קראנו בו. מחנכים... „Два Парея...“ (א) היטב את המלים האלו: הוא מראה לנו את... (ב) שחוא גם פָּרֶזֶן במדה ידועה, השורר בלבם של הצעירים העברים-האירופאיים, הוא מראה לנו את הקרע הגדול שבנפשותיהם, השוקקות לשנות את ערכי חייהן מהחל ועד פלה, אפס התנאים שהם נתונים בהם לא יניחום לעשות כזאת, ולהחליף מהם אי-אפשר אחר אשר מרגישים הם את העניבה העורמית, המרתקת אותם לצור מחצבתם — אחרי כל העתיקות ואי-ההתאמה לצרכי ההתפתחות הפללית, שהם מוצאים בו. מיכאל כבר היה מ„חויז“ למהנה; התזפר? וגם נפתה לבו דהאמין, כי ישאר כה לעולמי-עד; אבל מה אנו רואים דאחרונה? הנני זוכר מבלי משים את דבריו של

פייערברג, המנוח: „שם, מעבר לרחוב, כרב נובה... ואני בתוך הרחוב...“ (ליד אביב). הן מתנגע הוא החוצה לעבר הרחוב, ובכל זאת מדוע איפא יהשב איע למאשר באותה שעה, שהוא חש את עצמו בתוך הרחוב? ברדיצבסקי יתאר לנו את הקרע הזה בכל תקפו, מכל „צדי צדדיו“, כמו שאתה אוקר, ואיש, איש, אולי, מוצא שם את נפשו הוא...

השורה האחרונה היא: נחוי לשנות את ערפי החיים; אך המכשולים הן רבים הם, ולכן עלינו להתאמץ-רהסירם, למען יהי לנו את אשר לנו, למען נוכל לסגל לנו מפרי כל מפריע את הקולטורה הלאומית שלנו, ביחד עם זו הכללית. עתה אי-אפשר הדבר, אחרי, כי בהפגש שתי אלה לא תוכלנה לדור בכפיפה אחת, אבל אז יהי הדבר אפשרי.

„אז... כלומר? אבל שמע נא: אז, בעת שיוסרו מעל דרכנו המכשולים הפלפלים, כלומר בשעה שעמנו יהיה בדרך טבעי ולא כמים וסמך שבלוחות, אז, בעת שיתחלפו תנאינו המדיניים, כלומר, בשעה שנהיה „עם לבדד ישכן, ואז, בשעה שתהיינה לנו גם אשיות הברותיות אחרות, כלומר, בשעה ש... הכלל: בשעה שנהייה לאנשים, דבר, שיש לנו הזכות לתבע אותו מאת האנושיות! ובכן? ובכן הנני ציוני! ובכן עלינו להיות ציונים!—זה אומר לנו ברדיצבסקי כספרו זה. התשמע לדבריו? הישמעו אחרים! אמור אתה. יותר אין אני כותב לך לעיני.“

אוריניסן.

IV.

לש. ביחובסקי.

(ורשה. 1900 מ"ז יולי).

לכבוד המאוהב ר' ביחובסקי הי"ו.

את מכתבך תלקוני קראתי. הנהו גם אתה לפני: חדשות אין. בקרוב אכתב. בעת אקרא „האחד במערכות המלחמה“ לשפירדהגן, אני מתענין. מצב רוחי כמקדם. לא טוב. חיי מתנהגים בכבדות. אין אני מוצא בהם כל קורת רוח. וכו' וכו'. יישר כחך, ר' שמעון, גם על המעט הזה. אבל אין אני יודע, האמנם נבד סמך הדבר לפרט לי היטב, כדומר ברור את מעשיך, למען אדע מה אתה הפך ומה יש לך ומה חסר לך? בכלל, אין אתה צריך להיות בהול. בנרשה, למשל, כאשר נוכחתי אחרי הקירה ודרישה רבה לא נעים כלל לחיות, מהוראות-שעה. מורים יש פה למכביר מהעתונות גם כן אי אפשר לחיות, בלתי אם כשהמזל „נכשר בפיו“; כי צריך אתה לדעת, שר' מוליניו העברים לא הסכימו לשלם.

בחרף הזה יחל לצאת לאור פה עתון יומי חדש בשם „העת” (עורכו ביצ ביצ), אך גם עריו אי-אפשר לקוות. בכלל החוקה עוד הספרות שלנו מהספיק למחזיקים בה לחם לאכל ובגד ללבוש. אנכי אינני יודע במה זכית, אבל המרל שלנו מפיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד, והנהו משלם לי כפי המגיע; אבל יש פה הרבה, הפותכים וכותבים ואינם רואים אף פרוטה אחת בעיניהם; מדוע? יען, כי הוא לא בא עמהם בדברים טרם באם לכאן. אולי טובה היא גם פציפ? ברנר עזב בשבוע זה את המל לבא רבליסטוק, למען הנכה שם מתי הוא צריך להקרא לצבא. אחיב יוכל היות, כי יבא גם הוא לורשה, אף כי אנכי לא יעצתי; בכך זאת, איך שיחיה, אל נא תשכה, כי הוא עתיד לקבל מידי ביא א „מטון-קרח” בעד ספרו „מעמק העכור”. למצער לחצי שנה יספיק לו הפסף הזה ב) ואח”כ רק יחא הדרך לפניו: בגפו יבא ובגפו יצא. לכן כתב נא מה, מפרש, אתה חפ”ק, שאין אתה יכול להשיגהו בשבתך בפציפ.

את הנלט ישלחו לכם. הופינשטיין ג) דורש בשלומך. את פ. לא אדע איפה הוא. קרא את יתר מכתבי וכתב הרבה.

אוריניסן.

מדוע לא יכתב לי ה—ן?

אתפלא על מאיר ד: הן ביום א' לשבוע העבר שלחתי לו מכתב ארוך;

מדוע לא אקבר עליו כל מענה?

חחישו לענות לי.

VII.

להנ"ל.

(קיץ) Варшава, не знаю числа, но знаю что 1900 г.

אח נאמן

לאחרונה זכיתי לקבל מטך מכתב, ולו גם למקופעים. אבל אין אני מתאונן. שמה אני מאד על הערבים-הספרותיים שנוסדו בעירנו: אחרי כל ההתחממות וההתפללות, עדינו להודות, כי כל מה שיש לנו, כלומר הנפשותינו, להנשמה הפרטית שבקרבתנו—אמנם אוי ואבוי ריש כזה, אבל בכל אופן הן טוב הוא מהאין הנצב לעמט ה„יש” הזה—נתנה לנו רק אותה ההתקדמות, שעמיה אנו רגילים להתאונן בשעה שלבנו מתחמץ למראה המציאות הנוראה. הנני אומר איפוא, כי שמה אני על העובדה הזאת. למצער, בנן השעה. אולם אתה, כדרכך תמיד, הודעתני רק

א) בן-אבינדור. ב) כשכעים רובל. ג) אליעזר הופנשטיין. ד) ראה הערת למכתב הבא.

באופן לקוני. באר לי איפוא את הכל בפרוטרוט: הגפרצים ערבים כאלה; במה יעסקו שם; מה ידברו, וחעיקר: אם לא אל צחיהם של עמנו עבודתו של מיסדה. מכבד אני את האיש הזה, עפ"י המושג שנתן לי יוסף חיים (א) ממנו. אקוה, כי לא תמנע ממני את זה, ותודיעני את הכל.

מאחינו האובד האומלל ניבילוב (ב) איני מקבל כלום. איני יודע גם את אדריסתו; בקשתי את מאיר (ג), כי יודיעני אותה; אולם עוד לא קבלתי כל תשובה ממנו; הוי, מנהגי החסידות האלה! אוכי ידועה היא לך—אנא הודיעני.

אודותי אין מה לדבר הרבה. אני קורא עתה ספרים שונים, בתוכם גם את שילר במקורו, הושב מעט וכותב עוד פחות; אני מבקר ערבי-ספרות שונים, מדבר, מתוכה, מתפלפל עם אחרים ועם נפשי—מה יש פה דבר היוצא מגדר הקציות? הכי, אפשר לאמר, כדאתמול. זה לא כבר הדפסתי בהצפירה בקרת, אם גם לא כל כך מפורטת, כי המקום גרם לזה, אבל חמה, כמדומה, על הדמון היהודי של גורדין (התמתי אסתרוזן); בקרוב, כמדומה, אדפיס בקרת מפורטת על הספרות-היפה אשר בלוח-האיסוף האחרון (ד). איני יודע אם יצא הדבר לפעולות, אבל את נפשייש לכתב מאמר-בקרת גדוק על כל ספורי בן-אביגדור, בקרת גדולה ומפורטת, כי על הספורים האלה, וביחוד על התקופה, שבה יצאו לאור יש ויש מה לדבר, ולי יש כבר החמר לזה; כבר רכזתי את כל מחשבותי על אדות זה וארשם בספר, אולם מי יודע מתי אגיש אל העבודה. נו, מה עוד? אני מתהרט מאד על אשר נתתי לסוקולוב להדפיס את שירי השני (ה) בסה"ש (א). בעיני איננו מוצא עתה חן כלל וכלל, אף כי יש רבים—וגם יוסף חיים בתוכם—שישר בעיניהם. נו, על דבר שירתי בכלל? מוטב, אל נדבר משנדבר. זה לא כבר הקדישו את אחד הערבים מערבי-הספרות דפה לספרו של יוסף חיים. את פרשת כל הדברים שנדברו שם כתבתי ליוסף חיים. במלה אחת: הכל טוב, הכי יפה—והכל ריק, הכל נפוח... עלינו איפוא, אם אפשר, לעשות את עצמנו כאילו אין אנו מרגישים כלום. בנוגע לזה הנה טוב בעיני צדיק סכל מרשע ערום...

כי מחשבות כאלה עלולות למיץ את כל הלישד שבעלומים, את כל הלחלוהות שבנפש, ודבר זה נחויץ לנו, נחויץ מאד, נחויץ, פשוט, לקיומנו הפרטי; אני מרגיש, מרגיש את זאת: בכל אופן, הלב צריך לרתת, הנפש צריכה לסעוד, הדם צריך להחמ, נלא—הנך מת, עוד הנך גרוע ממת, גרוע...

(א) ברנר.

(ב) א. ש. ניבילוב ומאיר צינכערוט—ידידיו וחבריו משכבר הימים, שהיו קרובים אליו מאד.

(ג) המאמר הזה נדפס ב"השכונע", שיל בקרקו, ע"י פוקס, בשלשה גליונות.

(ד) השיר, אך קינה ונהי, אך בכי ויללה"...

(ה) ב"ספר השנה".

ובימים האלה כתבתי ככה: ... וקני אם שירה
רוחמת, אדירה
מבלתי חגיגה גולת—
לא ארטיב עינים,
קפושט נדים,
כי תפע הפרה נש ל ת!
לא שירת-שמים,
אל רעהענינים,
וי נדף מלגבי הסיקה—
כי תוגה-ע ל וקה
ממא יר הע מוקה,
למא ער ע מצולה הר תיקה!

אם שירה אם תוגה—הכל אחת היא; אבל ירתה נא דבר-מה בלב; אל נא
יהיה יבש, אל נא יהיה ריק, אל נא יהיה קר ככפור...
ויש אשר הנני ציוני גמור...

אבל נהדול מזה. מה אתה קורא? מה אתה הושב? מדוע לא תכתב לי כלל
מזה? א? הנך, שמעון, אותו השמעון שאני מכיר פנים אר פנים: חביב ובלתי-נסכר
כאחד! אבל חדל לך מדרכיך אלה: כתב בתגרות-הלב. מה שלום ג? אמור שלום
לצנברוב, ואמור לו, כי יענני. התחתם הביבליותיקה על השרח? ועל הדור? ועל
המורח? באהרון יוכל היות שאשתתף. את פ. לא מצאתי.
שלך אוריניסן.

Волынская № 7, кв. 2.

שלום לי. ת. מה שלומי? שלום לפ—ני. מה שלום שפמי? אדיה. ענני בקרוב.
שלום לכם קפה: א) הוא עודנו מחזיק בדעתו לבא לימי הקיץ לפוצפ; הלואי!
אמר לג. כי עודנו זוכרים את אשר נדברנו. הג יהיה במושבותינו—התח?

VIII.

להנ"ל.

(קיוב. ח' ינואר שנת 1903)

ביהובסקי!

מה שנוגע לך: "אחרי כבוד" לא אוכל לקחתך, לדאבונני, אחרי כי אותו
הכבוד בעצמו חסר לי. ועיד הספורים אכתב לך, אחרי אשר אדע לאיזה מהם אתן

(א) ז. י. שחרפים אז שירים אחרים ב, לוח אחיאסף.

מקום בהאדם. א) תו לא. ובמה שנוגע להללו, שכתבו לי גם המה בכרטיסך—יש הרבה מה לדבר. למשל, ליוליה טוקורוב (ג) יכל אני לאמר, כי יודע אנכי את טעלה אשר תמעל בי—א, בוגדת!—אולם אנכי יכל לסלה. מדוע? ידוע. יען כי ללב אחד לי בקזה, ועלמות-לאלפים, כותרות את כל עלם קזה כקנבים. ואנכי אינני איסטנים יותר מדאי, אחרי כי ללב שובב לי בחזה, אוהב חיים בלי קשורה: אם לא שרה, גם לא רוזה—טובה קבורה!...

תדע איפוא הבוגדת את כל זאת ותיטיב את דרכיה!

ובנוגע לשרה (ג)—היא, כמדומה לי, כתבה זרגונית—אם גם יש הרבה לכתב, אולם אנכי אנביל את המענה רק בהערה קמנה אחת: אם היא „אויף צולאכעס שונאים”—אז אנכי „אויף צולאכעס שונאים” טעם—אדרכא! ליעבער גאט, זאלל נאר זיין אנוטע שעה!

ולגולה (ג) מסר אמנם את ברכתי העמוקה.

וליואל (ג) תודה על אשר אשר את החתימות.

ושלום לכל.

כן. את הקשת (ג) כבד להשיג פה; מה עלי לעשות?

אוריניסן.

האדריסה:

Межигорская, № 20, кв. 18 Бряскману

IX.

לחזה קרוין (ד).

(קיר. פברואר שנת 1908)

ואת, חוה, מה אתך? איני זוכר באיזה מכתב כתבת לי כנראה רק בשביל לצאת ידי חובתך, שתיים-שלוש מלים, כי קוראת את את אוספנסקי וכשתגמריהו תקחי ספרים אחרים; אבל הבזה תאמרי די? משער אנכי, כי חליפת-מכתבים בינינו נחוצה לך יותר מלי—לכל הפחות, לעת עתה; למה איפוא תחרישי? טוב אם עודך ילדה ואינך מרגשת כל נחיצות בזה; אולם אם הרגש תרגישי נחיצות בדבר—

א) האדם—מאסף ספרותי, שנולד אז כמחשבתם של אחרים מהסופרים העברים להוציא לאור. אחד מהמשתתפים הראשים צריך היה להיות שמה מר הלל צייטלין.

ב) כלם ממשפחת טוקורוב, שישבה בפוצ'ס מולדתו. עם בני המשפחה הזאת נתגרל א. נ יחד בימי נעוריו. אל ביתם היה סר לעתים קרובות מאד ויחוסים תמיריים היו לו עם הכית חוה.

ג) שיצא כבר לין ע"י יוסף ליואן ויהושע רדלר.

ד) בת-אחותו של א. נ. שנתחנכה מימי ילדותה בבית אביו הרב ושהוא היה מורה

ומדריכה,

הנני מתחנן לסניך: כתבי לי על הכל. דבר אל תכחידני: כתבי לי את מה שבנפשך על מה שאף קוראת ועל מה שאף רואה, הודיעי לי את ההבדל על חיי אחרים ועל חייך אף—אנא, אל תטילי ספק ברצוני להיות בעזרתך, כי נכון הנני בכל עת ובכל שעה, חוה היקרה, לשרתך בכל אשר אוכל. זכרי את דברי אלה ואל תשכחי אותם. הוי שלום, דורך החפין לראותך אדם.

אוריניסן.

X.

להנ"ל.

חווה היקרה! צר לי מאד, אם הבינות את דברי האחרים, אשר כתבתי לך, כאילו דורש אנכי, שתהיי לי אסירת-תורה בעד מה, או, כפי שאת כותבת, בגלל שהוריתי לך את דרך-האדם. ספק גדול בלבי, חווה היקרה, אם למדתך מה, מלבד אולי את האורתוגרפיה העברית, וגם את זאת, כפי שנראה ממכתבך, שלא על בוריה... צר לי מאד, אם אנכי בדברי ההם אלצתיך לשקר לי; צר לי פעמים, חווה: צר לי, כי אנכי הסיבותי לזה, כי בשלי עשית שקר בנפשך ותכתבי לי דברים, אשר אף בעצמך מכהשת בהם וצר לי, מלבד זאת, עליך, חווה, על אשר לא היה בך האמץ לירוק לי בפני על דרשי כדברים האלה; על זה, חווה, צר לי שבעתים. רבה אף עוד, חווה, עיני איפוא סגג לסקג לנשמתך לבלי ישלש בה השקר, העושה את האדם לחנוט, לבריה משונה, בלי רגש חי ומהשבה מקורית. אין את יודעת עוד, חווה, עד מה בני-אדם באים בשל השקר; אם תגדלי מעט ויצאת אל אחיך ואל אחיותיך, וראית, אם אך עינים לך לראות, וידעת את כל העבודות, השפלות, ההכנעה, הקננות והיסורים, אשר גם רוחשים בני-האדם בשל השקר, החביב עליהם רק ביען, כי למראית-עין הוא מקל מעליהם את משא החיים. דחי איפוא את השקר מעליך, חווה, כמטחוי-קשת ובהרי באמת בכל מה שבנפשך ומפעלותיך. אם אמנם הרגשת בשעה שכתבת לי את הברך, כי שקר אף עושה בנפשך—מחרי איפוא, חווה, והאנחי, האנחי מעמק הלב על הריסת-הרגל, אשר נתת לשקר בנשמתך המהורה עוד; האנחי, חווה, על שעבר והושבעי על להבא, כי לא תוסיפי עוד לבחר בו. פחדו ממנו, חווה יקרה, כי צעדיו שאול יתמכו!

ואולם צר לי מאד, מאד, אם גם באמת ובלב תמים כתבת את דבריך ההם. האמנם נתתי לך דרך, חווה? האמנם תדמי, כי יש לך דרך? מה שקראתי עמך ספרים אחרים או מה שדברתי עמך לפרקים מאד רחוקים דברים מאד מעטים—לא נחשב בעיני כלום, חווה, צר לי עליך, חווה, כי דרך נשים גדולות לך לעשות לך טורים ולברע ברך לפני מי, שאת מקשיבה ממנו מלה אחת או שתים חדשות. היש לאל

יד איש, הוה, לתת לך מחשבה אחת מקורית או הגש אחד אשר יגלד בקרבך ורק בקרבך? לא תהיה תפארתך על הדרך הזאת, הוה. השתמשי באותן המחשבות והרגשות, אשר יגלו לך אחרים, לפתח בהם את מחשבותיך והרגשותיך את, אבל אל תלכי אחריהם כענרת ואל תעשמי לך מזרים. כל בן-אדם יש לו מזנה, היושב בקרבנו, במחו ובלבו, ומורים אחרים אָנן, הוה, וכל אחד צריך להשתדל רק כי מזרו זה לא ינום ולא יישן... מִי איפוא זהירה, הוה!

כתבי לי עתה מה הספורים אשר קראת מספורי נרביצקה ומה הם בעיניך; כתבי גם מה קראת מלבדם מיום עזבי אותך ועד עתה עברית ורוסית, ומה משפטך על מה שקראת. מלבד זאת הפין אני לדעת מה את לומדת מפי העלמה N ומה רכשת לך. צריך אני להגיד לך, כי עליך לזכור, שהעלמה N היא מזנה לך לדקדוק ולשפת הארץ וכדומה, אבל מה שנוגע לחוץ מן הדברים האלה, דעי לך, כי לא כל מלה היוצאת מפה קדושה היא—ואדרבה, בטוה אני, כי תשע וחצי מלים מכל עשר מלים, היוצאות מפה, הן מלות של שטות; לכן איפוא תִּזְכְּרִי ואל תקבלי מפה תזרות ודעות מכלי אשר תאמני אותן עשרת מונים בשכלך את וברגשך אָת. זכרי את זאת. ואולם אָת יש לך גְּמֻה אליה... אל נא תשימי לב לדברי אלה ושכחי אותם. נו, היי שלום, יקרה, וכתבי לי מה. אל נא תשכחי להודיעני מכל אשר אתך.

אוהבך בכל נפשו אוריניסן.

קיוב, ד' מ'ט. (שנת 1908)

XII.

לחזה דריון.

(יקטירינוסלב, כ"ד ספטמבר שנת 1904)

נו, הוה. לא יכלתי לכתב לך עד עתה כלום מפני הטלטולים, למרות מה שפעמים אחדות ההלטתי כבר, כי צריך אני לכתב לך את אשר תקראי פה להלן. עתה מצאתי לי עת, אם כי בתנאים אחרים, ואולי גם בזמנים אחרים, לא הייתי קורא לעת הזאת שעת-הבִּישֵׁר. כל זה שאמרתי לך הם, לכאורה, דברים יקרים; ואולם יש אשר נטפל אתה לדברים שאין להטפל בהם משום ערכם האמתי—אך ורק משום שהטפל כשהוא לעצמו בא ללמד... אין לך דבר שאין לו שעה. אולי אני ישוגה בשעה זו. כתבתי לך את כל זאת ושכחתי שאת ילדה. ולזאת הלא אתפלל: מי יתן ולא תהדלי מהיות ילדה בשרם בא מועד. ובכל זאת פלט עמי את הדברים האמורים למעלה, אחרי שאת נתת לי פתחון-פה לזה. לא באיזה מעשה יחיד או באיזו מלים מסומנות, אלא אָת בכל מעשיך ודבריך—בכל

האֵת שלִךְ. וְאֵת זִכְרִי, חוּה, כִּי לֹא יֵשׁ אֶת נַפְשִׁי לְבַא אֵלֶיךָ כַּמְלֻמָּד אוֹ גַם כִּי־וַעֲיָן. יוֹדַעַת אֶת בִּי, שְׁאִין מְנַהֵגִי בַכֶּךְ. לַפְנֵיךָ הַחַיִּים—חַיִּי. וְאוֹלָם רֵאִיתִי וְהִנֵּה נִתְּוֶנָה אֶת בְּתַנְאִים מְזוּרִים. אֶת—יְלֵדָה, וְסִבִּיבִיךָ—זִקְנִים. אֶת—בְּרִיאָה וְהוֹלִים יִסְבּוּךָ. אֶת זֹאת אֲנִי יֵרָא. סִבִּיבָה זֹו מְאָרַת אֱלֹהִים רוֹבֶצֶת עֲלֵיהָ. מַעֲמָסָה כְּבֹדָה, רַבָּה עַד לַגְּעֵל—נַפְשִׁי, מִתְדַבֶּקֶת וּמִטְנַפֶּת כְּבִצְקָה, מִכְּבִידָה עַל רֵאִשָּׁה וְסוּגֶרֶת לַפְּנִיָה אֶת הַשְּׁמַיִם הַחֲפָשִׁים וְאֶת הָאֲדָמָה הַרְחֵבָה. מְקַהָה הִיא אֶת הַמָּחַ וּמִטְשִׁטְשֶׁת אֶת הַרְגָּשׁוֹת הַבְּרִיאִים וּמַחְלִישָׁה אֶת הָאֲנֶרְגִּיָּה הַרַעֲנָנָה וְעוֹשָׂה אֶת הָאֲדָם לַמְשָׁרֶת תּוֹסֶסֶת וּמִתְפַּרְכֶּסֶת בְּלִי אוֹנִים אֶלֶּה הַרְבֵּה מְאֹד מִמְכַרִּינוּ. זֹאת תּוֹרַת כָּל סִבִּיבָה, חוּה, וְזֹאת פַּעֲלוֹתָה עַל הָאֲדָם לַמִּיּוֹם חֲדָלוּ מַעֲמָד עַל גְּבֵה וּלְהִסְתַּכֵּךְ בַּה נִתְחַלּוּ לְשַׁקֵּעַ אֶל תּוֹכָהּ וּלְהַטְשִׁטֵּשׁ בָּה. וְעוֹד הַפַּעַם, חוּה: לֹא דִבַּרְתִּי אֵלֶיךָ כְּדִבְרֵים הָאֵלֶּה לוֹ לֹא רֵאִיתִי אוֹתְךָ עוֹמֶדֶת בְּאוֹתָהּ הַסִּבִּיבָה שְׂרָאִיתִי. אֲנִי כּוֹתֵב עֵתָה וְלִבִּי נּוֹקֵס: אֲנִי יוֹדַע אִם צְרִיךְ אֲנִי לְכַתֵּב לְךָ אֶת זֹאת. אֲנִי יוֹדַע רַק לְרֵאוֹת בְּאֲנָשִׁים וּדְהִבִּין אוֹתָם וְאֶת חַיִּיהֶם וְלֹא לְלַמֵּדֵם. אוֹלָם מְדִי רֵאִיתִי חַיִּים צַעִירִים, הַעוֹמְדִים עוֹד עַל הַמַּפְתָּן, וְהִנֵּה הֵם צַפּוּיִים גַּם הֵם אֵלַי אוֹתָהּ הַמְצוּלָה, הַמְטוּנָסָה עַד לְתַקְאָה, הַפּוֹעֶרֶת עֲלֵיהֶם אֶת פִּיהַּ הַמַּעוֹרֵר וְנֹעָה—יִבְכָּה בִּי לִבִּי. וְזֶה דִי לִי שְׂאֲכַתֵּב לְךָ אֶת כָּל אֲשֶׁר אֶת רּוֹאֶה. יֵשׁ אֲשֶׁר יִרְחֹשׁוּ תוֹלְעִים בְּבִצָּה וְהִיתָה לָהֶם הַיִּרְקָרֶקֶת הַמְסֻרִיחָה, אֲשֶׁר עֲלָתָה עֲלֵיהָ—לְשִׁמְיָם, וְהַחֲלוֹן אֲשֶׁר קָרַע בַּה הַחֲזוּר בְּרַחְצוֹ בַּה יְהִי לָהֶם לְשִׁמְשִׁי. אֲדָם כִּי יַעֲבֹד עַל הַבִּצָּה וְתִתְקַסְּהוּ וְנֹעָה, וְאוֹלָם הַתּוֹלְעִים, לַמְצַעֵר, מְאָשְׁרִים. וְאוֹרָם יֵשׁ אֲשֶׁר יִקַּח הָאֲדָם אֶת מִקְלוֹ, וְהַעֲבִירוֹ עַל סִנֵּי הַיִּרְקָרֶקֶת, וְקָרַע אוֹתָהּ, וְהִיתָה כְּלֹא הִיתָה—אִז תִּקּוּם מִהוֹמָה בְּתוֹלְעִים: אֶת יְשָׁמִיהֶם גּוֹלוּ מֵהֶם וּשְׁמֵשֶׁם כּוֹזֵו. אִז אוֹי לָהֶם לְתוֹלְעִים, כִּי אֲרוּרִים הֵם לְכָל יְמֵי חַיִּיהֶם. בְּכָל כַּחוֹתֵיהֶם הַמַּעוֹרֵרִים הַמְלָה עַד לְהַקָּאָה יִתְפַּרְצוּ אֶל מַחוּץ לְבִצָּה, אֶל הַמְקוֹם אֲשֶׁר עֲלִיו מִשְׁתַּדְּעִים שָׁמַיִם גְּבוּהִים וְעַמּוּקִים וּשְׁמֵשׁ עוֹלָמִים תִּשְׁפֹךְ עֲלֵיוֹ אוֹרָה, וְכֹחַ לֹא יְהִי בָהֶם לְקַפֵּץ מִשְׁמָה אֶפֶס לְרַגְעָה... וְהַתְּפַרְצוּ הַתּוֹלְעִים, וְהַקִּימוּ שְׁאוֹן, וְהַרְעִישוּ אֶת רַחְבֵי הַבִּצָּה, עַד אֲשֶׁר יִיעָפוּ—וְהִבִּיטוּ עַל רֵאִשָּׁם, וְהִנֵּה עֲלָתָה עֲלֵיהֶם יִרְקָרֶקֶת חֲדָשָׁה, הַמְסֻרִיחָה עוֹד יוֹתֵר מִהַרְאִשׁוֹנָה; וְהִבִּיטוּ הַצַּדָּה—וְהִנֵּה חֲזוּר רוֹבֵץ שֵׁם וּמַחֲטָט בְּסִנְתָרוֹ הַמְטָנֵף; וְקָמוּ לָהֶם גְּבוּיָאִים כְּרָסָנִים, וְנִבְאוּ לָהֶם לֵאמֹר: וְהִיָּה בְּאַחֲרֵית הַיָּמִים, וְהָרִיק אֱלֹהִים אֶת קֶבֶת הַחֲזוּר, וְנִשְׂא אֶת נַפְשׁוֹ אֶל בְּלִילֵי הַשְּׁעוּרִים, אֲשֶׁר בַּחֲצֵר אֲדוֹנוֹ, וְקָם מְרַבְּצוֹ, וְהִלֵּךְ לוֹ אֶל אֲשֶׁר יֵלֵךְ, וְעֵינָיו תִּרְאִינָה אוֹר חֲדָשׁ, וְזָרְחָה עֲלֵינוּ שֶׁמֶשׁ חֲדָשָׁה, וְהִיָּה כָּל הַבָּא אֶל הַבִּצָּה—וְיִבֹא עַד צוֹאֵר אֶל רְשַׁפְּהָ הַחֶסֶם, וְעֵצָם אֶת עֵינָיו מִמְרַבָּה הַעֲנָג, וְקָרָא אֶל רַעְהוֹ אֲשֶׁר עַל יְדוֹ: הֵאֵת! חֲמוּנָה, יְדִידִי, רֵאִינוּ אוֹרָנוּ... זֹאת תּוֹרַת הַסִּבִּיבוֹת, חוּה!

בְּמַחִיר קָטָן מְאֹד עֲלָה לְךָ הַשְּׁחֲרוּר הַרוּחָנִי מִהַסִּבִּיבָה הַבְּנִיתִית הַסּוֹבֶבֶת אוֹתְךָ וְאֲנִכִּי הִיתִי שְׁבַע-רַצוֹן מְאֹד מִזֶּה. אֲמַנֵם עוֹד לֹא גִמַּרְתָּ עִמָּם אֶת כָּל הַחֲשִׁבוֹנוֹת, אֲבָל כְּבֹד רֵאִיתִי כִּי מִתִּיחַסֶת אֶתְּ לָהֶם לְרַב, כֹּאֵל תְּנַאִים אֶרְעִיִים אֲשֶׁר אֶת נִתְּוֶנָה בָהֶם לְזִמְן

ידוע. ואולם ירא אנכי לבל ירבה המחיר ביום אשר תבאי לגמול את השבונותיך עם הסביבה החדשה אשר באת אליה. ולו הייתי בטוח, כי הסביבה הזאת לא תבלעך ולא תמך את לשיך הייך, ויבא יום ואת תגמרי בדעה צלולה את השבונותיך עמה, לאחר שכל נקודה ונקודה שבה תהא ידועה וברורה לך למדי—או הייתי שמח לו גם עלה לך הדבר במחיר לא קטן. סוף סוף—קנית לך דעת החיים במחיר זה. לקחת מהאנשים את אשר היה עליך לקחת—ותלכי מהם. אולם ירא אנכי לבל יארע לך מה שאירע ומתרחש לרבבות שכמותך בכל יום ובכל עת ובכל שעה. אלה החיים הצעירים, הצצים ועוד בטרם יפתחו כבר הם נובלים והיו לצללי אנשים אשר אין בהם כל רוח חיים ומזת לא מתו; אלה שנשמתם נשרפה וגופם קים. הנהרי, הוה! אף—הפצה חיים ומלאת חיים—והני ועישי מה שלבך הפין. הני עם כל האנשים, הסתכלי בהם ודעי והביני אותם, אך לעולם השארי למעלה מהם והנהרי משקע אל תוכם פן תהיי כאחד מהם והיית גם את למת מתהלך.

למרות הפצי יצא סופו של המכתב בסגנון כזה. ואולם את תביני, כי לא כמורה באתי אליך. אני שונא את המורים, כי קשואים הם, אשר ירשם בארץ והם הפצים להורות דרך לכוכבים. אנכי כבר אמרתי לך מה הדבר אשר שם את הדברים האלה בפי ועתה אהדל. נשאר לי לבקשך עוד אחת: התאמצי לכתב לי שלא כמו שאת כותבת עד הנה. מכתבי—ידידות ושלום לאהובי בריעף אינם לוקחים את לבי. לכתב לי רק בשביל לצאת ידי חובה—זאת היא שטות שאין למעלה הימנה. המכתבים הם חלק מנשמת האדם. אם אין את נפשך לכתב לי מכתב שיהא ראוי לשם זה מוטב שלא תכתבי כלל. הלא את היה, הלא יש דברים, המעסיקים את לבך ואת מחך; יש דברים אשר את חושבת עליהם, יש הרגשות אשר את היה אותן—כתבי וספרי לי מהם. חושב אנכי, כי מקני אין את צריכה לא לירא ולא לבוש מדבר אפילו על דברים העומדים ברומו של עולמך. אדרבה, אולי יהי לאל ידי להגיד לך מה: איך שיהיה אני יודע גם אותך וגם אותי, ואת—מסופקני אם עוד יודעת את את נפשך את. ומה שלא נדע—לא נדע ביחד...

וככה, הוה. אמרתי לך מה שהיה את לבבי, ומקוה אנכי, כי תשימי לב לדברי. עתה מתחילה בינינו הליפת-מכתבים חדשה, שתהא חשובה גם לי גם לך. מחכה איפוא אני למכתבך. ואולם עוד הפעם אני שונה: לא לשלומך אני דורש ולא לקו-הברואות של מי שהוא. יכולה את גם לבלי להזכיר במכתבך, כי שלום לך או, כי הכל דורשים בשלומי. התרגלי להבר מה שצריך. זכרי איפוא וכתבי. אל נא תהיינה המרקות מעצור בעדך. ישראל—גח ישיג לך.

כן, פה יהא מונח מכתב למאיר. מסריהו לו כשהוא התום. שם אולי אכתב גם לייך דברים אחדים. ואולי קבלו בשבילי מכתבים התאמצי נא להמציאם אלי

לכאן, וכתבי לי איפה עתה גליה. ומה את עושה? כתבי אם נשאר לווינסקי לימות
החרף בפצפ ואכתב לו, כי ילמדך.

ומלבד זאת תכתבי לי מה את קוראת. מדוע לא תבחרי לך מה למקרא
מהקלסיקים הרוסיים? באחת—את תכתבי לי על הכל. רק אל תכתבי לי „דודי“
והיי שלום. הרי אני לוחץ את ידך בחזקה.

שלך אוריניסן.

האדריסה היא לע"ע כך:

Екатеринослав, Провиантская ул. д. Ароновскаго, № 22. Г. Давидовичу. для меня.

XII.

להנ"ל.

(יקטירינוסלב, כ' אוקטואבר שנת 1904).

אם הפצה את לדעת את הרשם אשר עשו עלי דבריך כאשר קבלתי את
מכתבך, הרי את יכולה ללמד אותו מהעובדה, שלא מהרתי לענות לך תכף. ואולם
אם יש את נפשי אני, שתדעי גם את את הלופיהרשמים שנהיו בתוכי בשעה
שקבלתי לפני ימים אחדים את מכתבה של גוליה א) ואקרא בו כמעט אותם הדברים
ממש, שהיו במכתבך את—אם יש את נפשי, כי תדעי גם את את הרשם שעשה
עלי דבר זה—אז עלי לכתב לך ולהביע את כל זאת במלים מיוחדות. זה ומתמיה
הדבר בעיני. קדם שקבלתי את מכתבה של גוליה הייתי חושב, כי יש לי עסק רק
עם מחשבותיך את; אבל עתה אני יודע עוד אם את היא המדברת גם מתוך גרוגה
היא ואם, להפך, שומע אני את קולה מדבריך את. קרוב לודאי, יקירותי, כי גם מתוך
גרון שתיכן מדבר איזה „שלישי“, הדברים, הנשמעים לי מפי אנשים רבים, אין
הבדל אם כהויתם או שלא כהויתם, הרי הם חשודים בעיני תמיד; וביחוד כשהם
נשמעים כמעט בצורה אחת מפי כלם. אותה האמת שהיתה לך רבים אינה נותנת
עוד בעיני מחנה על הדובר אותה; כי היא לא יִשְׁלוּ. האיש החי—יש לו מחשבותיו
יִשְׁלוּ; ומי שיש לו מחשבותיו שלו, אשר רוחו הרתה והגתה, יודע גם לתת להם
צורה יִשְׁלוּ, המתאימה אל שרש נשמתו; ואולם אם שומעת את אנשים מספר מביעים
את מחשבותיהם השוות באופן, כמעט, אחד ובצורה, כמעט, אחת—אז דעי לך, כי
גם כלם הנוטים, אוקצות-בשר בלבד, שיש להם רק הכשרון לסגל להם מחשבות
שזרים הולידו ולחקות אותן כקופים—ואותן המחשבות, אשר את שומעת מפיהם,
אם גם כשהן לעצמן אולי השוות הן,—לא ממקור זה תחלכנה. כן, הוה. את האמת

אני מגיד לך: מיום שקבלתי את מכתבה של גוליה מנקרת מחשבה אחת מרה מאד את לבי. אולי אפשר, חוה, לעקרנה משרישה? אמנם הדבר אינו תלוי לגמרי ברצונך—ימים ומקרים יגידו.

כך. ואנכי הייתי שמח מאד אלמלי היתה לך היכלת להמציא לי אחת, אחת את תמונותיהם הנפשיות של אחדים ממכרינו או ממכרותינו, למען אוכל לדעת עד כמה מגיעה הסתכלותך באנשים ובדברים ועד כמה מגיעה השגתך בהם. נסי נא לעשות כדברי, חוה. עבודה כזאת, מלבד אשר לי היא נכבדה, כאשר אמרת, נכבדה היא שבעתים לך. ראשית כל—תתכנלי בזה. וזהו, חוה, עיקר גדול. מלבד זאת יצא לך אולי מזה איזה ברור בנוגע ליחסך אליהם, אשר לא בררת לך עוד, כדבריך, (או כדברי גוליה או כדברי מי שהוא...). וגם זה הוא, כמדומה, דבר חשוב. ומלבד מה שעבודה כזאת עשויה לפתח בך את היחס-הכולל לאנשים ולדברים בכלל, ולהרגיל את מחך לעבודה בקרבתך, ואת לבבך—לסנון-ההרגשות, וכיוצא באלה עוד הרבה, הרבה. הוי, כמה הפצתי להיות בטוח, כי המקריאים היחידים של דבריך המה רק מחך ולבך את!

וכתבי נא לי על כל אשר אתך וגם כמה שנוגע לתורת לי או עלמות-

החסד.

וזה אשר הפצתי לאמר לך ע"ד הקריאה המשותפת. גוליה במכתבה חולמת על קריאותיכם המשותפות. אין אני יודע מה את חושבת על זה; אנכי אינני מהסודי הקריאות הללו. מה שקריאת ספרים טובים יכולה לתת—זאת היא רק ההתעמקות בנפש עצמו. ואולם אם אני קורא לבדי, או משיטשת ההרגשה הזאת, ואם איננה הולכת לגמרי לאבוד, הנה את חנה היא אובדת בודאי. העמק שבה נעשה לפרופק קל שער גבי הדברים ותוכנם מאבד את כל מהותו. דבר אחר לגמרי הוא, למשל, לברר יחדו את דברי הספר, לאחר שכבר יש לך מושגך שלך מהם, אשר רכשת בשעת הקריאה בלבדך—זה בודאי לא יזיק. אבל הקריאה גופה צריכה להיות יותר הפשית ויותר מתעמקת מזו שיכולה להיות בשעה שאת קוראת עוד עם אחד. מהשבותיך והרגשותיך ואפילו חלומותיך שהקריאה מעוררת בך בה באותה שעה אינם צריכים להרגיש כל מעצז על דרכם; הפשים הם צריכים להיות ואל כל אשר יובילוך,—יובילוך, אבל ידע תדעי אז, כי אך המקום הזה סללו לך דרך מהשבותיך את והרגשותיך את וחלומותיך את. את איפוא בצרת את המקום הזה, את ולא אחרת. ואולם אם בשעת הקריאה יושבת על ירך עוד בריה אחת, אשר אותם הדברים בעצמם יכולים לעורר בתוכה (ובלבב האחר, הדופק אמנם אצלך, אבל תחת לוח וסגור אחר) מהשבות לגמרי אחרות והגיונות לגמרי אחרים; ואם גם נניח,—מה שאיננו יכולים להגיד בקטחה בכל זאת—אם גם נניח שמעוררים הדברים האלה גם בתוכה את אותם ההגיונות וההרהורים שהם מעוררים גם בקרבך—אבל

תמונות ההגיונות האלה וצורות המחשבות הללו הן בלי כל פקפוק אחרות ושונות, אחרי אשר בריה זו יש לה אורגניזציה נפשית אחרת מזו שלך—אם בריה זו יושבת על ירך בשעת הקריאה או אין את והיא הפשוט, כי עוצרות אתן אשה בעד כנפי רעותה, והקריאה כבר איננה מה שהיא צריכה להיות. הלא הפצה את, חוה, להיות „סאמאטאיאטעלנע” בגופך, היי אפוא בת-חורים גם בנשמתך.

העיקר הוא התרות בכל. אומרים כך האש היא אדומה; טוב מאד. אבל את צריכה להסתכל באיש בעיניך את. אפשר, שעניך תרגשנה בה עוד איזה צבע או צל-צבע אחר. העינים שונות הן. צריכות הן להיות שונות.

וכתבי לי מה את קוראה. כן. התאמצי שבפרוגרמה למודיך עם ל. תהי גם השפה האשכנזית. לפרוגרמה של בת-הספר אמנם אין היא נכנסת, כמדומה; אולם נחוצה היא בשביל שתדעי את ספרותה ולמען לא תשארי לעולמים רק בין כתלי הספרות הרוסית, כהרבה ממכרינו ובלתי-מכרינו, אשר היא כל ה„אירופיות” שלהם. ועוד הפעם: כתבי מה את קוראה. כמובן, תכתבי לי כך, שיהא לי גם מושג איך את קוראה.

מדוע לא יכתב לי י"ג א) כלום? מה הוא עושה? ויכתב נא לי את אשר אתו. מה כותב מנחם? ב)

כמדומה לי, כי כבר כתבתי לך, שתקראי את ספוריו הקטנים של טורגינב-- ואם לא, הריני כותב עתה. השיגי אותם וקראי בהם. וכתבי מה את קוראה עתה עברית.

וככה, חוה, תקראי את מכתבי זה ותמלאי את כל אשר אני שואל מאתך. וראי אל תהדלי מקרא עברית—אם תכתבי לי את אשר קראת בימים האחרונים אכתב לך את אשר תבחרו לך למקרא. התוסיפי עוד לקרא בדברי ימי ישראל? ומה עם תולדות הספרות? והיי שלום, חוה, וראי ועשי לי את אשר אני שואל מאתך. והיי שלום עוד הפעם!

אוריניסן.

אמרי שלום לגוליה. אנכי את מכתבה קבלתי ולבטח אענה בקרוב. ישראל-נה, ישראל-נה, כתב!

כן. קחי מכתבי את המחברת האדומה וקרעי משם את הדף האחרון (שם רשמתי שנים-שלשה פזמונים; דיא נאכט איז שען וכו') ושלחי אותו אלי במכתבך. אך אל תאבדי משם כלום וצרי אותם אחיכ כהלכה.

כן. במכתב יש שגיאות אחדות בנוגע לשמוש-הלשון. ולפעמים גם מחלפת את זכר בנקבה. התאמצי להסירן.

XIII.

לש. ביחובסקי.

(יקטורינוסלב. י' דצמבר שנת 1904)

שלום לרי שמעון עם רצועות בשליקו הצהובות, מסתמא!
מסרו לי את אגרתך, שנכתבה לבטח במחלקה הראשונה של התחנה החביבה,
בשעה שהיה לבך בטוח, כי בהזירתך תהא יונק ומניק, ג"ב כנהוג. ודוקא עתה
היתה את נפשי לדעת את אשר אתך, מר ביחובסקי. „ספקות, יאושים, חלומות—
כנהוג. האי מאי, יהודי גנב? מילא טרוד אתה—זה אני מבין. איך שיהיה—התחנה
הוקיח, ציציות זהב של בשליקים לבנים מרפרפות, עינים יורות, פיות ממלמלים—
כל זה עלול להשפיע על לבו של בר-גש הוטא; אבל הא י מאי? מפחד אנכי רק
לשלחנה של מרת לאה בת אברהם, היי. אל אלהי אבותיה יעמד לימינה! כתב נא
לי באמת יותר מפרט מאת אשר אתך. כן, וכתב מה עם תרגומו של פרץ א)—הלא
כתב כתבתם גם כלכם, כי הוא יהא נדפס באיזה ירחון רוסי (בטבורה של אירופה!),
אבל כפי הנראה, לא דבים ולא יער. מה אירע? איה עתה אינן? הלא הוא קבל
מכתב, כמדומה. כך כתבת לי אז. מאת ל. מסרה לי רחל-הכסף שלום. היא ראתהו
בקיוב. מה אתו—פירושו? מי אתו? ובכלל, ביחובסקי: יש אשר אתה חפץ לשמע
מנגינות „פון דער וויגעלע און פון דער ציגעלע“. הלא תכתב מה יש.

XIV.

לחנה רבין.

(וילנה. ט"ז מאי שנת 1905)

חנה היקרה שלי!

את מכתבך החתום קבלתי במועדו ועד עתה לא הספקתי עוד לענות לך
משום שהיו לי טרדות צהדות לא השוכות או חשוכות בימים האחרונים. אני נהנה
מאד, חנה, מיחוסך-לדברים, הנובע במכתבך זה. לבי בדרך זה ואולם על עמך אל
תעמדי. השתדלי תמיד לברר את היהוס הנכון של שרש נשמתך אל העינים אשר
מחוצה לך ובקרבך פנימה, מבלי התלות במי-שהוא ובמה-שהוא והרבה דברים יבוררו
לך מצד אחר לגמרי, מאותו הצד, אשר שום איש, יהיה מי שיהיה, לא יוכל

(א) יחר עם אחר ממכיריו הנוצרים שכפצ'ס תרגם אז א. נ. לרוסית את אגרתו של י.
ל. פרץ, המחשבה והכנויה. התרגום נדפס בהירחון „וועסטיק זנאניא“, היול' בסטרבורג, שנת
1905 בחו' מארץ.

לגלותו לך, אחרי אשר צד זה שונה הוא אצל כל אחד ואחד, כי בר אחד ואחד יש לו שרש נשמתו הוא ויחוסו-לדברים, הישיך רק לו לעצמו, משום שהוא נבדל ונסרד מאחרים בקדורו הנפשי ובהרבה דברים קטנים, בלתי-נתששים, רגעים וקטני-ערך, לכאורה, אבל הם הם הנם, הבוראים בתוכו פסיכיקה מיוחדת לגמרי, "אמת" שלו ורק שלו. אלא שיחד עם זה השתדלי לדעת את האחדים ולדעת לתת להם את ערכם הנכון, היא איזה שיהיה, קל או גדול, אבל היא נכונה, ואלי, הוהילי, תכתבי על הכל. לא טוב עשית, אשר השארת הדברים רבים, לפעם אחרת. כתבי על הכל ואדע ואולי תהיה כפי מלה בשבילך. הכל אפשר.

ואם הפצה את, חוה, להבחין בירח אוגוסט אז עליך לזכר את זאת ולעשות את כל המוטל עליך בשביל זה. כי באמת כבר הגיעה העת. אם יעלה בידך דבר זה אשתדל לקחת אותך אתי לימות-החרף אל אשר אסע. אלמלא היה עלי לעזוב בקרוב את וילנה הייתי לוקח אותך אלי לכאן, אבל אנכי מוכרח אהיה גם כן לנסע מפה, אעפ"י שאיני יודע לאן. מאד יוכל היות, כי בירח יוני או יולי יבא לידי להיות בפצפ ואז נראה, כמובן, ואפשר שגם קודם לזה אבא אליכם. לא בי הדבר תלוי.

כן. את כתבת לי בשמה של N (איזה N?), כי רק אלה האנשים אשר, אין להם מה לעשות יכולים לדאג עתה, בשעה שכל העולם חי, אדות היהודים. האחת, היטבת מאד לענות לה, והשנית—צריך עוד להתחשב עם האיש, הדובר את הדברים האלה. הבאמת חי האיש הזה עם כל העולם? וכיצד הוא חי? יש עוד שאלות רבות מסוג זה, אלא שאת כבר תביני בקרוב מה שאפשר לשאל אדות איש כזה ולא אאריך. כי יש הרבה אופנים של עבדות ויש גם עבדות הבאה מתוך קהות ההרגשה ופמטום-המחשבה, אותה העבדות, המציגת את האנשים מן העדר, העומדים לכאורה, ברשות עצמם ובעקרו של דבר הם חיים על השבון מחשבותיהם של אחרים והרגשותיהם של אחרים. זאת היא לא אותה העבדות החזונית, השפלה אמנם מאד, בשעה שאיזה איש מכניע את עצמו ומסתיר את מחשבותיו והרגשותיו הוא מפני מחשבותיהם והרגשותיהם של אחרים, או אותה העבדות, בשעה שאיזה איש לא מסתיר אלא מכניע ומשעבד ומבטל את מחשבותיו והרגשותיו הוא מפני אלה של אחרים—זאת היא לא אותן העבדויות שמנתי ושלא מנתי, כי אם זאת היא עבדות המזנית, עבדות, הנובעת מטבעם של התנאים, אשר בהם אסור האיש כל העת, עבדות, שכבר נעשתה לאורחה, פרי העבדות של דורות ראשונים, אשר עתה היא כבר דבר שבטבע. עבדות זאת לא תציק לאיש הטובע בתוכה והוא לא חלי ולא מרגיש בה, אחרי אשר הוא מרגיש את עצמו בטוב עמה, כשם שהחזיר מרגיש את עצמו יותר טוב בכזה מאשר בכרם-חמד. אני מקוה, כי תביני את דברי, ואת זאת צריך להבחין תמיד. בשביל זה צריך לדעת את האיש, הדובר

את הדברים, כמו שצריך לדעת את ערכם של הדברים עצמם, מבלי ערבב אותם בדובר—מובן, אם אך יש להם איזה ערך. כן.

ועתה תכתבי לי ולא תאחרי הרבה ותכתבי לי על כל אשר אתך. וצריך בכל זאת לקרא ג"כ. אעפ"י שעתה ימות-החמה ואין צריך לזלזל בכבודם ביותר. ויכולה את לכתב ע"ש הרדקציה של הזמן, כי מי יודע מתי אסע מפאן, אחרי אשר כבר אני יושב כאן כמו על גחלים. אתמל נסע אהר"ם א) הביתה. ואמרי שלום לגוליה. מה אתה ומה שלומה ומה היא עושה, מדוע לא תכתב דברי? ושלום גם לחנה העגולה. היא, כנראה, לא שכחה עוד את אשר למדה. מולודיץ! והיי שלום ושמחה וטובה ג"כ, בשעה שצריך.

שלך אורינסן.

וילנה, פרייטאג.

יש"נ ב), מה אתך? הלא עתה כבר מותר לך לכתב דברים אחדים על אדותך. ראה, הזהר. אם אבא אליכם—עודני זוכר, כי אזניך יש בהן כדי אחיזה ביד הגונה. זכר איפוא.

אמרו שלום גם למאיר ג). שדום רב ללאַלקעג)—העלמה הכבודה והגנישו לה צרור פרחי-מאי בשמי. ושלום למאיריחע. ויכתב לי מאיר מה.

XV.

לא. ש. ניבילוב.

(פוצ'ס. כ"ט דצמבר שנת 1906).

בשבת קבלתי את מכתבך ובו ביום אירע לי שהיו בכסי פרוטות אחדות והשיבותי לך, אבל מסופקני אם קבלת אותן: אמרה לי גושל, שהסוציאליסטים מהפכים אצלכם את העולם.

ועכשו—כ"י. בשעה זו שהעולם מתהפך יש יסוד להוצאה ספרותית חדשה אצל היהודים... את אלה המשתתפים תדע פריבליזיטעלנא מהקונספיקט שיראה לך ביכונסקי, לפיכך צריך אני לאמר לך, שזוהי לא "הוצאה", אלא שיש

א) הסופר ז. י. אנכי. ב) ישראל-נת-בן-אחוחו של א. ג. ג) צינבורג וכתו הקטנה. ד) הוצאה זו, שעליה מדבר א. ג. כאן, נהיה הוצאת "נסיונות" שנוסדה אז על ידו ועל ידי אחרים מירייו הקדומים. מטרת ההוצאה הייתה להוציא בעברית ובחוכרות זולות תרגומים מספרים מקוריים. הוצאה זו הייתה חביבה מאד על א. ג. והרכה היה מטפל בה והרכה עמל השקיע בה. אבל מסכות שונות לא יצאו בהוצאה זו אלא 3 נומרים: ספורי ציחוב" בתרגומו של גנסין וספורי המקורי, כינתים" (לונדון ת"ס"ז). תרגומים אחרים משל ציחוב בשביל "נסיונות" נשארו בכתב-יד. אחד מהתרגומים הנ"ל—"כצה"—י"ל ע"י כרנר (ירושלים, תרע"ב). פרוספקט מפורט של "נסיונות" נדפס כ"המעורר" שנת ראשונה, חו' כ"י.

אמצעים להוציא חוברות אחדות זולות וטובות ואח"כ אולי יעלה הדבר להוציא עוד: סקראמנים אבראזאם. על ט"ז עמודים יפים אפשר יהיה להדפיס, לערך, א צעהנדליג גוטע ליעדער, לפיכך אם יש ת"י עוד דבר-מה או תרגומים יפים מאת בלמונט, עברית או ז'רגונית, או אולי תוכל למצא כאלה אצל ליזרא (ואבל יפים באמת)—נוציאם בהוצאה יפהיפה ומחירם יהיה, על קרבם ועל ברעיהם רק 4—5 קופיקות. העיקר, כי הדבר אינו דורש לא הרבה כסף ולא הרבה עבודה, כלומר שנוכל לאמר שלא לפי המדה היא. יש תקוה, כי בעוד ירחים אחדים אפשר יהיה להוציא, ג"כ טאקס אבראזאם, גם את "האדם". העיקר אם יהיה חמ"ר יפה ומובחר—וכזה יהיה.

ההוצאה הזאת צריכה שיהיו לה מוניטין בסרובינציות; הרבה יש ערים ברוסיה והרבה יש שם יהודים הגועים ברעב. אתה צריך לקחת עליך את העבודה לאסוף כל כמה שאפשר התומים בהמל, כמבואר בהקונספקט, הלא מחיר החתימה מצער וההוצאה תהא יפה ומשובללה מאד. וגם התרגומים יהיו טובים ושלמים. הדבר אינו דורש ממך עבודה יתרה; אלא שלא צריך להחמיצנו, כי לירח ננואר צריך שתצא החוברת הראשונה.

בנוגע להדפסת החוברות הרוסיות עוד לא נחרצה בהחלט—
אולי יוכל ליזר לקחת עליו איזה תרגומים, אבל התרגומים צריכים להיות תרגומים.

לי נדמה, כי דבר זה מכיון שהוא מתחיל במצער כזה, תהיינה לו רגלים ואולי גם ישגא באחריתו.

שלך אוריניסן.

XVI.

לה. דרוין ולג. מוקרוב.

(ויילנה. כ"ב מרץ שנת 1906)

ילדותי הטובות,

אתן סלחנה לי אם לא כתבתי לכן כלום עד הנה ואם גם עתה אולי לא ארבה לכן איזה דברים מיוחדים: לא זה העיקר, ילדות טובות. אם יש אשר תהיה התשוקה בלב להגיד לכן דבר, להביט בכן, ללחץ יד מי מכן או להחליק את ראש אחת מכן—גם זה די לזקן שכמותי. ואתן הלא כה יקרות לי לפרקים—ילדותי הטובות!

(א) אליעזר הופנשטיין.

חנה היקרה שלי, יפה היה לי אילו הייתי רואה אותך יפה ופקחית וקלה
והפשיה, באחת—איתנה! כתבי לפרקים.
הנה אני גומר את מכתבי. יהא די היינה שלום ושמחנה ורקדנה וספגנה את
אור השמש ואת זיו האביב וכתבנה גם לי.
שלכן אוריניסן.

XVII.

לש. ביחובסקי.

(וילנה, כ"ב מרץ שנת 1906).

מר ביחובסקי,

קבלתי מברנר גם אנכי. אל נא תאיץ בו בדבר ה"נסיונותי", כי סוף סוף אין
מה למחר—החותמים לא ימותו ובלבד שיקבלו סוף סוף. מלבד זאת, אי-אתה צריך
עתה לאסף עוד התומים, אם רק יש בידינו סכום של עוד ארבעים רובל (כלו)
אם יש עתה אפשרות להוציא שני קונטרסים ולפיכך—חדל מזאת. לכשיבא
תר הקונטרס השלישי אפשר יהיה לאסף אז עוד ארבעים וכן הלאה וכ"ה, כמו
שהחלטנו לראש וראשונה ובטעותא, ביחובסקי, שמע בקולי. לנו תהי האפשרות
להוציא קונטרסים מקוריים בקרוב, כל"ו לערך, מהקונטרס הרביעי או החמשי והלאה,
אם לא עוד קודם לזה, אלא שגם זה נעשה בצנעא, שלא בפרסום, ולא נעמיד
אנגסים, ולא נרים קוד צעקה. העסק של הקבץ א—שנך לע"ע. ואולם שתיקה.
עוד זאת: יוכל היות שביחד עם מכתבי זה או לאחר יום תקבל ממני מכתב
ובו אכתב לך בקרוב כדברים האלה: יש איש אחד הנותן לי כסף בשביל להוציא
את קונטרסי "נסיונותי", אלא שבשום אופן איננו חפץ באסיפת חתומים. פשוט
הוא חפץ להוציאם על חשבונו הוא ואח"כ למכר אותם לאחדים, כמו שנהגים
וכמו שנהגו—ומכתב זה יהיה כתוב בשביל להראותו להאדון שלנו למען יקטן
מעט ה"ויצעקו" לאחר שיתחילו הקונטרסים להופיע. אפשר ששני המכתבים גם יחד
יהיו בלא מרקות—שלם. מחר לא יהיה לי פנאי. השתדל להוציא כל מה שאפשר
מידו. כך, ואיה האוסלאווע? קבלנה נא וקרע אותה.

XVIII.

להנ"ל.

2/v (וילנה. י"ט אפריל שנת 1906).

לאחרונה, קבלתי ממך דברים אחרים. בדבר הקבץ—לא הגיעה שעתו, ואולם אותו מקום אולי אפשר יהיה להשתמש בו בשביל „נסיונות“? כי ציטלין, למשל, מבקש ש„נסיונות“ יוציאו משלו קרוב לעשרה גליונות. ראה—אולי יש אפשרות.

ועכשו—בדבר „נסיונות“. החוברות, כנראה, לא קבלו עדין. אבל מה יהיה? הלא צריך לגשת אל החוברת השניה—לערך, אפשר יהיה לתת עתה חוברת אחת של ציטלין או שתים ואח"כ יש מן המוכן חוברת אחת של שופמן ואס-בן—אעמד גם אני בנסיון ואתן מיד אחריה את ה„בינתים“ ואחר הבינתים תהי הדרמה של אהרנסון. רואה אתה—בהמר זה אפשר למלאות, כפי שחשבת, קרוב למיו חוברות—ועליך איפוא להשתדל בדבר הכסף. אתה ענה לי מיד וואו האלט עם. פה יש לי עבודה עוד מעט ואולם בקרוב תהא נגמרת ואם תכתב לי, כי מצד הכסף לא יהיה מעצד—אז אולי אבא לקיוב ונכונן שם את הכל ונגש תכף להדפסת החוברות אהדות בבת-אחת. אבל עליך, ביחובסקי, לבלי הרדם, כי המר יש וציטלין חולם ואפילו אהר"ם, מי שכותב זירגונית, חולם. ענה לי איפוא מיד.

אוריניסן.

עוד זאת. ספרו לי היום שבקיוב יושב עכשיו N. אם תקגש אתו—אל תספר לו מעשיות יתרות—כך צריך להיות.

בכלל, אני חושב שב„נסיונות“ יבאו, כמעט, כל אותם הדברים שחשבת שיבאו בהקבץ. השתדל איפוא וגם כתב לי מיד.

XIX.

להנ"ל.

25/IV (1906). וילנה.

הכינותי לך היום מכתב ופתאם הביאו לי את אגרתך של 23—מה יש לעשות—בעצמי אני יודע. להדפיס שלא בלונדון הרי זה דבר שכמעט אינו אפשר: אתה חושב, שמלתא זוטרתא היא—ואני יודע, כי בשביל זה צריך שיהא איש אחד בעל שבע עינים שיהא מיוחד לעסק ההדפסה, כי בלא זה לא יהיו הקונטרסים קונטרסים

וההוצאות תהיינה שלא לפי הכח: כבר יודע אנכי מעט מה פרושם של „מדפיסים“ אצלנו. נמצא, שצריך רק למצא עצה בנוגע להצנזורה: זהו המוצא היחיד שישי לנו. המעשה בצנזורה הורשאית, לכאורה, אינה טובנה כל צרכה, ואולם אני חושב, כי הדבר פשוט. מה שהצנזור הבטיח לשטיבל—זה עדין לא חשוב, העיקר הוא ששטיבל מצדו..... (א) בעד טובו. ה„נפשות“ הללו הרי הם פשוטים למדי ויחד עם ספק-רוח מוסרי מטובת-הנאה של מי שהוא הרי הם דורשים עוד איזה ספוק. (א) ועוד זאת—כתב לו, לברנר כונתי, אולי טוב שישלח את הטרנספורטים לכאן, לוילנה. ציטלין אומר, שהוא יסור אל שטינברג (הוא הצנזור שלנו) וישאלנו. מי יודע אולי היה הדבר יותר נקל, ומכאן היו הטרנספורטים נשלחים אחיכ לקיוב, אליך?

ומקונטרסי „נסיגות“ אילו המציא לך, לפחות, מספר קטן של אכססלרים—עשרה או עשרים. אני, למשל, בטוח, שאת הקונטרסים הללו היו מעבירים את הגבול בלי כל ספק אפילו אם היה שולח את כל הטרנספורט; אבל, למצער, אכססלרים אחדים.

ואנכי שלחתי לו בימים האלה את „קניני-הרוח“ כשהם מתוקנים בידי ציטלין וצריך אני לשלח לו עוד בשבוע הזה את ה„מלואים“ שהוא כותב להם—ומה יהיה? והקונטרסי של שופמן הרי הוא כבר מוכן, כמעט, תידי—ומה אעשה בו? והדברמה הולכת ונגמרת—ואת ה„בינתים“ איני מוסר בכונה ל„הזמן“—ומה יהיה בסופו של דבר?

זוכר אתה את טענותיך? N, N —אנכי אקה את הדבר בידי אני. הנה סטרודוב, מינסקי, פינסקי. ליפציג, אמריקה.—

הרי לך סכומה של כל החתונה במלואה!

מיום שנסעתי—לא נוספה אפילו פרוטה אחת וכמדומה שבאהר המכתבים שלך כבר התחלת רוקם תכניות אחרות לגמרי: לא התימה, אלא מכירה לאחדים; דאס, יעניץ—ועל מה אנו סומכים?

וכמה בקשתי—כמה בקשתי וביחוד אותך: אל תשכה, כי נגשים אנחנו לעשות בידיים ריקניות דבר שלא בנקל יעשה אפילו במלא-החפנים!

ביחובסקי, ביחובסקי, זכר את האחריות הגדולה משני הצדדים גם יחד. זכר, כי כבר נאספו יותר ממאה חתומים וזכר, כי עסק לנו בדבר ישני לו די גם אם לא נוסף אנחנו שבר על שבריו. אילו ידעת את מצב הדברים במלואו!

כתב להאפטב, שבקרוב יקבל את ההרשאה. אנכי אמציאנה לך ומידך

(א) השמטנו כאן וכן הלאה מלים ושורות אחדות מטעמים טובנים.

(ב) מכרו שישב או כשיקנו, כאמריקה. הוא בקש הרשאה כרי לאסף חתומים על „נסיגות“ כאמריקה.

יִקְבְּלֶנָה. כְּמוֹכֵן שֶׁלֹּחַ נָא לּוֹ, אִם עֵדִין לֹא שִׁלַּחְתָּ, אֶת הַנּוֹמְרִים שֶׁבָּהֶם נִדְפְּסָה הַמּוֹדְעָה. יִהְיֶה נָא גַם הַקְּפָרִים שֶׁלּוֹ מֵלֵא—וְנִרְאָה אֶת הַחֲלוּמֹת הָאֵלֶּה מֵהֶם. וּבְדַבַּר הַשִּׁירִים הַלֵּא כִּתְבִיתִי לְבִרְנָה שֶׁלֹּא יִדְפִּיסֶם, כִּי אֶעֱפִי שֵׁישׁ בָּהֶם נִיּוּצוֹת בְּכִזֵּי אֵין מִדְּפִיסִים כֹּאֵלֶּה. תַּחֲתֵם שִׁלַּחְתִּי לּוֹ שִׁירִים אֲהַדִּים שֶׁל שְׁנֵי אֲנִי. יֵשׁ לִי שְׁנֵי מֵאֲמָרִים בְּשִׁבִילֹ—וּמִסְתַּמָּא אִשְׁלַחֵם לּוֹ בְּקִרְבּוֹ. גְּדוּלִים הֵם כְּגֹדֶל הַחֲכֵמָה שֶׁבְּמַחֲזוֹת מַחְבְּרֵיהֶם, אֶעֱפִי שֶׁהַמֵּאֲמָרִים כִּשְׁהֵם לְעֲצֵמָם יֵשׁ בָּהֶם מֵה שֵׁישׁ, וְלִי אֵין לְהוּצָאוֹת-הַפּוֹסְטָה.

וְגִנְלָה, בִּיחֻבְסְקִי—בְּדַבַּר „נְסִיוֹנוֹתִי“. הַדְּבַר אֵינוֹ נּוֹתֵן מְנוּחַ לִי, בְּטָרֵם כֹּאֲתִי לְוִילְנָה הֵייתִי רוֹקֵק עַל כָּל הָעֵנִין, אֲבָל עַכְשָׁו יוֹתֵר צָר לִי, כִּי נֹדַע לִי מִצַּב הַדְּבָרִים בִּיתֵר פְּרֹרֵה. הַשְּׁתַדֵּל בְּכָל מַה שְׁאֲפָשֵׁר, בְּכָל מַה שְׁאֲפָשֵׁר וְאֵל תִּתְּיָהֶם לְדַבַּר בְּקִלּוֹת-דַּעַת מְרַגְזוֹת. וּבְנוּגַע לְדִידִי, לִי בְּפָרֵם, הֵלֵא יוֹדַע אֶתְּךָ אֶת עֲנִיּוֹתִי הַגְּדוּלָה וְאֵילוֹ הֵייתִי יוֹדַע שְׁאֵין תְּקוּהָ (אֵינִי יֹכֵל אֶפִּילוֹ לְהַעֲלוֹת עַל לְבָבִי כִּזְאֵת) הֵייתִי מוֹסֵר אֶת סְפּוּרֵי אֵין לְ„הוֹמֵן“—הֵם מִבְּקִשִׁים מֵאֵתִי יוֹם, יוֹם—וְהִיָּה לִי, לְפַחֲזוֹת, מַעֲט כֶּסֶף. רֵאָה, אֵיפּוֹא, בִּיחֻבְסְקִי—וְאֵל תִּתְּרֶשֶׁל. מַעֲט פַּחֲזוֹת הַתְּאוֹנָנוֹת וּמַעֲט יוֹתֵר עֲכוּדָה—וּיְקוּם נָא הַדְּבַר.

אֲוִרִינִיס.

וְאִם אִשְׁלַח אֶת הַמִּכְתָּב בְּלֵא מְרַקָה הֵרִי זֶה שֶׁלֹּא מְרַע-לֵב. זֹאת לְמוֹדְעִי. אֵלֵא מִשְׁנֵי שֶׁלְעֵיעַ עֵדִין לֹא נִתְעַשְׂרֵתִי. וְכֹתֵב לִי, אִם יוֹדַע אֶתְּךָ, מֵה אֵת אֵינֵן. הוּא נַחֲוִין לִי.

XX.

לֵה נִ"ל.

יוֹם לְחֹדֶשׁ אֵייר אֵי גַעָה 20/IV (שְׁנַת 1906. וִילְנָה)

בִּיחֻבְסְקִי.

כּוֹ בְּאוֹתוֹ יוֹם שֶׁקְבַלְתִּי אֶת מִכְתְּבְּךָ קְבַלְתִּי גַם מֵאֵת יוֹיָה קְבַלָה עַל הַמִּכְתָּב אֲשֶׁר שִׁלַּחְנוּ לּוֹ. מִצַּב הַדְּבָרִים הוּא עֵתָה כְּכֵה, שְׁאֲנִכִי לֹא אוֹכֵל לְכַתּוֹב לּוֹ אוֹלֵי יָמִים רְצוּפִים אֲהַדִּים בְּהַשְׁעָה שֶׁחֶפֶץ אֵנִי בְּכָל נִפְשִׁי לְאֲמַר לּוֹ מֵלִים אַחֲדוֹת בְּנוּגַע לְאוֹתָהּ הַמְרִירוֹת שֶׁבְּמִכְתְּבוֹ. כֹּתֵב אֵיפּוֹא לּוֹ, שֶׁלֹּא יִתְּיָאֵשׁ וְלֹא תִרְפִּינָה יְדִיו. סוּף סוּף יִהְיֶה הַכָּל כְּהִלְכָה. בְּנוּגַע לְ„הַמְעוֹרָרִי“ וְלְ„נְסִיוֹנוֹתִי“—אֵין הַדְּבַר תִּלּוֹי אֵלֵא בְּמִכְתָּב-הַכֶּסֶף שֶׁצָּרִיךְ לְקַבֵּעַ לְצִנּוֹר—וְלֹא יוֹתֵר. אֵין אֵיפּוֹא הַשֵּׁד נֹרָא כִּכֵּי. שִׁלַּחְתִּי לְךָ הַיּוֹם מִכְתָּב בְּשִׁבִיל

שטיבל ואתה הריצהו אליו מיד, והוסיפה דברים אחדים מעוררים גם מצדך ויעשה את אשר כתבתי לו. בתחלה השבתי לעשות את זאת פה עם שטינברג, אלא שהלל א, שהיה כבר מוכן ללכת אליו, נזכר בדברים לא חשובים אחדים ונמלכנו לנסות בתחלה בנרשוי דבר—ובודאי יעלה הדבר בידו: בכאן היה מעשה ונכנס בשלום ע"י שטינברג היו טרנספורט שלם של ה"יודישע לעבען" או זורנל אחר מהוצאותיהם של שני הסמכים ב). אמת, שאצלםג) אבל אין זה חשוב. הרי איפוא, ביחובסקי, שכל הכחות צריכים שיהיו נכונים עתה בשביל לכונן את הדבר הקטן הזה שבשלו כל הצרה והכל יהיה טוב. אלא מאי? ההוצאות? אבל אטו חסרים אנהנו הוצאות?

וכמ"כ—בדבר "נסיונות". איני חוזר בי בשום אופן ממה שכתבתי במכתבי הקודם, שלהדפיסם פה כמעט אי אפשר. כבר יודע אנכי היטב את דרכי המדפיסים ואם המכשול של הצנזורה יוסר—וזה יהיה, בטוח אני, אם רק ידברו עם הצנזור דברים ברורים—הלא אין טוב לנו מלונדון. אל איפוא תנוס. שלח תקף לשטיבל וכתב גם לברנר, אלא שלא תזכיר לו ממה שכתבתי לך בדבר אי אפשרותי לכתב לו.

ועוד זאת: מאד אפשר שאת מכתבי זה אשלח לך עם מרקה וברוך שהחיינו) ואולם אם גם זה יהיה בלא מרקה—יכל אתה להיות, למצער, בטוח, שלא אוסיף עוד כדבר הזה. לא, הלילה, מפני שנתעשרתי עד ככה, אלא שיש דברים אחרים בנו.

אל תתרושל איפוא, ביחובסקי.

שכתתי. היום קבלתי מכתב מאי והוא כותב: השיבני נא אם יהיה מקום ב"נסיונות" לספורי החדש "בין נשים" או "בתוך נשים" ואנכי השיבותיו: לספורים טובים יהיה תמיד מקום ודיל.

XXI.

להנ"ל.

(וילנה. שנת 1906. מאי)

ביחובסקי,

הרי אני שולח לך בזה את ההרשאה בשביל האפט ואתה המציאנה נא לידו מיד ביחד עם אחד מגליונות "הזמן" ששם נדפסה המודעה שלנו. מלבד זאת אני שם בזה גם את האגרת של הפראבענציעהער ממינסק ודע מה יש לך

לעשות עמו, כי הכבש הזה יכל למכר לנו הרבה, ואם כבר קבלת מה מאת שטיב, המציא נא את תשובתו אלינו למען נדע. אנכי אשתדל, כי יסור הלל באלה הימים אל שטינברג, אעפ"י שמאד לא הפצתי בזה, אילו היה אפשר לעשות דבר שלא על ידו.

עכשו כבר אתה רואה בעצמך שאין טוב גם ל"נסיונות" וגם ל"המעורר" מהפרובינציה, אלא שאתה דרכך בכך—ואיני בטוח אם לא תגיד בעוד ימים מספר את ההפך, אחרי שכל הדבר אינו תלוי אצלך אלא בדברים שאינם מן הענין. איך שיהיה—ומכיון שאתה עכשו בקיוב צריך לעשות את כל מה שאפשר בשביל להוציא משם את הנחונן לנו. ונחונן לנו, ביכובסקי, הרבה מאד: נחונן לנו להוציא ששה קונטרסים העומדים על הפרק—ובזה איני חושב לא את שלי ולא את של אהר"ם וכדומה. רב איפוא לפהק והתחיל את העבודה: פשוט, אסף חתומים ושלה כסף לברנר. אנכי—אפשר אהיה בקיוב בקרוב, כלומר בקרוב. הדבר הוא כך. מיטוואך, מיטוואך זה שאחר השבת, העשירי במאי, תבא, לאחרונה, השעה הגדולה, זה ה"מומנט" ההיסטורי הקדוש, שבו אשאף רוח לרוחה ואשא את עיני אל עולמו של הקב"ה ואראה פתאם כי אור הוא וכי הוא הפשי וכי ארבע רוחות השמים פתוחים לפני קדמה וצפונה ונגבה וימה—עלי רק לשאת את רגלי וללכת אל אשר הרוח ישאני—ואפשר, שאקח את מקלי ואת תרמילי ואבא לקיוב לעת לא רבה, כפי שאני חושב. הדבר יהא תלוי רק במכסת הכסף אשר יהיה בידך, כלומר—בידי ממש, כי צרור אין לי, כדוע. ואם הדבר יהיה כך—אז נשפט יחד אח"כ על הדבר בכלל, אבל לע"ע הרי יש לך עבודה—לאסף חתומים, אוסילי—עננא, כמו שהייתם מאספים בימים הראשונים על נהרות פופיצה. ב)

ואת החטם הרימה, שושה. הפין אתה דוקא בסירה שוקטה על הנחל האפל—הביא את הדבר בסדר ויהיה גם זה.

כמדומה לי, שכבר כתבתי לך על הכל. כן, אם תקבל איזו ידיעה מברנר מעבר מזה או משטיבל מעבר מזה—הודיעני נא לכאן, כי עוד תספיק, הלא עוד מיטוואך הריני בודאי פה ואפשר גם ימים אחדים לאהר זה.

לרוזנבלט יכתב הרל ובהמל יעשו את הנחונן לכשיתקבלו הקונטרסים.

וכך, אפשר, נתראה, היה איפוא שלום וכתב על הכל, אם יש על מה.

אוריניסן.

XXII.

לישראל-נח ספרוניץ.

(תומל. מאי שנת 1906)

שלום לך, ישינ. אתה שואל אותי: לאן אני הושב לנסע ומתי?—ואנכי איני יודע מה לענות לך, כי גם אנכי אינני יודע כלום. אילו היתה בלבי קצת יותר סימפטיה ראיון שלנו הייתי קובע זמן-מה עתה בשביל לתרגם אתו יחדו לרוסית את „הצדה“ ו„בינתים“—אפשר הייתי מוציא מזה רובלים אחדים, אבל ראשית אין סמפטיה אליו גדולה כל כך ושנית, אעפ״י שאת ה„אגדה“ (א) של פרץ תרגמנו אז בהצלחה, אינני יודע אם הנשמה הערלית שלו תהא מסוגלה לתרגומם של דברים כאלו. אמנם, המתרגם אהיה אנכי, אבל יודע אתה את הכלל, אז אֶ קצמץ קען אויך קאליע מאכען ובפרט בדברים שבספרות-יפה וספרות-יפה כזו, הבנויה כלה על הצא-מלים שכשאין הם במקומם הנכון אינם אומרים ולא כלום. ובכל זאת עוד אתשוב בדבר, כי לאחר כל אלה מוצא חן בעיני הסגנון הרוסי שלי החי והבריא. מה שלומו של מאיר? ומדוע לא כתבה לי היה כלום? שלום לכלכם.

XXIII.

למושה הופנשמיון.

(קיוב. אוגוסט שנת 1906).

משקה.

אתמל כתבתי לך מברדווויל—מה כתבתי איני יודע, כמדומה לי שלא כלום. ובעיקר הדבר לא אכתב גם עכשיו כלום, מלבד מה שבאתי זה עתה לכאן, כמי שנפל מהשמים, ולא מצאתי את איש, אפילו אחד ממכרי, ובכסי ממש כמו שבקבתי. הנה בא הערב ואנכי איני יודע איה אליו—את הארוחה, שבעצם הרי היא מגיעה לי אחרי פרוק-עצמות של שני ימים רצופים, פרוק-עצמות שיש בו גם ג'נדרמים וצעקות והרפות ומאסר ואגנטים-נגבים (ב) ו„רב“ וכל מה שלב איש ישר רוצה, את הארוחה, אני אומר, אני מזהל לך.

מלבד זאת בוער עלי גופי ובווערות רגלי ואילו היתה אצלי הקארזינקה (עליה-השלום, משקה?) הויתי אולי מוצא תרופה לזה.

מה יהיה—מה יהיה?

(א) המחשבה והכנור.

(ב) עם אחד הסוכנים חפץ או א. נ. לנסע לחו"ל, אבל נעכב על יד הגבול.

(ג) מתוך חפזה שכח א. נ. על תחנת הומיל את סלו.

כתב לי תכף (ואם הקארזינקע בחיים—שלחנה אלי) על שמה של יוליה,
אם רק תדע את אדריסתה; אנכי עדין לא מצאתיה, ואם לא—על האדריסה הזו:
Кузнецкая 38, кв. 23. Р. Кодкиной בשבילי.

אני הושב, כי עלי יהיה לבא אל הבית הזה ואקבל.
מה עם ניבילוב? הנסע לקרים? הפרופיסר ונגר עדין לא בא, כמו שכבר
כתבה לו חנה-שרה. אי, מ'שקה, מ'שקה!

אוריניסן.

XXIV.

לש. ביחובסקי.

г. 1906 XI/18 (קיוב).

ביחובסקי,

קבלתי את הפתקא שלך שהיתה במכתבו של דרבקין—אבל כיצד אתה
הושב—היתנו לי במחירה, לפחות, פונט אחד של לחם פשוט, אותו הלחם הישגור
והמלא חצין, הממלא את מקום הכל? וכתב לא כתבת? ג'כ מפני שאני יכל עוד:
אני רעב—ותו לא מ'די. בלילה איני מעלה גר וביום אני משוטט ככלב—ומה יש
לדעת עוד? השתדל, ביחובסקי, שלא יהא זה הלום. אותה „המהירות האפ'שרה“ (א)
מברנר קבלתי ג'כ שני מכתבים בימים האחרונים, אבל עדין לא עניתי לו,
אעפ"י שכל הימים הללו כבר אני רוצה לכתב: אליו לא אשלה מכתבים בלי
מרקות. גם לך אני עושה כזאת עפ"י ההכרח. בדבר התרגומים לא כתב לי כלום.
השלחת לו איזה סכום ע"ה החוב של „בינתים“?

ולפיכמן תשלח מסתמא אכסמפ'לר. מלבד זאת שלח אל איזו רידקציות.
ב„יודישע פאלק“ כבר ישנם. מה כותב לך ברנר מלבד זה.

ואתה ענה נא לי מ'ד ומלבד זאת השתדל נא להקל לי, ביחובסקי.

אוריניסן.

מפצפ איני מקבל כלום. אפשר יודע אתה מה שם?

(א) ביחובסקי הכניח לו במכתבו, כי, במהירות האפ'שרה ישלח לו סכום כסף יודע
לצרכיו.

XXV.

לו. נ. ספרינץ.

XI/27 (קיוב שנת 1906)

בקיצור המעשה, נח—לא קצת, אלא הרבה לא טוב, אפילו לאחר שקבלתי את הרובל של ניר ישלחת לי. מלבד מה שבקיוב הריני מרגיש איע בכלל ברע מאד הנה גם ה'אבסטאטעלסטוועס' הממשיות לא יפות מאד. עכשיו כך: אין כל—להלוטין. הנה הרף ואצלי לא פאלטא אלא לעכער; כשאני רוצה לאכל—אין אצלי לחם אלא ספות וכששני נוקשות סך—אין הבעה"ב של דירתי היפה מסיק אלא צונק: עדין לא ישלמתי לו. נסה נא, ישראל נח, און גיב זיך א דרעה לעבען עמיצען: מטה-נפשך, מכיון שאני חי כמו שחיים הגבורים של אוֹפִירֹות ידועות—צריך להשיג כסף גיב כמו שהם משיגים. אילו היתה אפשרות להשיג בעשרים רובל—קמעא פה וקמעא שם—הייתי ממש ישב לתחיה. אי-אתה יודע מה כבד להיות ככה. ביצעקעא) כבר קבל מלונדון את ה'טרנספורט' שלו—אבל לי לא חמימא ולא קרירא מזה—מה אעשה לו—וגם הוא בעצמו אינו רואה נחת, אעפ"י שכתב, שלרגלי ה'געשעפטען' שלו יהיה בקרוב עושה איזו נסיעה ואעפ"י שעשה לו "שטעמפעל" חדשה ואדומה המגדת את כל הטיטולים שלו בנשימה אחת. השתדל איפוא בדבר—ותחיני ממש. אנכי הייתי כותב גם למאיר, אבל איני רוצה שיתן לי מכספו (הוא שאלני באחד ממכתביו כמה נחוץ לי בשביל הוצאות הדרך)—יודע אני, כי לו נחוץ כסף לעצמו. ומדוע אינו משיב לי כלום על הצעתו—הלא ארנקוב ב) פה. וכתב נא לי מיד, נח: אי-אתה יודע כמה אני סובל יום, יום—עשה את כל מה שביכלתך. את התמונה של מנחם קבלתי והיום קבלתי גם את הספורט. מילא אני מחכה לתשובה. ומיד.

אוריניסן.

דבר עם ב. —אפשר. שלום לכלכם. הוה, מה אתך? גאליע, גוט'מארגרען!
כתב לי ביותר פרוט בדבר נסיעתו של מ. לרוסיה—הרק הלום הוא?
הפין, אדאנק פאר 6 ג) קאפקעס. זיי וואלטען מיר איצט גאר זעהר צוניצ=
געקומען. איהר פרעסט אלע טאג.

(א) שם-לווי לביכובסקי.

(ב) רוסא. מאיר צינברוב היה ירוע-חולי וזקוק לו.

(ג) הגלויה הזאת נשלחה בלי מרקה על כתיבתו של הפין, אחד ממכיריו שכמוצ'ם.

XXVI.

לש. ביהובסקי.

VII/1 (ק"ז, שנת 1906)

כיצד כותב רדלר? „זנציה“; אני הייתי יושב בקיוב על זכותיו של ליבה, שאסרו אותו בורשה בימים אלו. עכשו נתקבלה לכאן הידיעה ואנכי הוכרחתי בו באותו רגע לעזב את הדירה, שביום קבלי את כספי שלמתי בעדה למסרע; ואולם זה היה עוד מעט והנה נתגלגלו היום הדברים, שצריך אנכי לצאת את קיוב לגמרי. לאן? הנה אומר: ללונדון. פס אין לי וצריך אני לעשותו. בשביל זה יהיה עלי לשבת בנרשה או בפצפ, אבל אין לי אפילו פרוטה אחת במה לצאת מכאן, ומלבד זה הרני צריך עוד להקליץ פה מדברים מזוהמים כאלה, שבלא זה אי-אפשר לי אפילו להשב ע"ד יציאה מכאן. היוצא מדברינו: בטל את כל הדברים שבתבת היום בגלויך ושלה לי מיד לכאן לא חמשה-עשר אלא עשרים רובל ומאושר הייתי אילו עשית איז ע"י טלגרף; אנכי אחיה תועה כאן עוד ימים אחדים א נאכט דא און א נאכט דארטען, כי ביום אי-אפשר יהיה לי לתעות. ביהובסקי, ביהובסקי, כמה רע לי. זכר, ביהובסקי, כי אתה גואלי היחיד: כל מקור אחר אין לי, אין...

אוריניסן.

XXVII.

לו. י. אהרנסון (ז. י. אנכי) א.

III/23 (שנת 1907) סו"פ.

אהרנסון! אהרנסון!

כבר איני מוצא את ידי ואת רגלי באותו „לא כלום“ נוואל, שקם והיה בינינו. היו ימים, אני מודה ומתודה, שזה לא חדר אל לבי ביותר; אח"כ באו ימים כאלה, שראיתי בזה הרבה יותר מלא כלום ולבי נחך בדמו ושקתי; ואולם בימים האחרונים אוכלתני איזו קרחת מציקה—אהריס, אח רחוק ובודד שכמותי, אין צדך, אין צדך בכל זה, כתב לי מה שתכתב ולא יהא זה מדכא אותי! שמא תאמר: עצבים. וכי"ב? אפשר. כבר זכינו בה"ש לשמויות יותר ממשיות מאלו. הלא תכתב לי?

אח"ך הרחוק אוריניסן.

XXVIII.

לש. ביחובסקי.

(ברלין. ט' אפריל שנת 1907)

מאי הוה עלה, ביחובסקי, מאי הוה עלה? זה לי כשמנה שעות לערך או קצת יותר שלא ראיתי בעיני לא זינדרם ולא אוסיצר—מזרן ועד ברלין? א) הריני יושב בנגזל ומחכה לאור היום—אז אסע העירה. אתראה עם הנפשות שלי אם אמצאן ו—פיואיט. לבי תוהה קצת. בשעה שאני כותב עומד ומחכה, שנעל צוני, השם את פניו ישר לאנטקרסן. דחל ב, וואס הערט זיך? מאלכסנדרובה הזמין לי הקביה צירה אחת, פולנית, שהיתה הולכת לפדים ל"השתלם". כמובן, את ציוריה לא הראתה לי—לא היה בכדי שתספיק, אבל תחת זה הראתני את ציורו של הקביה. נא—נו, כמו שהסבלים האשכנזים אומרים—כל הוא כשהוא רוצה! שלום לכל.

אוריניסן.

XXIX.

לאביו הרב יהושע נהן ננסין.

ד'. לונדון (כ' אפריל שנת 1907)

אבי הטוב.

כבר אנכי בלונדון, לאחרונה. אתמל באתי לכאן ומצאתי את מכתביך אל יוח ואלו ואין אתה יודע כמה נהנית מזה, כי כל הימים הללו שהייתי בדרכי לא הייתי יודע את אשר אתכם, וכבר הייתי נכסף לדעת מה שלומכם. על מכתבך הסגור כבר ענה לך יוח—ואני מצדי אין לי להוסיף לך אלא שיכל אתה להיות בטוח, שבכל אופן לא תביש זקנתנו את ילדותנו. יושב אתה באהלה של תורה ואין אתה יודע את הנעשה מסביבך; אבל את שבעת מדורי הגיהנם כבר עברנו—ויהדותנו נצלה. אילו היינו יכולים להיות בטוחים, שהדוד הבא אחרינו ידע את היהדות כמונו ויגדל יהודים, לפחות, שכמותנו!

יהא נא לבכם בטוח בנו, יקירי!

ואת אגרתך הגלויה קבלתי גם אותה ותודה רבה לך בעדה. מה ראה ישני

(א) בדרכי ללונדון. (ב) סרברנני—מכירתו, שישבת אז בוורשה.

לנסע לחוטינג—איני יודע. עשרים רובל לחדש אפשר היה לו שישתכר גם בפצם
אילו היה רוצה שיהיו לו תלמידים—צר לי מאד על מעשה זה שכבר נעשה.
לא לו העבודה הזאת.

אני מקצר, כי עדין לא נחתי מדרכי. כשאקבל את תשובתכם אכתב לכם
מכתב מפורט. מה כותב פניא? למנחם אכתב ג"כ היום. ושלום לכלכם, יקירי.
שלכם אוריניסן.

שלחו לי את אדריסתו של ישינ.
הוה, קראתי גם את דבריך שכתבת, אבל רוצה הייתי לדעת דוקא את הדברים
שכתבת ומהקת... שלום לך! כתבי.

XXX.

לי. נ. ספרינין.

10/7 (לונדון. שנת 1907).

יקירי.

ודאי שלא דנתני לחובה בכל ימי שתיקתי. איני צריך למסר לך, בכל מכל
כלי—היה לא טוב, היה הרבה גרוע מלא טוב. לכל אותם התענוגים, שאתה שבע
שבע ביום, עוד נוסף התענוג של סמטות לונדון ויהודיה השונים והמרוכים.
אבל כל זה—"ספלילא". מה יש חדשות, ישינ? מה שלומך? האמנם עודך
במקומך? מה יש בבית אבא? גם לשם לא כתבתי כלום זה כבר ומשם לא קבלתי
זה זמן רב. כתב. הלא היית בכל העת בפצם?

אוריניסן.

ומנחם?

XXXI.

לח. דרוין.

(לונדון. ה' אוגוסט שנת 1907).

— — — — —
— — — — —

בו ביום.

איני מוצא את ידי ואת רגלי. קבלתי זה עתה ידיעה שניבילוב (א) מת; אבל

(א) א. ש.—ראח אגרת V,

הדברים משונים. את הידיעה קבלתי שלא מהומיל אלא מאמיריקה וכותב את המכתב בחור סזיז וכמדומה לי שגם שקרן. ואני איני יודע דבר. רבושיע, הכל הולך אל הגמר. כתבו לי מיד. חוה, כתבי לי תכף אם אמת הדבר ומתי—הכל הולך אל הסוף!

XXXII.

לאביו הרב י"נ גנסין.

מוצאי יו"כ, תרס"ח. (לונדון).

אבותי היקרים לי מאד.

משום שבימים הללו שלפני החג אהיה קצת טרוד (אני גומר את חוברות „המעורר“ בטרם נסעי), לפיכך אני כותב לכם עכשיו את מכתבי מסתמא קבלתם ומסתמא מלאתם את בקשתי לכתב לי מיד במוצאי יו"כ כיצד עברה עליכם התענית, כפי שבקשתי אתכם במכתבי והריני מחכה לתשובתכם בימים אלו.

אצלי אין כל הדיש, מלבד מה שביום הראשון לחוה"מ או באסרו חג (הדבר תלוי בקביעת צאת האניות) אני יוצא לא"י. בדרכי לא אשהה הרבה: ימים אחדים בגינואה ובניאפול ואח"כ ישר ליפו. עד יום צאתי מסתמא אקבל עוד מכם מכתב ויהא ספק בידי גם לכתב לכם. איך שיהא, אתם כתבו לי מיד, כי אפילו אם לא ימצאני מכתבכם בלונדון ימציאואהו אלי למרסיל, כי שם תהא אניתי שוהה יום אחד ושם יש לי גם אדריסה. מילא, מ'דארף זיך ווייטער האַצקען.

אדהכי היו שלום ושמחה. שרייבט א געריס מנחמן וועל איך איבער געבען. וכתבו לי מה שלומכם לאחר הצום. דער מאמען א געריס. והתברכו בגמ"ה טובה.

בנכם שלכם אוריניסין.

ישיג, ווען פאהרסטו צום פריזיוו? שרייב. ושלום לכלכם.

XXXIII.

להנ"ל.

יום ד' לחודש (סחוק, אלול) קיי: תשרי שנת תרס"ח לונדון.

אבותי היקרים לי מאד.

קבלתי זה עתה את מכתבכם מערה"ש. מסתמא קבלתם גם את מכתבי אני,

ששם כתבתי לכם את הכל, גם בדבר איי. עכשו אני יכול להוסיף רק, שהדבר נוסח לצד הנסיעה. ובעתה אודיענה. אמת, מה שאתה כותב בדבר לחם ושדוף(?) — לאו דוקא הוא. אבל יש סבות אחרות הרבה. בכלל, מנעו האלהים נחת ממני; אבל איני קובל. לא הוא ולא אני אשמים בזה. עכשיו עומדת על הפרק הגויחה טובה עלינו ועל כל ישראל. אתמול באו אלינו ידיעות בדבר פוגרומים, אבל כל דבר ברור אי אפשר לדעת. אה, בלונדון יש שני דברים משונים: יהודים וקולמסים. את היהודים איני יכול לבא בדברים ואת הקולמסים איני יכול לכתב אז. אקום איפוא וארך לי לאיי. אדהכי כתבו נא אלי לכאן, וכתבו לי על הכל. אנרויסען און א הארצליכען געריס דער מאמען און היהינן) מיט א ברכה אויפן נייעס יאהר. מתי נסעה הוזה? היא נסעה רק להראות או לגמרי? אם לגמרי אני חס. ושלום גם לך ישראל נח. מאי עבדתיה דביהעצקע בפאצעפ? מי הרג את דודו? דוב מינער נהרג: כתבתי מכתב לפנחס אליי. כשימות דוב שני יענה לי. מאמע, גדיינקסט אפשר וויעפיעל יאהר איז מיר? אני שבחתי. והתברכו בכל טוב וכתבו לי.

שלכם אורניסן.

XXXIV

להג"ל.

אתמל האיצו בי לכתב את מכתבי הגלוי, אבל זה היה בכדי, משום שהיום אני מטיל חפשי בחוצות גינואה ויכל אני איפוא לכתב לכם ביותר אריכות. אמת, לא יותר מדאי, משום שבכלל אין מה לכתב. בימים האחרונים עברתי ארצות ומדינות: הייתי בספרד החביבה שלנו, ראיתי את הררי אפריקה ועכשו איטליה: יפה בעולמו של הקביה, אבל לא לנו. אני חושב, כי בשבוע הבא אהיה, לאחרונה, ביפו משום שאניתנו תעמד עוד בניאפול ובפורט-סעיד ומי יודע כמה תשהה שם. כשאבא ליפו מסתמא אמצא מכתב מכם. את המכתב, ששלח לי ישנ בחוהמ קבלתי: מה הוא כותב, שעליו להקרא? בכיה בדיק בר: פלישת הקולמוס היא או באמת כך הוא?

והיו שלום, כלכם, היקרים לי מאד מאד. בנכם האוהבכם

אורניסן.

י"א אקטבר 07 (נוואח)

XXXV.

להנ"ל.

ד', י"ד כסלו, י"מ. (שנת 1907)

אבותי הטובים והיקרים לי מאד.

אתמל קבלנו את מכתבכם הסגור. בדבר ישיני עדין לא מצאנו שם כל ידיעה ברורה; אבל אנו מחכים שבאלה הימים נקבל כבר דברים ברורים. מזה שלא קבלנו מיליגרמה הרי אנו למדים רק שלא שלחתם אותה, אבל לא שחיו לא היה לכם מה להודיע. ובכל זאת הרי אנו מחכים לידיעתכם בכליון-עינים.

אצלנו לא נתחדש כלום—ממש. אנכי עדין לא מצאתי לי פה כל עבודה ומה שיהיה אח"כ ג"כ איני יודע; אפשר הן ואפשר לאו. ואני חושב, שהלאו יכריע. כך מדומני. והלא גם אתה מסופק „אם ישר לפני אורא דארעא דישראל“, אעפ"י שאיני יודע אם הנימוקים שלך מתאימים לשלי. ושוב: אבי היקר לי מאד, הרי אתה חוזר ומדבר בדבר „נחת“; כלומר, כל הדבר כלו אינו תלוי אלא בי וברצוני וכי אני איני מדבר ע"ד מנחם ואני איני נוקף באצבע. אבל אני איני יודע אלא אחת. אני יודע שכשאדם מרגיש את עצמו בריא ויש לו גם קצת פרנסה—הרי זאת „נחת“; ואפשר מאד, שאנכי הייתי מאושר אילו הייתי יכל לשבת עכשו בשלוח באיזו פנה ואפילו נדהה ולהתפרנס מהוראות אחרות. כשאתה כותב לי הרי הדבר תמיד כאילו יש לך תביעות עלי, כאילו אני האשם ואין אתה יודע, כי לא מרב טובה הריני חי כמו שאני חי, שכן אתה כותב גם במכתב הזה, שאני מוכרח „למשל ברוח“— כאילו אין הדבר תכוי אלא בזה. אבי הטוב, אבי היקר לי מנפשי—אילו ידעת, כי מלה אתה זורה על פצעי—אעפ"י שהביב עלי המלח שלך ממש כמו התרופות שלך. נחל איפוא עכשו מזה בנוגע לדידי. אין צריך לדבר מזה והכל כאן. הפצו האחד הוא עכשו שנוכל להתראות בקרוב כלנו בלבות שמחים את מנחם—הוי, כמה הפצתי לקרב את היום ההוא! אח"כ אפשר יהיה לדבר על הכל. הנה עוד מעט ויבא בעצמו ונשמע מה בפיו. טייערע מאמע ווען דו וואלסט וויסען ווי עס בינקט זיך נאך דיר אנ'אנדערש מאל. דערפאר אז גאט וועט אונז מוכה זיין איה"ש בקרוב און מיר וועלען זיך זעהען אלע צוזאמען מיט דיין פרי מיט מנחמ'ן וועל איך דיך אזוי הייס קוסען! דערווייל זיי געזונד און שטארק, טייערע מאמע, און אין דער פריה, אז עס הייצט זיך אויס די אויווען, ביז עס ווערט פארטיג די בולבע צו אנבייסען און דו זאגסט תהלים, ניט פארגעס און פערווארף אויך אפאר ווערטער אויך פאר מיר—פאר א פארוואַגעלטע נשמה, וואָס „לעכצט“ נאָך אַ שטיקעל מנוחה. אז מיר וועלען זיך איה"ש זעהען וועל איך דיר דערפאר אַ בעזונדער קום געבען. זיי געזונד, טייערע מאַמע! וגם אתה אבי היקר, היה שלום ובריאות. עשה את שלך

ודי הטוב יהיה בעזרתך וישרם לך בעד הכל—הלא יש בעד מה. ואולם דאגות חדשות אל נא תמציא לך. והיה שלום ועבדת את ד' מתוך טובה ונחת, כי מתוך עוני כבר עשית כזאת, כמדומה. וכתבו לי תכופות.

שלכם אוריניסן.
כשיקובל המכתב הזה כבר יהי' ישני בבית—יכתב איפא גם הוא. חוה, וואס שווייגסט דו? שרייב עפיים. ושלום לביא ולהיה ולולמיניקה.

XXXVI.

ליליה מוקורוב.

עמק שושנים, טבת (שנת 1907)

רבה התונה, יוליה. במה נזכרתי? ולמה? המדוחים הללו. שם, במדינת-המדומים הרחוקה, היו אורות לבבי מזהירים. זה היה בשכבר הימים. את, כמדומה, ישנת אז, עכשו—מהם שכבר היו לצללים ומהם שעדיין הם גוססים... יוליה, יוליה! שקי לגוליה ואל תעניני.

אוריניסן.

XXXVII.

לאביו הרב ר"נ גנסין.

פ"ח, יום ב', ג' שבט (1907).

אבא יקר וטוב,

אתמל בלילה המציא לי מנחם את אגרתך הגלויה מיום בי שמות, שעשתה עלי רשם משונה. צר היה לי לראות, שאנחנו הקבוננו בעגמת-נפשכם שלא מדעת כלל. וצר היה לי להכיר, שאפילו כשאנו כותבים אליך הרי אנו צריכים להיות זהירים יותר מדאי בדברינו. ועוד יותר היה צערי גדול, שבמים האלה שלחתי לכם גלויה אחת וגם בה כתבתי בדבר איי, שלדעתי אינה תכלית בפני-עצמה, אחרי שכבר אני רואה, שאם החליט אתה לנסע ולהתישב בכאן אחיה מתנגד גמור לזה, משום שלא זאת היא המנוחה ליהודי שאינו סוחר ביהדותו. הנשמה היהודית היא בגלות ולא פה: פה ישנם רק יהודים שלובשים קפוטות ארכות ומגדלים את זקנם ויהודים שלובשים קצרים ומגלחים את זקנם. הצד השוה שבהם שכלם אינם שוים פרוטה. ערמת הדשן של נשמתנו שנשרפה אצלכם היא. אני יודע, שדברים אלו יגרמו לך צער, אבל צער זה אינו ולא כלום כלפי הצע-

הגדול שהיה מראה עיניך גורם לך אילו היית בכאן.

והיו כלכם שלום והיו שמחים: לישׁנֵי אנו מחכים מיום ואפשר שהיום כבר בא.

אבא, בשלחי דאגרתא דידך כתוב לאמרי: „ואיהש ביום ד' אכתב לכם עוד מכתב בפרט משלום כב' ב'. מה פירושם של הדברים הללו? הרי אנו שרויים בדאגה בשל הדברים הללו. כתב לנו איפוא ממש תיכף ומיד.

בנכם אוריניסן.

וואס מאכט די מאמע און אלע אונזערע?

XXXVIII.

להנ"ל.

ירושלים, (מ'ז אפר ל שנת 1908)

אבותי היקרים לי מאד,

זה לי שבוע שאני שוהה בירושלים ומבקר את כל אותם המקומות שנוהגים לבקר אותם. מיד אחר הפסח שבתי לפ"ת (וכמדומה לי, שכבר כתבתי לכם משם) אלא ששם התחלתי מרגיש א"ע לא טוב קצת והוצרכתי להחליף את האויר (זאת היא בכאן התרופה הראשונה שהרופאים מיעצים) ולפיכך קמתי ועליתי ירושלימה. כאן אני כבר מרגיש א"ע יותר טוב, אלא שבעוד ימים אחדים יהיה עלי לשוב לפ"ת שלי, כי שם הם מחכים עלי. אפשר, שהיום אלך לחברון. אתמל פגשתי את ר' אורי ל. ואח"כ בקרתי בביתו וראיתי את ר' עזריאל התנו שהיה פה לשמש. ל. בקשני לדרש בשלומכם.

את הכתל-המערבי בקרתי פעמים ועל הר-הזיתים עליתי טור-מלכא ראיתי במגדלו של כלבא-שבוע הייתי ועוד על מקומות רבים. היום וועל איך געהן א גערים אבגעבען דער מוטער רחל'ן. רק צר לי שאני צריך למהר קצת ראשית מפני שמחכים לי ושנית מפני שאני הושש להשאר זמן רב במקום אחד (אעפ"י שכמעט ככל הזמן אני נמצא במקומות שונים שסביב ירושלים). מנחם כתב לי, שהם א) שלחו לכם מכתב סגור בשבוע שעבר. אפשר, שבשבועות אלו יארע לישׁנֵי מקום-פרנסה קבוע ביפו. כשיגמר הדבר מסתמא נודיעכם.

מכתבו של ביא (ב) קבלתי. לדאבוני, לא יכלתי להשיב לו תכף ובכלל,

א) אחיו זכנ-אחותו ישראל-נת. ב) ניפו ברוך-אשר ששאל אותו ע"ד א"י.

כמעט שאין בפי מה להגיד לו בנידון זה. הרבה לדבר ואין מה להגיד. יסלח לי.
און א געריס איהם.

כשאשוב לפי'ת אכתב לכם גם משם.
והיו שלום כלכם.

בנכם האוהבכם אוריניסן.

מה עם הוה?

מכתבי זה מסתמא ישהה הרבה בדרך, מפני שהגלויה היא רוסית; אבל
קשה היה לי להשיג אחרת היום.

XXXIX.

לי. פיכמן.

.09. 15/II (פצ'ס).

חביבי, חביבי, המשורר הנוגה. אם יידי אהה באמת וכשאתה כותב לי הרי
אתה רוצה שיבא המכתב לידי דוקא ולא לידי אחי הבכור שבפסקה, באותה פסקה
הנדחה שאין אני סובל אותה בכל רמ"ח אברי בשל רפשה הנורא ובשל זה, שאתי
הבכור יושב שם ובקשתו פרושה בפוסטה שלנו, שכל מכתב ומכתב שבאדריסתו
יהא כתוב א. גניסניו ימציאו נעפרעמעננא לפהר וימסרוהו לידי, אם רוצה אתה,
ידידי, בכל זה—עצתי לך אמונה, שלא תרשם במכתבך אלי, כמו שאתה נוהג:
A. אלא דוקא: У. Гнесину זכר איפוא ושמו את הדבר.

אבל אעפ"י, שזה לי יותר משבוע, שקבלתי את גלויתך מפסקה (זכר: מפסקה)
בכ"ז לא הספקתי להשיב לך עד היום. באמונה, חביבי—מטתה של אמא רכה תמיד
כדי להפיל תרדמה מתוקה ואני אדם חלש, ליע, ויצרי כיכ חזק, וביחוד, שתשובתי
היא כיכ חסרת איזה חשיבות. אני מטפל עכשו באיזה דברים. אם יצא איזה דבר
מת"י ודאי שאמציאנו לך א, יהיה קטן ויהיה קטן שבקטנים. אלא שקצת לא טוב
מצדך הוא זה, שיודע אתה שאני שבוי בין העכ"ם וצורת אות, מלבד אותם
הקיצים השונים, שאמא מגישה לי לתה ואת הרשפים, איני רואה בעיני ואתה
אינך ממציא לי את "העולם". אילו הייתי עשיר, הייתי חותם עליו, אבל עכשו,
שאני עני ואבא אינו אלא רב בפוצפ—פיכמן, פיכמן! אילו ידעת את ההרוחה
שמסביבי עכשו ואת הקונפישות המחכות לי שם אל התה, שהילדים ודאי שילקקו
אותם אם אהיה מתמהמה. שלח לי את "העולם", אם אפשר. ואני כבר אמרתי לך
מה שיש לי לאמר. אתה גר בוילנה יחידי או גם ביתך שם?

ידידך א. גנסיסן.

(א) בעל המכתב היה אז עורך, העולם.

זכר: У. Гнесину, Почепъ

ג. ב. יש לי שם בוילנה שלכם חבר אחד—, אנכי שמו חי הוא? ואיהו?

XL.

לא. הופנשטיין.

1/VI. (פוצם. שנת 1909).

אותו ברקה שבמשקפים יחכה, א) אלא שלא תשכחו. ואני בריא, לזר, ארא שנתארחא אצלי עד אתמל (כלומר; שני שבועות רצופים) אותה המרכא-טפחא,..... שמקאנאטאפ. רחמנים, בני רחמנים, למנוחה אני זקוק. למנוחת בול עץ שאין בו רוח חיים כל שהוא.

יש אצלכם אלכסנדר אחד—מי שהיה בפוצם לפני שנים. ממזר זה נסרח אחרי שמלתה של ארמאית אחת, שהיתה ג'כ בפה לפני שנים. לידה שמה. לידה מואיסיאובנה. ולאדריסתה, של אותה לידה אני צריך. לא אני גופי, אלא אנשי-שלומה שלה בקשו ממני תחנונים. השיגו—ישיג מי מכם את האדריסה ומציאנה אלי. אבער ניט לאזט עם אין לאנגען באנק. אגב, חאפט אקוק אויף דער גויה. היא היתה באותם הימים יפה.

ליזר, די מאמע שרייבט, אז דויסט שוין די... אויך אראבגעווארפען—זאג זשע מיר וואס הערט זיך נייעס? די טעג שיק איך אייך אונזערן אניארמיסט, כלומר ישט אניאיטאליענער, נעהמט בילעטען און געהט הערט און זאגט מבינות. אויפ'ן הויף, אהינטערן פענסטער, ט'מען אויפגעהאנגען אויף א שטריק גרעט טריקענען—מיינט דער ווינד אז ס'איז אליץ איינס און שפיעלט זיך מיט זיי. און דער חזיר ריעט און ריעט און אז ער מיהט זיך איין לעגט ער נעבעך אנידער דיא „מארדעטשקע" גלייך אויפ'ן פענסטער און דוקא אויפ'ן עוואנגעליום—און טהו איהם עפ'ים. די קאפ איז טהוט וועה. די האר האב איך אפילו אבגעגאלט, גאר ווי....., נור דער רעצעפט איז זיך א רעצעפט. אויף רוסיש רופט ער זיך: יערונדא יערונג-דאווסקאיא. דאך מישט ער ניט. כדי מע זאל ניט קלערען פאר'ן שלאף קיין אנדערע זאכן, איז בעסער אז מע שמירט די קאפ וכדומה.....

אוריניסן.

קינדערלעך, שרייבט ווענעס'איז.

10 II/24 (פצ'ס).

שבע פעמים תסלח לי, חברי הנוגה והשוב, כמדומה. אותה גלויה ותוכחת מוסרה, (א) שיסודה היה בצדק גמור, היתה טורדתני כל הימים הללו, אבל לא היה בה, לצערי, בכדי שתשחררני קצת מה „שאור“ האדור ששטפני מראשי ותמציא לי את היכולת לכתב לך. בכאן, חבר, היה מכל המינים: היה מה שאתה קורא „עסקי ממונות“ (אני מקוה, שאין אתה נוטה להפרזה יתרה—ולפיכך אני משתמש בלשון נקיה זו) והיו עסקים יפים אחרים, שכל זמן שהאלהים לא חננו את האדם במשרת רבנות מאושרה או באיזה „אימפּרַטיו“ אחר שבקסיגוריה, הרי אינו משוחרר מכל שכמות אלו—אי, נפטר נא את כל הללו יחד ברקיקה אחת, פיכמן השוב!

יסרתני, פיכמאן, ואעפ"י שקבלתי עלי את הדין באהבה, בכ"ז היה צר לי מאד לראות את דבריך המקוטעים. הלא אני חשבתני, אעפ"י שמכתבי אני לא היה כדאי לזה, שתכתב לי איזה דברים גם מאלו שאינם נוגעים לאותה שאלה ששאלתיך. אני מצדי הריני נכון לתקן מה שענתי בכל מה שאפשר, כלומר, הריני מושיט לך בשליחת-יד אחת את כל מה שאני יכל להכניס באותם הדברים „מכל אשר אתך“ שכתבת: זה לי כשנה וחצי שאני שוקע בבצותי החביבות משום הרבה מעטים שאינם השובים ומשום טעם אחד שגם הוא אינו חשוב. הרופאים קוראים לזה: шумъ с первыми временами. אם אין אתה מבין פירושו של זרנגון קדיציני זה—אין בכך כלום. הבנה ברורה לגבי אותו דבר אין גם לי, אעפ"י שאיזה מושג (מצד אחר לגמרי) ישני, מתפרנס אני יחד עם אותם קרני-הראמים וביצי-הכנים הסמוכים על שלהנו של אבינו שבשמים. הולם ומפסיק והולם ומפסיק—ממש כמו שאני כורב ומפסיק וכותב ומפסיק; איני יודע מה חסר: כשרונות ויכלת או אור לנשימה. זהו, בקירוב, הכל; ואידך, אם ישנו, זיל גמור, אם יש הפץ ואם כדאי הדבר. לאו, פיכמאן, כתב לי דבריך המועטים הכניסו איזה דבר ללבי. כתב לי אם בריא אתה וכתב כיצד אתה חי. האדריסה אלי עד אחד הפסת:

Почепъ, Черн. У. Гнесину

שאלתני אם אני שולח לשופמן איזה דבר בשביל „השלכת“. המקום קצר; אבל בכלל אותה תשובה שלעיל ישנה גם תשובה מפורטה זו. לעיני עדיין לא

(א) למכתב זה נספחה הערתו זו של בעל המכתב: איני זוכר הישב לאיזו תוכחת מוסר מצדי מִכּוֹן גנסי. כמדומני, שהוא התאונן על המול"ם ועל התנאים הרעים, שחסופרים השכרים נתונים בהם, כשהם באים להוציא את פפריהם; ואני בורתי לו את הידוע לי בדבר העקבים הטוצלחים, שהמול"ם העברים עושים בספרי בלשונותיהם ושירת... י. פ.

שלחתי לו כלום.

שלום רב לך, סיכמאן. ושוב אני מבקש: כתבו!!

שלך א. גנסין.

XLII.

למ. הופנשטיין.

(פ'צ'ט. ז' מאי שנת 1910)

משקה, רחמימאי, בבקשה נמרצה, כל מה שאתה יודע ע"ד רחל א), כתב לי. שומע אתה, משקה? שבוע זה, מיום שנודע לי שמתה ועד היום, הריני מתלבט ומתלבט ומנוח לא אמצא. משקה, חביבי, כל מה שאתה יודע—את ה כל כתב.

שלך אוריניסן.

ותיבף!

XLIII.

לח. דרין.

(פ'צ'ט. ט' אינווסט שנת 1910)

יכדתי, ילדה יקרה שלי.

היום הראיתיני פתאם את התוגה הגדולה, אשר צללת בה מצולת נפש ומשם תשאני לאלהים והגאולה כי תבא, וגדול, גדול היה הכאב, שגרמת לי היום. וגדול היה פי שנים, בראותי, כי את אשר יגדתי תמיד אמנם בא, בא לי ואני, אני הוא, שהסבותי בכל אלה, אני ואסוני זה אשר אתי תמיד—זו נפשי המקומטה והנפתלה, שכחת-אלהים זו ונתיבות הפתלתל שלה הנגואלות, שאילולא את, שהיית מה שאת, ילדה מצוינה וטהורה שלי, היית זה כבר פוטרת אותה ברקיקה אחת והולכת ומתרחקת ממנה והלאה, כשם שהולכים ומתרחקים בשאט שבנפש מאת כל דבר טמא והלאה. חוה, חוה אהובה, ילדתי, היושבת בסתרי לבי! בתוגה כה גדולה את מדברת באמונה-בפחות, שהספיקות ירמו בה רמה, ונפשי אני הומה, נפשי אני האכולה רותחת והומה: רואה אתה? אם יש בדברים אלו שלה יותר מהרגשה חולפת שבנפש-חיינו, שאתה, אתה האשם בזה ולא אחר, אתה, הגדולי, הפתלתל, האוכל את כל אשר סביבו, אכלת גם את נפשה, כחלודה זו, האוכלת בברזל. ובמה? במה? הלא רק בנשמת הרוח, שאתה נושם אצלה, רק בנשימה שאתה נושם:..

ואני הלא זה היה דברי תמיד, חוה היקרה, אם את זוכרת: זו היא נפשי שלי—לא איש מלחכת סביבה; אבל חלודה אוכלת ואוכלת... ושפתי טמאות. טמאות שפתי. ודבר כי יצא מפי, דבר, שלכאורה, יש בו הפה ויש לו אפילו ההוד—רק פרה הוא, שהנצה החלודה, ושם הפשי את פתרונו... אח, חוה טהורה, חוה יקרה לי מאד, אל תמשכיני בלשוני—סוף סוף, מוטב שלא תקרבי לדברים שכמות אלה, משתקרבי!

ורק דבר אחד אני רואה—ולכי כי יאמצני: התוגה הגדולה. כי בתוגה הגדולה—הגאולה. ואת תכבשי אותה. בזה אני בטוח. בטוח אני בחוה היקרה שלי, בילדתי זו המצוינה, שהיא תכבש אותה ואפילו אם גדולה היא. היא לא תפזרנה, אבל היא תכבשנה. ותוגה גדולה זו, כשאדם כובש אותה...

אח, חוה יקרה! אילו ידעת, כמה אני בטוח בך ובכחות הנפש שלך—אילו ידעת רק במקצת, רק כל שהוא!

שלך אוריניסן.

כתבי, כתבי לי, חוה!

XLIV.

למ. הופנשטיין.

8/IX. (פצ"ט שנת 1910).

במה עסוקים, כמה עסוקים, ובאמת—במה עסוקים? לפני שנה או שנתיים היה עדיין אדם מושך... ונהנה מזה הנאה משונה ונוף מי פארדוני מסו—אפשר אין משל זה לפי כבוד בית אבא. ועכשו—עכשו כיצד אמר מר? עכשו בחור, "רוק זקן" וכולי, וכולי, הכל כמו שכתב בת"ר.

אלא שאתה, בחור פקח שלי, היית בכל זאת נהנה מאותו דבור: שאין במה לדבר והשתיקה אינה מענינתו ובכל זאת—הערסט? אילו היית ריבה, הייתי מתחיל את מכתבי ב"פראסטישע, ציטא טאק דאלגא"...

נוטה ביני, חביבי: כלל וכלל לא מענין במה עסוקים. הריני שופט "לפי ראות עיני". למשל, עבדך—כותב ספור "חדשי", כביכול, והוא מוכטה, שאם לאחר כ"ה שנים יהא מתנודד בטל ואישה לא תהיה לו, יהא כותב ספור "חדש לגמרי" ובשעה שלא יהא כותב, בשעה שאותה מנורה קטנה לא תהא דולקת ועט זה לא יהא חורק, אז יהא מוטל לו באחת הזויות החבויות ויהא תולש את שער

ראשו ושניו הרקובות לא תחרקנה. לאו, משקה—למה אתה שואל שאלות? כבר אין שום מקום בשביל אלו. אלא מאי? כתב מה שתכתב ובלבד שלא תשאל. שמא תאמר: „למה חרה לך ולמה נפלו פניך“ (היום הקריא לי פסוק זה ילד אחד)—אל תהא טועה: עולם כמנהגו נוהג. סאיז געקומען צו רייד—לא יותר. שאלה: מה כותב שופמן?.. כתב לליזר בשמי.

שלך אוריניסן.

XLV

להג"ל.

XI/22 (מ'ט. שנת 1910).

רואה אתה, משקה? במה שבני אדם מן הישוב אין נוהגים לדרש, הרי אתה דורש ואפילו יותר מדאי, ועל זה, שאתה בעצמך מודה, ש„צריך“ היה לדבר, על זה אתה עובר בשתיקה. יש כמה „צרכים“ כאלו בפתקא שלך שמאתמל, ולמה יצאת ידי חובתך רק בזה? אדרבה ואדרבה. את ה„מנורות“ והימים והלילות וכולי וכולי ואפילו אותה „ת. שבפציפ“, שהיא חפצה להקנס לחופה (אגב באיזו ח. הכתוב מדבר? יש כאן הרבה), יכל אתה להחמיץ; אבל על ה„בטרם“ אמרת ש„צריך“ היה לדבר—למה לא דברת? תקע בשופר, משקה, תקע. חביבה עלי תקיעה זו במאד. הלא תקיעתם של (של) ההיזען טרענער שלנו ידועה לי, בקירוב: מעטים יאמרו, שמפליא הוא במקוריותו, כלומר: ביתי שלי יוצא זנב—המ... המ... והמעטים האחרים יצעקו: גונב תפוחים הוא בשוק ומימיו לא גדר בלורית ולא היה חושב אפילו לקבל דיפלום של דוקטור! כלומר: ביתי שלי יוצא זנב—בום-בום-בום! ואני—אחרת אני חפץ לשמע. תקע בשופר גדול, משקה! ולמה לא כתב ליזרא (א) כלום? מה היה לו לבחור זה—רבושע, מה היה לאותו בחור? וכי בשביל... שרו מצא את תקונו, הפסדתי אנכי? וכשתכתב לרבקה, כתב לה אגורים.

ולבר מן דין: מה חדוש יש בהלכות האנליזין ואביזרייהו?

שלך אוריניסן.

אגב: לכשתקבל את „השלכת“ אפשר תמציאהו גם לי לקריאה? הוא כ) אמנם כתב לי ששלחו לכאן, אבל אני לא קבלתיו.

XLVI.

לכר-אביגדור.

11/1 26 (פצ'ס).

להאחיג מר בן-אביגדור בורשה, שלום רב!
אדוני.

בקיץ, כששלחתי לך את מחברתי (א) בשביל הביבליותיקה, הבטיחני מר פִּיכמאן בשמך, שבחדש יאנואר תמציא לי את השמיה. ועכשו אני בא להזכירך בדבר זה, משום שדחוקה לי השעה במקצת. וטובה גדולה תעשה לי, אם תרשם בשטר את מקום התשלומים בפה (פוצ'ס פ. משרניגוב), משום שכך יקל לי בהרבה להחליפו עכשו.

ועוד שאלה אחת. היתה אפילו לי חליפת מכתבים עם פִּיכמאן בדבר זה; אבל משתיקתו האחרונה נמצאתי למד, שהוא מצדו אינו יכל להושיע לי ברב או במעט, ולפיכך אני פונה הפעם אליך, אדוני. אולי אפשר יהיה לי למצא עבודה (כמובן, עבודה, שיש בשכרה ממש) ב"תושיה". אם רק יש איזו אפשרות כל שהיא, בבקשה, אדוני, מסרה לי—אני אהיה עובד כחמור זה, ממש!

ושוב אחת: אפשר תסכים להוציא ע"י "תושיה" ספור אחד—לא ספור אלא פואימה אחת יִּנְיִית, פואימה בד' ספרים,—דפנים וחלוייה של לונגוס. אני נתקלתי בה לא כבר ורשמיה היה גדול מאד עלי וכבר יש ת"י פרקים אחדים מתורגמים ממנה (ב) אם תכתב לי, שאתה מסכים לדבר, אנמנה כלה.

ועל הכל: במטותא, השיבני נא תיכף על כל זה.

ושלום רב לך, אדוני, ולכל אשר לך ושלום גם לפִּיכמאן.

המכבדך א. גנסין.

XLVII.

לש. ביחובסקי.

יום ר'. (ז' דצמבר שנת 1911. פצ'ס).

הרבה חדשת לי במכתבך, ואולם הכל בדרך כלל וכל פרט איני יודע. הב. ג. למשל חדלה או תחדל לגמרי או רק לזמן? הלא אני צריך לדעת את זאת:

- (א) חספוחים: חצרה', בנתים', וכטרם', שצריכים היו להופיע ב, כיבליותיקה גדולה'.
(ב) חכתי' של התרגום הזה, שהרכבה היה א. ג. משפל כו, נאכר ולא נמצא בתוך כתביו.
(ג) בעל המכתב כתב לו, שה, כיבליותיקה גדולה', הוצאת ב"א, חדלה מלצאת.

הייתי בטוח, שבחרף זה אקבל מהם קצת מזומנים—ומכיון שחדלה, במשמע, שאין זה אלא חלוס? מצד אחד אני שמח, שנפטרתי מהוצאת הספר באותה צורה שאיני סובלה, אבל מהצד האחר—

N מבקש ששה רובל א. הדבר תלוי איפוא רק בסכום של מאת רובלים או יותר מעט? הלא יותר מעשרים בוגין ודאי שלא יכיל הספר. אולי נמצא את הכסף, ביחובסקי? אפשר נוכל באיזה אופן למצוא את הכסף? ומה אתו בכלל? כיצד הוא חי? היה אצלי בשבוע שעבר בחור אחד, שבא משם ונכנס אלי למסד לי פיש ממנו ואמר לי בז'רגון מהור ומנופה: „ער לעבט איצט איבער דעם אָרנס׃ מען מאמענט אין זײן לעצען, ווי ער זעלבסט האט זיך פאר אונז אויסגעדריקט. במה אותו „טומינט׃ גרוע מכל ימי חייו? לא פירש.

ומה אתך? מדוע לא כתבת מה אתך?

אם תדע לענות לי על כל הדברים האלה—ענני. אצלי אין חדש. אדם יושב ו„דואג לאבוד ימיו. את, כמה הרגשה זו מציקה בימים האחרונים! יש, שאותו „בחור׃ נושם לך בחוש את נשימתו ישר אל הפנים.

שלך אוריניסן.

XLVIII.

להנ"ל.

12/11 (מצ"ס).

ידידי,

שתי בקשות יש לי אליך ואני רוצה, כי תמלאן לי. האחת, המצא לידי את כל הנומרים של „האחדות׃, ששם ישנם מאמריו של ברנר. „אחדות׃ זו לא ראיתה מימי ואני רוצה לראותה, ומלבד זאת הייתי רוצה לדעת במה אותו יהודי מטפל עכשיו. הבקשה השנית תהא אולי דומה במקצת לבקשתה של גימנוזיסטה פרובינציאלית; אבל אני החוטא אשא את גורלי זה. רואה אתה—אחד המועטים, שנשתמר בלבי איזה אינטירים אליהם, הרי הוא צירניחובסקי (איני מדבר פה עיד שיריו, כמובן). ואתה היית עושה לי חסד, אילו היית משתדל למסר לי, לפחות את תמצית הרצאתו שרצה במוסקוה שלכם—את תמציתה ואת ה„רוח׃ החיה שבה, כפי האפשר. ההבינות לי? לא את החקירה ההיסטורית ולא את ה„קלסיפיקציה׃ שבדבר, אם תהיה בזה, אלא רוצה הייתי לדעת, מה חפש אדם זה ומה מצא—או

(א) N, סופר ידוע, תרגם אז ספר גדול וחמש אחרי מול, שישלם לו בעד חתרגום

מהו אומר למצא. ככל האפשר, ביחובסקי, צר לי מאד, שנסיעתי למוסקוה (א) נדחתה בכלל. אילולא שכך, הייתי לכתהלה מְכֻנְגָה לשעה זו.
ואני מחכה איפוא, ביחובסקי, מלבד אלה, כמעט שאין כלום. אמר שלום בשמי לארטור ולסוני ולאניוטה, אם רואה אתה אותם. סוני זו—עדיין דעתה נוחה מכלל? ומה את פרקי השירה שלה?
עוד זאת: מה היה לך, שחדלת לעבד באותו מקום? ומה תעשה עתה? כתב לי על הכל. ושלום לך.

אוריניסן.

XLIX.

למנחם גנסין.

(פ'צ"ט. י"ח אמריל שנת 1912).

יקירי, הנה כתבתי לך אתמל מכתב סגור והיום היה עלי להלחם באבא עד שכתב לך מה שכתב: כ"כ הרי זה להוט אחרי מעשי הישיבה שלו. הנה בזה הדיגע, שנמר את המכתב, בא לכאן ולמן, בנו של פנחס אליה, והוא רק תקע לו איזה „שלום“—והיָדָה! ואילו ראית את סילוני המטר שבחוקי! לאו. קשה קצת לישוב אתו בכפיפה אחת ובשלוה—זאל ער געזונד זיין.

וכמובן, לא נתחדש פה דבר מאתמל עד היום, מלבד מה שאתמל בלילה באה ל. מ. לאַלוני פֶּצֶפ מולדתה. אבל אני עדיין לא ראיתיה. בנוגע לפנחס אלי—אל תדאג הרבה לזה (ב). כבר יבא הכל על מקומו; אלא שאתה אל תשכח ותתבע ממנו מכתב, אם עדיין לא ענה אותך על אותו מכתב ששלחנו לו מפה. כמ"כ כתב דברים אחרים לשָרְקָה בת הדודה פרלה. כנראה, הרי זו מתנפחת קצת על שלא ראתה אותה חוה לפני לכתה וגם אני איני נכנס משום מה אליהם בימים האחרונים: הגשמים וסתם מכשולים!

ומה שכתבת ע"ד „טורניג“ הנה צדקת, שיש לצרף לזה בלי ישונה את קצנלסון; אבל אין אני יודע למה לא תגלה גם את שטך שלך. אני לא בשם אני מדבר, אלא בשם המשפחה, ובוה הלא אין חשש סכנה. משום שאני חושב, ששטך יוסיף הרבה.

(א) בעל המכתב בקשתו אז לבא למוסקוה על הרצאחו העמירה של ש. צ'רניחובסקי אדוח עמנואל הרומי.

(ב) אחיו של א. ג. מנחם, כהיותו בפ'צ"ט, לא יכל לנסע להתראות אה אחיהם פ'א היושב בפהר וע"ז התאונן זה האחרון.

(ג) אחיו מנחם התכוון אז לצאת עם להקת משחקים לסוכב בערי רוסיה כדי להציג מחזות בעברית.

וּדְרַמְתִּי—אֵל תְּגִיד בְּגַתִּי, הֲלֹא זֶה רַק נֹלְדָה בְּמַחֲשָׁבָה לַעֵינַי. וְאֵת חוּהַ מַסְתַּמָּא
קִבַּלְתָּ. וְלִמְתִי תַחֲכָה לִי?

הִיָּה שְׁלוֹם שְׁלֹךְ אֹרִינִיסֶן.

L.

לְחוּהַ דְּבִינִין.

(פְּצ'מ. י"ח אֶפְרִיל שְׁנַת 1912).

חוּהַ חוּתִי!

תּוֹדָה רַבָּה לָךְ עַל הַתִּלְיִגְרָמָה, שֶׁקִּבַּלְתִּי הַיּוֹם בְּבִקְרָה. אֵינִי יוֹדֵעַ לְמָה, אֲבָל
הַפַּעַם הֵייתִי מְשׁוּם-מָה כִּיכ דּוֹאג לָךְ—וּכְשֶׁחֲכִיתִי אֶתְמַל לִידְעָה וְלֹא קִבַּלְתִּיהָ, כִּבֵּר
הַתְּחִיל לְבִי מֵהַסֵּס בִּי וְהֵייתִי כִּבֵּר קוֹצֵף עֲלֶיךָ וּבְלִילָה כִּבֵּר הַחֲלַטְתִּי לְשֶׁאֵל הַיּוֹם
בְּטִלְגְרָמָה אֶת מִנְחָם, אִם בָּאת. אֵינִי יוֹדֵעַ מַה הִיָּה לִי וְלֹאֲתָם הַ"גְּרוּסִים" שְׁלִי! אֲבָל
תּוֹדָה, תּוֹדָה רַבָּה לָךְ, יְקִירָה, וְלוֹ גַם בְּעַד יְדִיעָה מְאוּחָרָה. מְלַבֵּד זֶה קִבַּלְתִּי הַיּוֹם
גַּם אֶת הַגְּלוּיָה, שֶׁשִּׁלַּחְתָּ אֵלַי מִתְּחַנַּת קְאָלִינְקוֹבִיטְשׁ וְהִיא הִיא, כְּנֵרָה, שֶׁהִבִּיָּאָה
אֶתָּה אֵלַינִי גַם אֶת אֲוֹתָם סִילוֹנִי הַמָּטָר, הַטּוֹרְדִים וְטּוֹרְדִים כֹּל הַיּוֹם וּמוֹצָצִים אֶת
הַלֵּב גַּם פֹּה, כְּמוֹ בְּתַחַנַּת קְאָלִינְקוֹבִיטְשׁ הַרְטוּבָה. חֲפֵשֶׁתִי אֶת הַאֲלֹבוֹמִים שְׁלֹךְ וְחֲפֵצִיתִי
לְהַנִּיחָה שֵׁם לְמִשְׁמֶרֶת, כְּמוֹ שֶׁהֵייתִי נוֹהֵג עַד עַכְשָׁיו בְּגִלוּיּוֹתַי שֶׁל מִנְחָם, אֲבָל לֹא
מִצְאָתִים. סִפְרָה לִי הַמְּבִרְשֶׁת שֶׁכִּנְתָּם, שֶׁהִלְלוּ הַלְכוּ לֹרְשָׁה. יְהִי הָאֱלֹהִים אֲתָם!
נֹן, מַה הַסִּפְקָת כִּבֵּר בְּאוֹתָהּ וְרִשָׁה הַגְּשׁוּמָה? אִו שְׁמָא אֲצַלְכֶם הָאוִיר יִפְהָ?
הַלּוֹאִי שִׁיָּהָ כֵךְ. כְּשֶׁאֵנִי מֵתָאֵר לִי אֶת וְרִשָׁה, כְּשֶׁהִיא גְשׁוּמָה, הַרִינִי נֹזְכֵר מְשׁוּם-
מַה תְּמִיד בְּנִשְׁוֹתֵיהֶם שֶׁל סוֹפְרֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁכִּבֵּר וּבְדַבְּרוֹן הָעֵבְרִי וּבִאֲבִרָהּ רִיזֹן
וּבְחֲרָפוֹתָיו הַזִּידְגֻנִיּוֹת וְאִין אֵנִי מְבִין אִז, כִּיִּצַד בְּנֵי אָדָם חַיִּים שֵׁם! וְאוֹלָם אֶת, יְקִירָה,
אֵל תִּשְׁגִּיחִי בָּהּ, אֶפִּילוֹ אִם הִיא רְטוּבָה. יֵשׁ אִשׁ אַחַת טְהוּרָה וְאִיתְנָה, הַיּוֹקֶרֶת
בְּחֵבֶה שֶׁל אוֹתָהּ חוּהַ גְּכַרְתָּ הַרְבֵּה, תְּלַבֵּה נָא אוֹתָהּ וְתֵהָ לְאוֹרָה הַטְּהוּרָה וְטוֹב
לָהּ. הַאֲזוּהִירְךָ עוֹד הַפַּעַם, חוּהַ? יֵשׁ לָךְ שֵׁם דָּוִד אַחַד (א) חֲטַמְנִי, דוֹד מֵאַרְץ הַדְּרֹדִים,
וְאֵת אֵל תְּסוֹרִי יִמִּין וְשִׁמְאֵל מְכַל אֲשֶׁר יֵאמֵר לָךְ. וְאֵלִי תִכְתְּבִי מְכַל אֲשֶׁר אֶתְךָ.
אֵל תִּסְתִּירִי מִמֶּנִּי דַמְעֶתְךָ וּבְשִׁמְחַתְךָ שֶׁתִּפְסִינִי, כִּי יִקְרָה אֶת לִי תְּמִיד. אֵת זֹאת זְכֵרִי!
וְלִשְׁרָקָה שְׁבִי וְכִתְבִי תִי כֵף וְמִיד מְכַתֵּב מִיּוֹחַד וְהַתְּחַטְּאִי לְפָנֶיהָ. אֵנִי אֵינִי
יִכַל לְרְאוֹתָהּ בְּשֶׁל הַרְפֵּשׁ הַרְבֵּה וְאֵלַינִי אֵינָה בָּאָה גִיכ—אֶפְשָׁר, שְׁגִיכ בְּשֶׁל זֶה וְאֶפְשָׁר,
מְשׁוּם שֶׁהִיא מִתְּנַפְחָת, וְאִם כֵךְ הוּא הַדְּבָר, אִין אֵנִי רוֹצֵה בְּזֵה; הֲלֹא אֵת יוֹדַעַת
כְּמָה אֵנִי מְחַבֵּב אוֹתָהּ! רְאִי אִיפּוֹא לְכַתֵּב לָהּ תִי כֵף מְכַתֵּב מִיּוֹחַד וְגַם מִנְחָם יִכְתֵּב
לָהּ. הַכְּתַבְתָּ לְגוּלִי? נֹן, וְהֵיָּי שְׁלוֹם, יְקִירָה.

שְׁלֹךְ אֹרִינִיסֶן.

(א) אַחִיו מִנְחָם.

למנחם גנסי.

12. IV/27 (פצ"ט).

מנחם יקירי,

רק היום קבלנו, לאחרונה, את מכתבכם והריני להתרות בך, שעל להבא לא תהא מחכה במכתביך לחוה, משום שאותה מטרוניתא בשם היתה מחכה, כנראה, להשרית-השכינה ופה היתה אמא מיצרה ודואגה: לפיכך תשתדל מהיום, שבכל שבוע יקבל ממך מכתבך לכאן.

ואבא—בליובאוויטש. מסתמא נקבל ממנו מחר איזו ידיעה. הוא נסע עוד ביום ד' שעבר ביחד עם נחום שויב, כפי שהיה מותנה אצלם עוד בימות הפסח, כאשר ידעת. ולאפוקי זה, לא נתחדש אצלנו בבית כלום, אם לא נחשב את זה, שחיה התחילה גונחת לפרקים יותר תכופים משהיו. בבית שקט ושלוה והרצפות תמיד נקיות, ובכל זאת מעט הנחת—מילא.

ואדות עצמי אין לי, כמעט, גיב מה לכתב. מרגיש אני את עצמי פרקים כהוגן ופרקים שלא כיכ כהוגן, אלא שהדבר אינו תלוי לא בי ולא בך ואף לא בדברים הנמצאים מחוצה לי. ככה בני אדם חיים ואין איפוא תקנה לדבר. כלל. ודבר ה"טורני", שכפי שנראה לא יצא אל הפעל, צר לי. אני משום-מה קויתי ממנו להרבה. אלא שמאידך גיסא אם לא יהא האנסמבל כדבעי, אין צריך למהר בזה—גזירה, שמא יהא הדבר מעות לא יוכל לתקן. ומהי הרמה החדשה, שקראו לפניכם א? כמה היא מטפלת ושל טי היא וכיצד נכתבה? חוששני, שלא תתחילו בסובין. ודאי, שתתחילו בסובין, משום שריפירטיאר, סוף כל סוף, חסר לנו, וירא אני, שלא יקבל הדבר אצלכם צורה של כל התחלותי. שבקצה שלנו. כתב נא לי מה טיבה של אותה דרמה.

ומה ראית לקבל עליך את תפקידו של עקיבא ב, אם התפקיד קטן הוא ואם מימיך לא שחקת אותו? ועיד אותה מודעה שב"הצפירה"—כל כי האי רתחא. ועיד נסיעתי שלי לורשה עדיין איני יודע דבר. מה שעד אחר השבועות לא אזוז מכאן, בזה אין כל ספק; אלא שאני כשאני לעצמי עדיין אני מסופק אם גם אח"כ אסע להתם. חוששני, שלא יהא הדבר קשה יותר מדאי בשבילי, משום הרבה טעמים. ממינ, לכשיבא הדבר לידי כך, נראה. כך. את הדיקלמטור יביאו לי רק לאחר השבת. לכשיביאוהו, מסתמא אמלא את כל מה שהטלת עלי.

ויהא דין הפעם. במקצת עיפתי כבר ובמקצת אני ממהר: כיצד כותב אבא?
פניא דמעלי שבתא. ומלבד זה רוצה אני, שהמכתב יהא נשלח בפוסטה של היום.
שלום רב איפוא לך, יקירי, וזכר את כל מה שבקשתיך: מכתבים מדי שבוע
בשבוע ועל הכל בפרוטרוט. שלום, שלום איפוא.

שלך אורניסן.

LII.

לש. ביחובסקי.

12/VI 15 (פצ'ט).

שכחתי כבר מה ששאלת ממני, ביחובסקי. הייתי כה טרוד בימים האחרונים
והחם היה גדול ואני הייתי דוחה את תשובתי אליך מיום ליום ובינתיים פרחו ממני
כל הדברים שכתבת ולחפש את מכתבך—אין לי כח עכשו. כתב איפוא עוד הפעם
ומעתה אשיבך. מהיום אני אדם חפשי במשהו—אמנם גם חולה. אה, ביחובסקי, אין
אתה יודע את ה"טעם" שבברך.

ומה יש אתך חדש? למה אין אתה כותב מהיכן אתה חי? הלא גייה עזאזלית
זו דורשת את תקונה בכל מקום—ואפילו במוסקוה הקרושה.
וכתב מה היו ה"ספרים", ששלחת לי ע"י אותו אידיוט שמבוברויסק. במקום
הספרים קבלתי ממנו גלוייה, שהם אבדו לו בדרך, לאהר שכתב היה בפוצ'ט ולא
מסרם לי. ואם יש לך איזה דבר חדש מכהאי גונא, שלח. הלא אני פה—בחינת
תינוק שנשבה.

ואני את ספוריא) כבר גמרתי וכבר שלחתי. שמע נא, אילו היית מוצא
לי איזה מיל הגון (הגינות זו צריכה, שתהא מוצאה את בסויה בשני דברים
עיקריים: הוצאה מתוקנה, לא רק הנונה, אבל גם יפה, ומחיר הגון, לא רק
מובטח, אלא גם ממש) הייתי בחפץ לב מקבל בחזרה את ספרי מידי בן-אביגדור.
האפשר הדבר? ביחד עם ספורי זה החדש היה הספר כלו מכיל כסיו—מיז גליונות
של דפוס בפורטמ גדול, ואולי גם יותר. אלא ששכחתי, שאתה בימים האחרונים
אין כחך גדול אלא בחלומות שבמטה. אבל—כל כי האי ואולי...

ומה עוד? יותר לא כלום. מקבל אתה מה מאת ברנר? מה הוא כותב? מה
עם ה"מעורר"? הבאמת הרי זה עתיד להתחדש? וה"רביבים"—איה הרביבים השלישי?
כתב על כל מה שאתה יודע.

ושלום רב שלך אורניסן.

LIII.

למ. הופנשטיין.

(פצ'ס. י"ב אוגוסט שנת 1912)

כן. הרי אני מוסיף. את מכתבך קראתי לע"ע רק פעם אחת. כתוב, כתוב עוד. שמע, האמנם באמת כך הוא המצב בנוגע ל"האדם הטוב"א—מ"מי לא חשבתי שכך הוא הדבר, משק"ה. כתב שמעית, שהלום חלמת, ש... כתב דברים ברורים, משקה. אני עוד אשוב לקריאת מכתבך ואתה כתב. מה כונתך בנוגע להפרחים שבקשתי—אינך רואה חלום, משקה?

LIV.

להנ"ל.

(פצ'ס אוגוסט שנת 1912).

ראשית כל דבר, משק"ה, חפצתי לאמר לך דבר אחד ע"ד מה שדברת אתי "אימפריסיוניסטי" בדבר הנסיעה, שנסעתי ב, "כמתוך הכרה", ולבך עליך דו"ש ושנסעתי "כחכם" וכולי וכולי. לא מניה ולא מקצתיה—ודבר זה אינו אלא אותו "פרעש שעף", כלשונך זהב, ואתה, הזקן, כבר חפצת להרכיב את הפאסקילען על חטמך, משום שנדמה לך, שזו היתה לבושה שמלה לבנה. לא יותר! ושנית—וזהו אצלי עיקר גדול! האדם הטוב! האדם הטוב! האמנם זה באמת "שורר בכל"י? אתה כותב ע"ד זה במלים כה מועטות וסתמיות—כאילו אין זה אלא דבר שאינו חשוב, מעל"אטש בלע"ז, שאין כדאי להאריך בזה! אבל, משקה, הטרם תבין, שאני איני רוצה בזה בשום אופן, שאם באמת אהיה בטוח בדבר, שכך הוא, לא אניח את הדבר כך בשום אופן? עכשו, אני מבין, אתה טרוד בישיבת הנונים, אבל תיכף ומיד כשתבוא לאיזה מקום, תשב ותכתב לי דבר ברור ומבורר, בשביל שאוכל לרדת לסוף דעתך ולבררנה אח"כ. זה חפצי וזה אני דורש ממך. ותהי דרכך צלחה, יקירי.

שלך אוריניס.

א) בעל המכתב במכתבו לא. נ. העירחו על כי בספורו, אצל" שורר, לפי דעתו, אותו האדם הטוב, הסנטימנטלי, שב"כטרם" חתיחס אליו א"נ כמו בלעג ובאירוניה קלה.
ב) מחומיל—מקום מושבו של בעל המכתב,

LV.

לאליעזר הופנשטיין.

(שנת 1918) X/10 ורשה.

ליזר,

אחרי כל החקירות והדרישות, שחקרתי ודרשתי עד הנה, הייתי מוכרח, לאחר שקבלתי את מכתבך ביום הששי שעבר, לשוב ולחקר ולדרש. והנה בקצרה מה שעלה בידי לאסף: הפל מודים, שהרעיון (א) יפה הוא ויש לו מקום מצד זה, שכל אותו החבל הגדול זקוק לדבר, כלומר שעתון יהודי יומי היה יכול לברא שם איזה דבר, אבל לעיני רוק מצד זה; מהצד השני אין מאמינים פה, שהקהל שבאותו חבל מוכשר מצדו להחזיק בעתון שכזה, היינו להבטיח את קיומו. דבר זה גופו צריך העתון בעצמו לברא מתחילה. הנה איפוא, שבשביל לגשת אל הענין צריך להזדין בסבלנות מרובה ובכסף עוד יותר מרובה. יודעי דבר אומרים, שצריך לזה סכום של יותר מטיו אלפים, כי ההוצאות בכלל מרובות הן בדבר שכזה ואצלנו תהינה מרובות מאד מחמת תנאי המקום שאינם נאותים. מלבד זאת צוחקים פה, כשאומרים, שבהיות לנו מספר של איזה אלפים חתומים, כבר יהיה קיומו של העתון בטוח: לא עיד אלפים, אומרים הם, צריך לדבר, אלא עיד עשרות אלפים. ובנוגע להאנשים שיעמדו בראש צריך, ראשית, שיהיו, לפחות, שלשה, היודעים היטב את השפה חיהודית והמאמינים ומסורים לדבר בכל לב ואשר יודעים את טיב העבודה לכל פרטי-פרטיה. ועוד אחד, המנהל את העסק, שיהיה בקי בדבר זה ויהיה בכלל עסקן בדברים. אם כל הדברים האלה יהיו לנו, אז אפשר לקוות, שברכות הימים יצלח בידינו לברא לנו את הקהל באותו החבל ואז — — — ונוסף לזה גם דבר המסדרים. פה קשה בכלל למצא כאלה שיחפצו לעבד על תנאים כאלה, ואם יש, אשר ימצאו, הרי תנאיהם קשים מאד, מאד, באופן אשר לפי החשבון תעלינה ההוצאות הראשונות, הוצאות ההכנה, רק בחדש הראשון לאיזה סכום עצום. לפי דבריהם יוצא, שאילו היה אפילו לנו כסף הרבה וסבלנות וכל האנשים הדרושים—היה גם אז לנו תנאי הסדר הללו קשים מאד, ועאכ"כ וכולי.

ומעתה מה איפוא נחליט?

והסופרים (זוהי הערה קטנה) הללו אומרים כלם פה אחד: אפשר יהיה— למה לא? כמובן, אם בשכר הגון. וכשרבי אורי-ניסן שואל: מה פירושו של אותו הגון? אז עונים: פשוט: מטבע הגונה ומזומנה וכדומה. כה היו גם דברי

(א) לחוציא עתון ז'רגוני בחומיל, פלך מוהיליוב, מקום מושבם של אחים הופנשטיין.

הק' ...א) בלאאמ'ור. יהודי זה מיעץ להוציא לא יומן אלא—שבועון. אבר תנאי-
הסדור, תנאי-הסדור. יש לו אפילו חשק שיוציא את השבועון סה בנרשה או
שימסרו את הדבר לידו וכולי, אבל כל זה הבל הוא.

ובכן—סה תאמר עכשו? הקבצו נא, בניס ו'החליטו'. (אנבו: סה נודע לי,
שרשיון אחד מעט; צריך שיהיו רשיונות אחדים וככה נוהגים, כדי שלא להפסיק-
וכולי.)

זהו מצב הדברים, כפי שהצליח בידי להנ'כה, ומעתה הדבר אינו תלוי
אלא—במה?

שכחתי: אומרים עוד: מכיון שאתם חושבים עיד דברים שבספרות ושכיוצא
באלו, מוכח, שאין לכם שום השגה כל שהיא מטיבו של עתון. און געה טענה
זיך אפ מ'ש זי'.

משקה, היכן הוא משקה, מדוע אין לי שום ידיעה מאת משקה? הכבר
עזבה אותו הרוח הרעה? כל כך עגמת נפש היתה לי מדברי גליותו האחרונה
מבאלאקלאווא. עגמת-נפש בכחינה זו, שיסורים כאלו, שבצבצו משם, הנה כשאתה
סובלם בעצמך, הרי אתה מפרפר במטה בלילות לא שנה, מרגיש את כל הגיהינם
שבחסר האחיזה ושב'פארפאללען' שבדבר, ולא כלום—למחר אתה מדבר וצוחק
וכולי; ואולם כשיודע אתה בחברך, שהוא מתפרפר ומפרכס תחת ידם—הרי הלב
כיכ מתכוץ מחמת איזה פארדרום נוקב והרי אתה כועס וקוצף, בחינת תינוק אין
אונים, בשעה שעושים איזה עול למי ממקורביו. משקה, אח טוב! יכתב נא לי—
הרי אני בטוח, שמסתמא לא היה כל אותו דבר, אלא איזה כוי שפרח באוויר;
אבל גם זה די, גם זה די—יודע אנכי היטב כיצד בני אדם נחנקים אפילו מ'אויס'
געבלאזענע פלויען' שכמות אלו?

יכתב נא לי משקה, יכתב לי מה אתו וכיצד הוא מרגיש איע עכשו!
ושלום לכלכם, לכולכם. לרבקה ולאמא ולערליקים.

אוריניסן.

ובדבר ה'חלום'—אחכה לדברייכם—התישבו בדבר בכל זאת—אעשה כל מה
שצריך יהיה.

LVI.

למ. הוּסְנִשְׁמִיץ.

א' דתנוכה (ורשה. כ"ג נובמבר שנת 1912).

משקה וליזר חביבי,

מה שהיה—היה, ועכשו—גם עכשו לא כלום. לא אכתב. אֵלֶם אנכי. הייתי חולה, ככלב; עכשו אני אֵלֶם, כדג. זהו הכל. מה אתכם? משקה, למה לא כתבת איך אתה מרגיש את עצמך? ומה עם ליזר והאינפלואינציה שלו?
בדבר מה שחלמנו אני שולח לכם בכל זאת את המכתב א, שערכתני לכם תיכף לאחר שקבלתי את מכתבכם הסגור הראשון. למה לא שלחתני כל העת? הרבה לדבר. העיקר, נתיאשתי בלבי מכל אותו חלום ולא חפצתי להתיאש. חפיתי, אולי יִצְאָ אִישׁ, שיאמר לי אחרת. אותו איש, כמובן, לא נמצא.
מה אני עושה פה? לא כלום. נגשנו להוציא, אוניברסל ביבליותיקה (ב) מהספרות האירופאית והייתי עסוק קצת בזה. בקרוב תתחיל לצאת. מלבד זה אני לוקח חלק בעריכת מאסף ספרותי, שִׁנְצָא לאור ארבע פעמים בשנה, מאסף גדול בכמותו, כ"ב—ט"ו גליונות כל ספר. בקרוב יצא גם הוא ג. לערך, בחדש פברואר, כמו שאומרים פה. זה ביחד עם לחובר. כנראה, יבא בספר הראשון גם ספורי, אצלי (למה לא כתבת לי, משקה, את השם שִׁמְפָּחַת בשבילי? אני הייתי כה חפץ לשנות את שמו זה) כי אצל הורוויץ, כנראה, הענין יֵצֵעַ קצת ד.

מה שלומכם, מה שלומכם, יקרים? הלא אני כה חפץ לדעת דוקא את זה ואתם אינכם כותבים! דוקא על זה אתם עוברים בשתיקה! בבקשה, ילדים—כתבו לי על הכל ותיקף!

מה כותב שופמן? לחובר מחכה ממנו לאיזה דבר. כתב, כי ישלח—במכתב הזה הוא שואל גם לי. כמובן, כתבתי לו, כמו שכתבתי לכם. לא טוב! ושלום לכם. אילו ידעתם כמה קשה לי לכתב. שלום רב לאמא ולרבקה. מה את רבקה? מארוסי הלכה להשתקע בלודו. מסתמא כבר ידוע לכם הדבר. שלום לכם עוד הפעם מכלנו פה.

שלכם אורדיניסן.

א) מ'צ/10 שנת 1912. מכתב זה נתקבל ביחד את המכתב הנוכחי.

ב) ביבליותיקת כללית, הוצאת, אחיספר, שהוציאה את תרגומיו; בימי שכתי צבי של וטרמן וה, צלב של אוכסמפלדר.

ג) נתיבות, הוצאת, אחיספר, ששם נרמס ספורו, אצלי.

ד) מתחילה צריך היה ספור זה להיות נרמס במאסף ספרותי, הנערך ע"י ש"י איש—

.LVII

לר' יעקב טוקורוב.

יום ו', ג' סכת, התרע"ג, ורשה.

ידידי איש החמודות, אשר מקירות לבי אכבדנו, הריר יעקב, ני.
הנה אנכי לא אצטדק לפניו הפעם, כי לא אצדק גם אחרי כל התירוצים
הרבים והנכונים אשר לי; ואולם לקוות אני רוצה, כי ידידי בעצמו יכריע את
הכף לזכותי. כי הנה אם אמנם שלא לשם הצטדקות, אבל רוצה אני להגיד לו,
כי אמנם כמעט אשר לא היתה לי שום אפשרות בכל העת הארכה הזאת לכתב
למקורבי לבי שתים שלש דלתות כה וגן. כל הימים הייתי שומר את הדבר בלבי
ולקיימנו לא היתה כל יכלת בידי. וגם הביתה לא הייתי כותב אלא למקוטעים.
בעיקר הדבר היתה בזה יד ההרגשה הקשה שלי, אשר לא תרפה ממני כל העת.
והיה כי תקל מעלי קצת, ומצאתי תמיד את העבודה, המושלת עלי, והנה רבה היא.
אדם צריך לחיות, פירשי להשתכר לו כדי מחיתו, ואני הנה יש לי פה עבודה
בהוצאת ספרים אחת חדשה, שתתחיל להוציא את ספריה בעוד שבועות אחדים,
וגם במאסף ספרותי אחד חדש, שאני לוקח חלק בעריכתו. וככה עוברת לי העת
בין חולשה לחולשה. וככה אני משתכר כדי מקיתי ומחלתי, וכנראה, לא יהא לדבר
סוף, מלבד, כמובן, אותו הסוף, אשר בשבילו גם נולדנו לעמל. אני מקוה, ידידי
הטוב, כי יסלח לדברי אלה שאינם אולי מחכמה; הלא גם מפני שהייתי נרא שטא
אדבר באזניו דברי שטות שכמות אלו, לא כתבתי לו עד עכשו.

זה כל הדבר, שיכל הייתי לכתב לו ממצבי אני בכל ימי היותי פה וגם
קודם לזה ולא כתבתי—ואולי היטבתי לעשות, אלמלא כתבתי לו את זה גם עתה.
סוף סוף דאגה שכמות זו הרי אתה משיחה ומשיחה וללב לא ירח מזה. ולא זו
בלבד, כי גם מטיל אתה אותה למשא על לבם של אחרים. ואולם אם כותב אני
לו הפעם, אין זה אלא מפני שנכסף נכספתי כבר לקרא דברים אחדים כתובים
בידי ידידי אלי ולדעת משלומי ומאת אשר אתו בכלל ואת זה יכלתי להשיג רק
בדרך שכזו.

והנה גם עיפתי כבר. רוצה אני לקוות, כי ידידי יתנאני עוד בשבוע זה
בדבריו היקרים לי ויכתב לי מכל אשר אתו. המקבל הוא מאבי יחי' לפרקים
תכופים? יהיה איפוא שלום וברכה רבה ושלום יהי לך רצה רעיתו הכבודה. מלבד
זה ימסר נא בשמי שלום וברכה רבה לבני ביתו לכל אחד במיוחד. אולי הייתי

צריך לכתב להם ג"כ, אבל אין לי שום אפשרות עכשו. אני מקוה, כי בקרוב נכתב להם כלנו. ושלוש וברכה רבה עוד הפעם.

אוריניסן.

LVIII.

לש. ביחובסקי.

(ורשה. דצמבר שנת 1912).

טאק-טא, סימיון לבוביץ! הנה כבר כתב לך הקטן א) את כל האמת, ומה לי לשקר? זהו עיד הכתיבה, ובנוגע לכל מה שקוראים 13—18, הנה ירוסלבל' ב) בתנאים שהציעו אז לא היתה, כמובן, אלא שטות, אבל מוסקה שאני. עיד מוסקה כדאי וכדאי לי להשב. כיצד אתה סבור, ביחובסקי? לי, למשל, צר מאד, שהוא נשאר בשנה הזאת בנרשוי. התפני, ניעב זיך א קוועץ, בלע"ז, ביחובסקי ועוץ איזו עצה בזה.

ולבתיקה—אח, לבתיקה תאמר שלום רב. אני מקוה לכתב לה אולי עוד במכתב הזה.

ובנוגע אלי, הנה עיד נסיעתי למוסקוה עכשו אין לי אפילו לחשב בדבר: העסקים, ר"ל, ופה, לפחות, יש לי מעין עבודה, אעפ"י שמפריה עדיין לא מעמתי. יש להם פה ביבליותיקות וזיורנלים ו"גדיבים", שקשה להוציא מהם פרומה בעד העבודה שכבר עבדו בשבילם, וכל הקסם הידוע של נרשוי. לא טוב, שאני אינני בקו הבריאה. אילולא שכך, הייתי אולי עושה איזה דבר בדבר תרגום רוסי של ספורי, אעפ"י שהעסקנות בזה כיב שנואה עלי: יש בזה איזה דבר לא יפה, כידוע ליודעי ח"ן; אבל מוצא לכסף הלא צריך למצוא! לחיות צריך, סימיון לבוביץ— ניטשעהא ניע פאדיעלאיעש!

כי מלבד הלחם, אשר אנו אוכלים, יש עוד קאסקארצ מ'ידי בעולם וכל מיני טינקטורא, ביחובסקי, שלשמואל ירחינאה לא היה אפילו מושג קטן מהם! הנה, למשל, הספור, שמסרתי להורוץ וקבלתי ממנו כמאה רובלים (קרי: 92, שבלשונם של בתי הבנק השונים הם עולים למאה) ואת השאר אקבל איה"ש... כעבור שנתים, שלש שנים, כאשר יעזרהו השי"ת להוציא את המאסף שלו: וזהו— לעבענסמיטטעל, שהם אומרים. אח, הגאולה צריכה לבא מכל מקום, ביחובסקי!

באו יהודים אחדים והייתי מוכרח להפסיק באמצע. עכשו אני חוזר אליך. מה יש אצלך? ממה אתה חי? כשהייתי עוד בפצ'ס, ספרו לי בדבר איזה, מיסא—

א) אחיו מנחם.

ב) בעל המכתב הציע לפני מנחם ג. לקבל בירוסלבל משרת מורה.

גראפסקיע ראבאָט"י וגם באר בארו לי אז את טיב העסק. האמנם יש בזה כדי להשביע את הקיבה? כשתכתב, כתב איפוא לא „בעריכטען“, כמו שהם קוראים לזה פה, אלא דבר, דבר ופרטיו.

ובזה אני גומר הפעם. קצת אני חולה וקצת עסוק ויהי די. כשתכתב לפציפה תדרש בשמי בשלום ריסי. מה אתה שם? מה עם גרזנה? ומתי אתה חושב להיות שם?

ושלום לך. כתב על כל מה שישאלניך ועל מה שלא שאלניך.

אוריניסן.

LIX.

לר' יעקב טוקורוב.

יום ב', כ"א יאנואר. (ורשה. שנת 1918)

לידידי היקר הישיש ר' יעקב נ"י.

ודאי יהיה ידידי הצדיק בריבו, אם רק יריב אתי, אבל רוצה אני לקוות, כי ינתר הפעם על שלו ולא ידינני לכף חובה, כי אילו ידע כי את מצבי ואת הרגשת עצמי בימים האחרונים, אני בטוח, שהיה מוחל לי על הכל. עכשו אני נמצא באחד מבתי החולים והפרופיסור מבטיחני, שבקרוב אשוב לאיתני ואני רוצה מאד להאמין לו—ומאמין אמנם. איני צריך לומר, שבבית אבא אין יודעים מזה אפילו חצי דבר. ושלום לו וברכה רבה ממני המחכה למכתבו ולברכתו ברכת כהן.

ידידו אוריניסן.

שלום רב לכלכם וביחוד ליולי: תודה רבה לה בעד דבריה האחדים.

LX.

למ. הופנשטיין.

מאנטאן, אפניס. (ורשה. כ"א יאנואר שנת 1918).

משקה היקר שלי,

הרבה המה לבי, בקראי את דבריך שבגלויה האחרונה. את, ידידי היקר—
זוהי האמת היחידה, הקימת לעד: ראשי האילנות של אותו מקום.. מי כבר

מדבר עיד קורסיטא! אילו היו משיבים לי, לפחות, את ההויזען ואת הנעלים, כי שוכב אני בבית-החולים של התינוק ישו רק בתחתונים, במחילה, לבד וכח אין ומה יהיה הסוף, משקה—ל"אלהים" פתרוניס! כתב לי, אח טוב, כתב, כי בדבריך אני מוצא תמיד איזה דבר. שכחתי. בדבר מחלתי—הם. אל תגידה בנת, כי אני רוצה, שיוליכו את הקול לבית הרב שבפופס (ג). הלא תבינה. אח, משקה, משקה— העוד יבא יום ונצחק יחד את צחוק המתים הנוגה שלנו? רואה אתה! באו ימים, שגם על צחוק שכזה אתה חס! משקה! היקר שלי! אני מחבקך ומנשקך. שלך אורניסן.

(א) הערת בעל הסיבת ב: כתבתי לא. נ. שהתאוננות על מחלת הנוף מזכירה את ראשי תאילנות של אותו מקום... ותזכרתי לו מעשה, שמעם ישכנו במסיבת רעים בפופס ושוחחנו אודות ימי הנוף וכל אחד ואחד קרא שבחו של גופו בעצמו. אז עמר גם הוא, התישר ואמר, שלשלמות ימי גופו חסר לו, לכאורה, רק קורסיט, כי, הלא גבוה הוא למרי וגופו מוצק"...
(ב) לתוריו של א. נ., שעד יומו האחרון לא ידעו ממחלתו,

ק ט ע

מעזבוננו של א. ג.

מפסנת מגדל העיר רְסֵקָה הכאת-פעמון רְנִיָּה ותכה גלים חולמים בְּדְמִית־
 הלילה, הקפואה בנגה ירקרק-חור, ותאבד בקצה האופק הָטְלוּלִי; לאחר רגע החליקה
 ממרום גם השנית, ותתפשט צלילים, צלילים רכים, ונשקעה גם היא במרחקים.
 — השניה! — חפץ שמואל*) להגיד ויעשה תנועה חלשה לקום; אך באותו
 רגע ממש עלתה לו בועת-ליחה קלה מחנהו ותשקיע את קולו והוא לא הגיד כלום,
 רק השתעל בחולשה ונשאר יושב על מקומו.
 רפרפה פְּרוֹפֶל־השיש של פני רחל מתחת למגבעת-תבנה השחורה ונפשו
 הקשיבה את לחישה:

— עוד מעט ויהי בקר!

והלחישה היתה ממש אותה הלחישה הכמוסה, האוצרת בקרבה תעֲלֵמַת
 עולם קורעת, אשר הקשיבה נפשו ותהי לה לברות עוד לפני שעותים, בשעה שצל
 המסגד השחור השתטח כְּתָמוּ לְאֹרֶךְ הרחוב המוגה והָאֵלֶם; ובגזע בדומיה הקפואה
 והירקרקת צליליו האחרונים של פעמון המגדל, התחילו ממלמלות את האויר מקצות
 (פ ח ו ק : , מַקְצָה*) העיר במרחקים (פ ח ו ק : ועד קצה) קריאות-התרנגולים מלוליהם.
 ועוד הפעם היתה דממה. צל פסנתו המטשטשה של המסגד טָפַס כבר על
 כתל האבנים המָסִיד אשר נכחו והירח המלא עמד כבר בשפולי השמים.
 לפתע נשמעה ותגז אֹשֶׁה קלה. על הארץ מצמצמו רגע צללי שתי כנפים
 ארוכות, כשני כתמים שחורים, ויעלמו.

רחל קמה. היא הטתה את ראשה אל תְּנֵה וידיה טָפְלוּ במחלפות קִנְצָתָה.
 — עת לישן-הקשיב שלמה את לחישה ונשימתה ישר על פניו-הבט נא
 אִם־פְּתוּחָה הדלת.

הוא מלמל בקול צר:

— כן. הגיעה העת. מדוע קמתי?

והוא הסיר את משקפיו מעל עיניו ויוציא מכיסו את מטפחתו הנקיה והתחיל
 משפשם בה.

רחל תחבה בקִנְצָתָה את הַנֵּן האחרון, הלצה את עצמותיה ותשב שנית. שלמה

(*) להלן בכל מקום, שלמה.

הביט על מתנה הפרוף.
— הביטה איפוא—לחשה בשחוק קל—אכן זאת היא שרירות. לילה שרם.
שלמה שתק רתת. ואת עיניו לא גרע ממתנה.
— ואנכי עיפתי—עפתה לחישת רחל דרך אזניו והוא הרגיש ברעדה את
ראשה הקל על זרעו. אולם... הרק חלום חלם?
— הביטה איפוא את הדלת.
— הדלת?—שאל ברתת בקול חנוק וימינו הרועדת לפתה מאליה את מתן
העלמה ההרוק והרכיך.
ועוד פעם־חש את ראשה הקל על כתפו.
— עיפה אני—הקשיב את לחשה.
הוא לחץ את ידו הרועדת אל מתנה ועל פניו תעתה בת-צחוק חלשה:
— חרפה—מלמל—חרפה, כי רחל תהא עיפה.
רחל הרימה כמעט את ראשה ותשם את כפה הקטנה על לבו.
— אָהָא!— לחשה בשחוקה הקל—מה יפעם הלב!
— יפעם?—שנה שלמה.
וביד רועדת לחצה אל לבו. ראשה נפל (כתו ב: נפלה) שנית על כתפו.
— מדוע אתה רועד?—לחשה לו.
שלמה רעד וישתק. מרגע לרגע השתעל מתוך כבישת-נשימה ועיניו התאמצו
לרפרף על פניה הכבושים. פתאם המה את ראשו אל כתפו ושפתיו הרועדות נגעו
בקצה לחי העלמה החלקה והקרירה.
— נו!—לחשה העלמה—לפתע-פתאם...
— מדוע לא?—סחט שלמה כלו רועד ועל פניו הופיעה שנית אותה בת-
צחוק החלשה.—
— מה קרה לְחִיד!—הוסיף אחרי רגע בשעול.
רחל כבשה עוד יותר את פניה בכתפו.
שלמה הרגיש בכתפו את נשימתה החמה וירם את עיניו ויבט ישר השמימה
וישאף מלא חזהו אויר אל תוכו.
— צריך לפתח את הדלת—לחשה רחל ממטמוני שפתיה.
הוא גחך כמעט. ידו אחזה בכפה הקטנה והצחורה ותרים אותה.
— הגה חולשתי, עלמה!—קרא בשחוק קל וירכין את ראשו כמעט וישק את
הכף החלקה והרכה.
כתפו הרגישה את שחקה של העלמה מתוך חבה וידו חשה את לחיצת-
אצבעותיה הקלה. הוא הגיש את כפה אל שפתיו וישקנה פעמים אחדות רצופות.
פתאם הרגיש טיסת אצבעות חמות ורככות בשער ראשו. הוא הרים כמעט את קולו.

תרס"ט

— ואולם—קרא—אך משגה אתך, עלמה, אם תאמרי, כי די לי בזה!
ובצחוק צוהל עצור הרים את ראשה ויתנפל אל שפתיה.
רחל עצמה את עיניה ולסתותיה החורות רעדו כמעט.
— כשיש!—מלמו שפתי שלמה בתוכחה רפויה.
וכאשר התנפל קָמָה אל חלקת צוארה הלבנה, הכתה רחל בכפה על מצחו
הגבה ותקרא:

— קָדֵן ולא מצח... חלמיש!

פתאם נשמעה המולה קלה. (מחוק: שלמה חרל ממנה.) היושבים נסדרו רגע.
מהמוט הגבה אשר בחצר תחת הקרפף נשמע שקשוק כנפי התרנגול ותכף
רצעה קריאתו המרסקה את הדמיה העמוקה. רחל הרימה את ראשה. הירח כבר לא
היה בשמים העמוקים (מחוק: הנעורים) ולחלוחית-הבקר התחילה מתפשטת באויר.
(מחוק: בקצה האופק עמד הירח גדול וארום כדם. מנוחת הלילה היתה גוססת.) (נוסף למעלה:
כמרחקים קרא הנכר).

— עת ללכת הביתה!—לחשה ותקם.

שלמה קם והתחיל מחפש את מקלו. העלמה טפלה בני קוצתה.

II

(מחוק: שלמה נשאר על עמדו. כאשר סגרה הרלת מביתה.) הרים שלמה את עיניו
ויבט לעכרים. הרחוב היה (מחוק: עיר) ריק; ותכתים היו עור שקועים בחרדמה, ואולם כל
נשימה ונשימה העירה, כי הלילה כבר עבר. ממעל בשמים מצמצו אחרוני
הככבים החורים: הרחוב היתה ריקה ורוח בקר קליל נשב מסרק לסרק ויאבר, שלמה כונן
את צעדיו אל כבר השוק.

הירח כבר לא היה בשמים העמוקים, ולחלוחית הבקר התחילה מתפשטת באויר.

— נהיתה!—מלמו שפתי שלמה והוא זקף את קומתו ויכליש את חזו וישם את פניו
בצעדים מתונים אבל איתנים אל כבר השוק. ינומו להם אלה, אשר אחרת לא ידעו. סערת
החיים לא תרע הנוטה.

ובקשיבו להר צעדיו תעליו נשקע לאט, לאט כהליכתו וככל אשר ראה מבלי אשר
ידע ומבלי אשר יחשב על מה שהוא רואה. מפרק לפרק שאף אל תוכו מלא חזו אויר לח
ורענן וככל אבריו היתה משתפכת איוו רעננות מעוררת ומבריאה ואז נדמה לו, כי שאף אל
תוכו את כל אשר לפניו: את אלה השמים העמוקים והרוים, את האדמה הרויה והחררה
לקרבת היום.

שלמה הפה און ויקשיב להר צעדיו המעודר. מפרק לפרק שאף רוח.

בקומה זקופה צעד (מחוק: הלך) שלמה (מחוק: בצעדים מתונים אבל איתנים—
כמתינות ובכניחה) לארך הרחוב הנמה. מסביב היתה דממת לפני-שחר, בשעה ששמים
וארץ שוכבים שטוחים לפניך, (מחוק: ורוח לא יפוח, ומכל מקום אתה מרגיש בכל
סתוך איך שבאחת הפנות הנעלמות קרבת מבלי תנועה) מבלי כל תנועה ובלי כל נדנוד,

ממש כלפני שעה או חצי שעה, ובכל זאת אתה חש בכל מהותך, כי לא זה האור, ולא זה הצל, ולא זאת הדממה, ולא זו המנוחה. בשעות כאלה יש אשר אתה הולך מבלי אשר תדע לאן וראית ולא תדע אשר אתה רואה, והקשבת ולא תדע את אשר אתה מקשיב—ורק הלך תלך ושאפת אל קרבך את כל אשר מסביבך ושתית ולא תרוה את דממת לפני-שחר.

בקומה זקופה צעד שלמה לארך הרחוב הנמה. היתה דממת לפני-שחר. פאתי השמים הנאים התחילו נחנקים והאדמה שכבה שטוחה, דוממה וחרדה לקרבת היום החדש המתרגש. (מ ח ו ק: נרמה, כי הכל מסביב עצר את נשימתו ויטה און להקשיב את אותות האורה הפקיה, אותם האותות הקלים-קלילים, הכלתי-מושגים כמעט. מפרק לפרק שאף מלא חוזה רוח ובכל אנהיו השתמכה איוו רעננית מכריאה ומרחיבה את החזה עד כדי נאקה.) מסביב הביטו עליו חלונותיהם הקמים של שורות הבתים הנמוכים ומפרק לפרק הקשיבו אזניו משק עלים מהגנות בהתעורר עליהם אחת הצפרים המשכימות. מרגע לרגע שאף מלא חוזה אור.

באפס מחשבה עבר את כל אותו הרחוב (מ ח ו ק: שקוע בהליכתו) עד באו אל קצהו ולעיניו נגלה ככר השוק הגדולה. (מ ח ו ק: הרוממה הנבלטת עתה מתוך צל האור קריר התועת עם קפות אשפתה המזורות ושתי עגלות האכרים, אשר על יד האטליוזים המזורות עם סוסותיהן הנמות על ידן, גם פה חיתת דממה, רק מפרק לפרק נשמע פהוקו של שומר הלילה מסכתו חצרת.)

רגע עמד ויבט לפניו. צל אור קריר תעה (מ ח ו ק: התועת) בהורין, בהורין. (מ ח ו ק: חבליט אה) דמם קסאו קפות האשפה המזורות על פני הככר. (מ ח ו ק: ושתי עגלות האכרים אשר) על יד האטליוזים (מ ח ו ק: עם סוסותיהן הנמות על ידן וקפות העשבים המסודרות למכירה. השחירו הדלתות המוגפות של החנויות האכן המופרית) עמדו שתי עגלות אכרים (מ ח ו ק: ועל יד) וסוסותיהן נמות על ידן כשסנטריהן כבושים בשחת הירק. הלאה מעט השחירו דלתות הברזל המוגפות (מ ח ו ק: מתוך סיר) של שורת החנויות המוסדה. מפרק לפרק נשמע פהוקו של שומר-הלילה מתוך סכתו.

(מ ח ו ק: מהרה נשמעו) מהרה זעזע את הדממה הד קול צעדים ישרים על פני המרצפת. (מ ח ו ק: שלמה הלך אל אשר ווחו נשאתו.) הוא לא ילך הביתה. ינומו להם אלה, אשר אחרת לא ידעו.

הכלב, אשר רבץ על יד סכת השומר, הרים את ראשו, הביט אל עבר שלמה, וכאילו החליט בנפשו, כי אין כדאי להתגרות בו, כבש שנית את ראשו בשערותיו המנומרות. השומר פהק.

— מאוחרת השעה, בר-פחות. הבקר אור.

— שלום איפוא בבקר, שיבה!—ענה לו שלמה בסבר של חבה וקולו צלל על פני כל הככר.

— שור נא, שמה!—התפלסף השומר—?אלהי-השמים, Небось, дѣвки разшевелили...

— אחת, שיבה! רק אחת.

— אחת? Ну ужь и одна, должно быть!

— עבירה, שיבה?

השומר, כנראה, שם את מקמרתו בפיו ויחליט:

— קו-נא! Дядя, братъ, молодое גם אנחנו (מחוק: חיינו...) לא בשערות

כסף נולדנו...

(מחוק: שלמה—צחוקו של שלמה טלמל את הרממה והוא עבר תלמה).

— דא ניהו, שיבה...

והוא עבר הלאה.

ובעברו את שורת החנויות (מחוק: ויעבר על פני המסגר חלכן וישמאל) ויסנה

אל הרחוב העולה אל מחוץ לעיר(ה), העביר את כפו פעמים אחדות על פניו ושפתיו

מלטו.

— כן.

ואח"כ הצטחק רגע. ממש כאותם הגבורים שעל הקמה. מדבר אל נפשו...

אי, שלמה! בכלל—אתמל התודע אל עלמה, והיום... הני נשי!... היא ישנה עתה?

והוא זכר את דברי השומר: נו, האחת שם אחת היא, כנראה!

והוא שב סתאם על עקביו. עלמה חיה היא... מה לו ולכל אלה?

וכשעבר שנית אל סכת השומר והלו שאלהו:

— חה-חה...? Несеть, памичъ?

לא ענהו כלום ויעבר הלאה...

אורי ניסן גנסיין.

י"ב חשון תר"ם—כ"ז אדר א' תרע"ג.

(חומר לתולדותיו).

I.

רוב שנותיו בלה אורי ניסן גנסיין בפאטשעפּ—מקום מושבו של אביו הרב. מהשנה העשירית לחייו היה יושב בעירה קמנה זז, העומדת על גבול פּלך אריאָל, שהיתה חביבה עליו במאד ושהיה קורא לה „אלוני המולדת“ שלי. שמה למד מתחלה בחדר ואח"כ בישיבת אביו הרב.

בישיבה, בהיותו בן טו—טז התודע אל י. ח. ברנר, שכא אז לפאטשעפּ ללמוד בישיבה, ששָׂמָה יצא אז לתהלה בחבל פּולסיה. באותו זמן היה גנסיין שוקד כבר בהתמדה על הספרות העברית „ובולע“ את כל הספרים מתקופת ההשכלה ומחברות העברית הצעירה. והימים—ימי הופעת הפרוספקט הראשון של „תושיה“ אדות ה„ביבליותיקה העברית“, שרשומו היה נכר אז בין חוגי הצעירים העברים. יחד עם י. ח. ברנר ועם עוד אחדים מצעירי הישיבה ומבני „בעלי הבתים“ הפאטשעפּיים החל „דהוציא לאור“ בכתב-יד ירחון „הפרחי“, שהופיע בדיוק 4—8 חדשים רצופים. בחוברות „הפרחי“, שהיו מכילות לערך 120 עמודים (9) כתב הרבה שירים, פיליטונים, „מאמרים“ ומאמרי בקרת. הנער ברנר „הדפיס“ אז ב„הפרחי“ בהמשכים פואימה גדולה בשם „ר' חנינא בן הרדיון“, ספור פּפְטִי בשם „מגבורי ישראל“—ספור ארוך מאד בפרקים רבים, שדן בו על עם ישראל ועל צעירים עברים ועל הגלות ועל הגעגועים לארץ-ישראל ועל עוד הרבה, הרבה דברים; ועל יד זה גם מאמר בשם „סופרנו אניג“. לומר: אורי ניסן גנסיין.

במקום „הפרחי“, לאחר שזה חדל „להופיע“, התחיל גנסיין מויל שבו עון עברי—„הקוף“. העורך היה הוא בעצמו והוא היה כותב אותו 5—4 אקומפּלרים בכתב ידו, שהצטין ביפיו ובנקיונו. ל„הקוף“ היתה כבר צורה ספרותית ביותר ושם באו שיריו הליריים היפים, מאמריו לשאלות היום ועוד, וגם ברנר, שישב כבר אז בביליסטוק והיה שם סופר סת"ם השתתף בו—בחלק השירים ביחוד. שיריו של

האחרון היו פסימיים ביותר והתחלת שיר אחד משלו, שידעתי בעל פה, נשארה בזכרוני עד היום. הוא—בטוח אני, שזכרוני לא ימעני—מתחיל ככה.

„וְהַתְּעוֹרֵר יְאִוְשִׁי, וְהַתְּנַבֵּר יִגְוִי,
וְהַתְּעַשֵּׂף גִּשְׁמָתִי בְּמַעֲשֵׂה עֲצָבָתִי,
אֲזִי—לְבוֹר אֶפֶל יִדְמָה לִי מְעֹנִי,
וְתַבֵּל בָּלָה—לְחֹצֵר מְנַת...
וְהַעֲיִי וְהַפְּכוּ שָׁמַיִם סְהוֹרִים
לְעֵגְגֵי אֶפֶל, לְעַרְפְּלֵי כְּבֹד — — —

באותו הזמן (98—1897) מתחלת עבודתו הספרותית של גנסיין. הוא הרבה אז לתרגם שירים מלרמונטוב, נדסון, ניקיטין ואח"כ, כאשר השתלם בשפה האשכנזית— גם מהינה, שהיה חביב עליו עד למאד. אז תרגם לעברית גם את „אסיר שליון“ לביירון. גם שירים מקוריים (ביחוד בעלי תכן אנדי ומדרשי) כתב אז הרבה.

את השירים היה כותב מחברות מחברות ושם אותן למשמרת בארגונו. במקרה נתגלגלה אחת ממחברותיו, ע"י אחד מקרוביו שנסע לנרשה, ליד עורך „הצפירה“, מר סוקולוב. בעל המחברת משך עליו את עינו של בעל „הצפירה“ ואח"כ בעזוב אורי ניסן בפעם הראשונה את עירתו, והוא אז כבן י"ח שנה, ובא לורשה (1898) מצא לו עבודה פחות או יותר קבועה ב„הצפירה“.

בנרשה, שלא אהבה ביות, לא הרבה לשבת ושב בחזרה, אחרי עבור שנה, לעירתו, ששם חש את עצמו יותר טוב. ומאז מתחלת סדרת הנדודים שלו, אותם הנדודים, שהיו מלאים תלאות, עוני וסבלון, סבלון אין קץ...

הוא שב עוד הפעם לורשה (1899), ישב שם ירחים אחדים ונסע ביחד עם המספר ברשדסקי ז"ל ליעקאטערינאסלאוו. ביעק. ישב חורף שרם והתפרנס מהוראות שעות עבריות. מיעק. נדד לוילנה ועבד שמה זמן קצר ב„ה זמן“. מוילנה נסע יחד עם ידידו הקרוב ז. י. גאנכי למולדתו של זה האחרון—לקרוצה (ס' מוהילוב) ומשמה—לקיוב, לחר"ל, אבל נעצר על יד הגבול האוסטרי ושב בחזרה לקיוב (סתיו 1906).

בקיוב סבל הרבה מחסור ואותה שנה (1906) היתה התקופה היותר רעה בחייו והיא היא שגרמה בודאי להתפתחות מחלתו, מחלת הכב. ימים שדמים היה נודד בחוצות קיוב בלי מזון ובלי מעון ובלי בגד חם.

בסוף החורף ההוא (1907) עזב את רוסיה ובא ללונדון. הישיבה בלונדון ההוטיה וביחוד בימות הקיץ הקשים והלוהטים לא גרמה לו נחת ביותר—רו, שככה היה מסור אל הטבע—אל השדמות, הערים, הנחלים ועמקי הפרחים שנכסביבות מולדתו.

בלונדון נערכו על ידו שתי חוברות „המעורר“ האחרונות ושמה תרגם בשביל

המעורר. את מאמרו הגדול של ל. שיסוב—, תחלת דברים אחרונים.
באוקטובר שנת 1907 עזב את לונדון ונסע לארץ-ישראל, ששם ישב אז
אחיו הצעיר. באי השתקע בפתח-תקוה והשיג לו שעורים עברים אחדים, שהתפרנס
מהם והיה בא מפעם לפעם לבקר ביפו ובמושבות הסמוכות. בארץ ישראל חש
את עצמו לא בטוב. מצב רוחו היה מדוכה, הרבה כתבי יד—מאותם שהתעסק
בהם אז—נשרפו אז על ידו.

בבוא האביב החל להתגעגע לביתו ולמולדתו, לבו משכהו להוריו הזקנים,
שהיה מסור אליהם בכל נפשו, לידידיו האחדים, שהיו קשורים אליו, להנפשות
הקרובות האחדות, שחכו אליו. תקפוהו גענועים להמולת היערים החביבה והמבשרת
נחומים בסביבות פאטשעפ, להמית הנחל היפה והצנוע, הנוהג גליו בשלוח ובדומיה
תוך חופים נהדרים, שקמים ונמוכים...

בפעם זו, בשובו למולדתו ולהוריו (סוף מאי, 1908) שם קץ, אם כי לא
בחפץ לב, לנדודיו ומלמוליו: כחמש שנים, שנותרו האחרונות, ישב בתוכה ועזבה
לבסוף, בהתגבר עליו מחתה, בד' תשרי, תרע"ג. במכתביו לאחדים ממכיריו כתב
לפני נסיעתו, שנוסע הוא הפעם מתוך אונס ו"שאוּלי יתחרט על נסיעתו זו".
כחמש שנים הללו, בשבתו בפאטשעפ, כתב את ספוריו "בטרם" (שהתחיל
לכתוב בא"י), "בגנים", "קטטה", ו"אצלי", ותרגם חלקים מן הפואמה הידועה של
לונגוס "דפנים וחלוייה" לעברית.

בשבתו בעירה נדחה, חודה ובודד, רחוק מהחיים ומהמיתם, רחוק מחוגי
הספרות השונים, וחש את המות בכל רמיח איבריו, אין תימה, שאלו השנים חיו
קשים לו במאד. הוא היה סובל יסורי גוף ונפש. חפץ היה לברוח לאיזה מקום,
להחמץ מהמצב המשוונה, שהיה נתון בו—אבל לאן?

ת, אות רבות תקפוהו אז. רעים אחדים, קרובים ואהובים, מתו אז ע"י. בן-
אחותו, צעיר בעל נפש רכה ויפה, מת בדמי עלומיו. אלה האסונות השפיעו הרבה
על מצב רוחו ועל בריאותו הרפה, והמה, ביחוד המות של בן-אחותו הצעיר, ישראל
נח, קצרו את ימיו בהרבה.

אותה תונה, הגוהמת ונוקבת, שהרבה לכתוב עליה, היתה מכבידה עליו
ביותר ולוחצת ולוחצת את לבו הרגש והמלא אהבה והשתתפות ולא היה מוצא
לו משלט ממנה.

מרבה היה אז במיוליו ביחידות כלילות האפלים, מטיח בנהר בסירה, חולם
וכותב ומתעסק לפעמים בצרכי צבור.

כאשר תקפתהו מחלתו עזב בעל כורחו את פאטשעפ ואת בית אבותיו ובא
בתשרי 1912 לורשה. שמה מסר לדפוס את ספורו הגדול "אצלי" והספיק לתרגם
בימי מחלתו, בימי שבתי צבי ו"הצלבי".

בדיקבר החלה מחלתו להתגבר וקבלה צורה רצינית ביותר, ירחים אחדים סבל הרבה ממחלת לבו ומת אחרי יסורים וענוים קשים בבוקר יום ה', כ"ז אדר ב', (כ"א פעווראל) תרע"ג.

II.

מטבעו היה נגסין אוהב את החיים, את השמחה, את אור השמש. מעודו לא אהב להתאונן על החיים מה שאינם מלאים ואינם מענינים ואינם מספקים את הנפש. את הכל היה מקבל באהבה, בשחוק קל, בהומור יפה. כך צריך להיות וככה המה החיים ואין מקום לבוא בתרעומות ובשרוניה עליהם. אין על מי להתאונן. בזכרונותיהם של אחדים ממכיריו, שנדפסו אחרי מותו בעתונים שונים, נתן לו שם שתקן. אפס מכיריו מימי ילדותו לא ידעוהו בתור שתקן. בעירתו, בפאטשעפ, היה לוקח חלק בכל המוסדים הצבוריים, שהיו מתיסדים על ידי הצעירים. אמת, הוא היה עושה זאת בלי רעש, בלי קולות, ביד הצניעות והענוה החביבות עליו. הודות לעבודתו ולהשתדלותו נוסד אצלנו בית-ספרים עברי, שהיה אוהב לטפל בו ביותר מתוך חבתו הרבה להספר העברי. בראשית ימי הציוניות היה הוא מהראשונים ביסוד אגודה ציונית והיה אחד מראשי העובדים בה. לספר התקנות של האגודה הציונית כתב פתיחה יפה ומלאה ענין והוא היה מנהל גם את הפרוטי-כלים הראשונים של ישיבות האגודה. בימים הנוראים, בסתו שנת תרס"ה, עת שרוב העירות בפלך משרניגוב מסביבנו נשדדו ונהרסו, ומשעה לשעה חכו לפרעות גם בעירנו—לקח נגסין חלק ב'ההגנה העצמית' העברית והרבה לעבוד בתור אחד המתוכים בין הצעירים ובין בעלי הבתים, שהיו מתיחסים אליו באמון רב. וגם בתור רזיסור הראה את כחו וכשרונו בעת שעלה בדעת חבורת חובבים משלנו לערוך בפאטשעפ חזיונות ביהודית. הוא היה האחד, שידע פרק בהלכות בי"ט והרבה כח ועמל השקיע בעריכת ובהכנת ההצגות. הוא היה אחד העובדים היותר נמרצים בעת שצריך היה ליסד סניף ל'חובבי שפת עברי' בפאטשעפ, שמסבות חזוניות, אמנם, לא עלה בידו ליסדה.

בחיי יום-יום של כל אחד ואחד, באותם החיים המרים והחד-גונים של עירה קטנה, הזוחלים והקשים והמלאים דאנות, היה תמיד נגסין לוקח חלק ומתענין. הוא היה מנהל בעצותיו הנכונות ומקיל בהרבה בתמיכה הרוחנית שהיה מציא לכל אחד ואחד.

כמה נפשות היה מרגיע בשחוקו הטוב, בהתיחסותו החמה והפשוטה והנוחה. הוא, שידע ככה את מסתרי נפש האדם—מה רבה היתה השתתפותו. בצערו של

אחר, מה מסור היה לצרתו ולקשי יומו של אחר.
כמה ידע אורי ניסן להקיל את מכאוביהם של אחרים, את קשי החיים, ולהנעים
קצת את המרירות שבהם...
איך היו העינים היפות והחולמות שלו מבישות לנשמה ומחממות אותה
ומעוררות בה תקוה ואמון ואהבה אל החיים ואל האדם ואל הטבע.

III.

הוא אהב את הטבע אהבה מיוחדת במינה, אהבה חזקה ונאמנה ועדינה.
קרובים ואהובים היו לו תמורותיו וחלופי גוניו. האביב הצוהל, הקיץ הלוהט, הסתו
הקודר, החורף הזועם, הגשמים, השלגים, הערבים, הלילות—לילות הקיץ הנפלאים
ולילות הסתו הזעומים—הטבע בכל גדלותו ובכל חנו היה קרוב וטוב לו!
בקיץ היה ימים שלמים מטיל מחוץ לעירה, היה בא בחורשות וסבכי היערים,
הסובבים את עירתנו, מטפס על ההרים ומתכונן ומקשיב להקולות וההדים
המשונים והסודיים הרוחשים בחללו של עולם בצהרי קיץ שקטים ולוהטים.
ואת המים היה אוהב—ואיך היה אוהב אותם! שעות רבות—ביחוד בלילות
לבנה בהירים וקרירים—היה מטיל בסירה על פני הנהר הקטן והיפה, הנמצא בקרבת
עירתנו. נהר קטן ויפה זה, עם גדותיו הנמוכים, הדוממים והנוגים נמצא בהרבה
מספוריו האחרונים („בטרם“, „בגנים“, „אצלי“). הוא היה קשור אליו בחבלי קסם
ואהב ביחוד לקדם פני שחר על המים, עת קרני השמש הראשונות, הרפות והחורות,
היו מאירות את המים השקטים והחופים הנרדמים באיזה אור אדמדם כהה והכל
מסביב היה מקבל פנים משונים, חורורים, נוגים והולמים.
ויש שיצא לבדו בסירה ויתעה ערבים ולילות על פני המים ויבוא למקומות
בודדים ורחוקים ביותר ויכנס בדברים עם הדיגים ממכיריו ונפרד מהם ובא וקושר
את סירתו אל אחד הגזעים העתיקים אצל החוף ובא לנוח לתוך החורשה היפה
והנהדרה, הסבוכה והחולמת, העומדת במורד הנהר.

IV.

לעבודתו הספרותית היה מתיחס בזהירות יתרה. לושש היה כל מלה ומלה
ומעבד כל עמוד ועמוד בספוריו. זמן רב היה יושב ומחפש אחרי מלה נכונה, הברה
יותר ברורה, יותר אמיתית, שיהא בכחה להביע ביותר בהירות הרגשת נפש זו או
אחרת הרקה מן הדקה... יש שהיה פונה גם אלי בשאלה, אולי יודע אני כיצד מביעים
זאת וזאת או איך פירושו של זה זה בעברית.
את ספוריו לא היה ממהר לשלוח לדפוס. שנים שלמות היו מונחות בכתובים
אתו. את „בינתים“ השהה אצלו כשנתיים. את „בטרם“ עכב תחת ידו יותר משנה

וחצי ואת ספורו „אצלי, שנדפס אחרי מותו (תמוז, תרע"ג) קרא לפני עוד בימי הפסח תרע"ב.

כשאתה מתבונן אל כתבי היד השונים, שנשארו אצל גנסיין, הנך מתפלא על אותה הדיקנות—הייתי אומר מסירות הנפש—בכתיבתו. פרקים אחדים בספורו „בטרם" מצאתי בחמש-שש נוסחאות. הוא היה כותב וחוזר וכותב, מוחק וחוזר ומוחק פרקים שלמים מפני, שלכאורה, משפט זה בתחלת הספור ומשפט זה באמצעותו אינם כהוגן.

את הספרות העברית אהב בכל לבו ונפשו והיה מסור אליה כולו. שמח היה באמת על כל כשרון חדש, על שיר יפה של משורר זה או אחר, על הופעת ספר עברי חדש.

לאחד מהדברים העלולים ביותר להכניס זרם רעננות וחיים בספרותנו היה חושב את התרגומים, התרגומים משפות שונות לעברית, והרבה עבד ביסוד „נסיונות" — הוצאת ספרים, ששמה לה למטרה להוציא תרגומים מכתבי מבחר הסופרים האירופאים במחברות זולות. הרעיון הזה לקח את לבו והיה חי בו זמן רב. בעונג מיוחד ובהתלהבות יתרה נגש אז לתרגום ספורי ציחוב — הסופר הרוסי, שהיה קרוב מאד ללבנו — לעברית. הוא תרגם אז ספורים רבים, אבל רק אחדים מהם ראו אור אחר כך. מפני סבות שונות לא עלה אז נסיון של „נסיונות" יפה ואחרי שהופיעו חוברות אחדות היתה מוכרחה להפסיק את עבודתה.

לפעמים היה מתאונן לפני על כי אין בשביל מי לכתוב עברית. אין בשביל מי לכתוב ולעבוד. „הנה יצא הבינתים שלי — אמר לי פעם — ומי יקרא אותו, למי יש צורך בו? נו, אתה, ברנר, שופמן, פלוני, אלמוני ועוד 4—8 מבני הישיבה וחסל". הרבה תוגה היתה בהתאוננותו לפעמים על חסרון קוראות עבריות אצלנו. אין בשביל מי לכתוב עברית — חזר ואמר גם חמשה ימים לפני מותו.

גנסיין לא זכה למאמרי בקרת אודותיו. הבקרת העברית לא ידעה כלל ממציאותו. מה שנכתב אודותיו לפעמים נכתב כמו לאחר יד, בתור רשימות והערות ביבליוגרפיות. על ספוריו „הצדה", „בטרם", „בגנים" עברה הבקרת בשתיקה גמורה: אף שורה אחת לא הוקדשה להם לא „השלוח" ולא בשאר האורגנים הספרותיים שלנו. (מלבד מלים אחדות בהמעורר א' על „הצדה").

רק קובץ ספוריו הראשון „צללי החיים" (ורשה, 1904) וספורו „בינתים" (לונדון, 1906) עוררו הערות בקרתיות אחדות יותר מפורטות.

ואלו הן:

- (א) מ. י. ברדיצבסקי ב"ספר השנה השני (אודות צללי החיים).
- (ב) הדור, השני, חו' ט—י. (אודות "צללי החיים").
- (ג) י"א לובצקי, ה"עולם הברליני, גומ' כ"ב (אודות "בינתים").
- (ד) ח. ב. צלאל ב"המעורר, שנה שניה, חו' מ' ("בינתים").
- (ה) ש. ביחובסקי, "הזמן", יאנואר, 1907. ("בינתים"). (חתום על פי טעות: י. ה. ברנר).
- (ו) מכתבי סופר, רביבים, ב', לבוב, תרס"ח.
- (ז) רשמי ספרות, האחדות 1911, גליון י"ז.

והנה, בסוף, רשימה ביבליוגרפית מיצירותיו של א. נ. גנסין.

- (1) צללי החיים. ספורים. הוצ' "תושיה". ורשה, 1904.
 - (2) "סעודה מפסקת". ספור. "ספר השנה שלישי". ורשה.
 - (3) "הצדה". ספור. "ירחון הזמן", ח'. 1905. וילנה.
 - (4) "בינתים". ספור. הוצ' "נסיונות". לונדון, 1906.
 - (5) "בטרם". ספור. "רשפים" חו' טו—מה. ורשה.
 - (6) "בגנים". ספור. "ספרות", ספר ד'. ורשה.
 - (7) קטטה. ספור. "הצפירה", נאיאבר, 1912. (בשלשה נומרים).
 - (8) אצל. ספור. "נתיבות", ספר א'. ורשה, 1918.
 - (9) שירים: (א) לנביא. (ב) אך קינה ונהי... ("ספר השנה" לסוקולוב, ספר שני). (ג) שוא מבשר דרור... (ד) שלום ערבים לך, יפתי. ("הדור" הראשון לפרישמן נומרים 6, 38) (ה) שיר בירחון "הזמן" 1) מרחביה ישתרע נכחי הלאה. (הצפירה, 1918, יוני).
 - (10) מאמרי בקורת. (א) אודות "דימון יהודי" לגולדין. ("הצפירה" 1900)
 - (ב) אודות "טפוסים וצללים" לברשדסקי (הצפירה 1900) (ג) אודות "לוח אחיאסף" תר"ם. ("השבוע", ש"ל בקראקא ע"י פוקס, מאמר גדול בשלשה המשכים). כל מאמרי הבקרת הללו חתומים א. נ. אסתרזון.
- בכתב יד נשארו ספורים אחדים לא נגמרים וספור אחד נגמר, שירים רבים מאד והתחלות של דרמות אחדות.

הרומים.

- (1) מ. ספקטור. ספורים וציורים. הוצ' "תושיה", 1901.
 - (2) א. ציחוב. ספורים. (באביב, אשה מספרת, טלנפ.—) הוצ' "נסיונות". לונדון, 1906.
- "בצה". ספור. הוצ' ברנר. ירושלים. תרע"ב.

- 8) ל: שׂים טוב. תחלת דברים אחרונים. "א פרקים, "המעורר", שנה ב'.
לונדון; (ח' ח—ט).
- 4) י. וסרמן. בימי שבת צבי. הוצ' "אחיספר", ורשה. 1918.
- 6) אובסטפלדר. הצלב. הוצ' "אחיספר", ורשה. 1918.
- בכ"י נשארו גם כן תרגומים אחרים מציחוב, פרעווא ועוד.
ביהודית נמצא רק ספור אחד מתורגם—, "בגנים", ("צווישען גערטנער", יודישע
וועלט נומ' 4. וילנה. 1918. תרגום המחבר).
- ש. ביחובסקי.

א. נ. גַּפְסִין.

הרוח רוח צח בחוץ—והעם ההולך אחרי מטתו הולך ורב. עדה גדולה מאד. אנשים ונשים וסופרים וקוראים וקהל סתם. הכל באו. ואין פלא: הלא היו מודעות בעתונים על דבר השעה של ההלויה, והרוח צח כל כך. אחד, סופר ועורך, נגש אלי ומגמגם ושואל: סופר מת זה, מה—מה בעצם היה?... צר לי, צר לי, נחבא אל הכלים שכזה!—ואני מרגיש כי דמי שותתים לתוך פני והם מאדימים. לא עלה גם על לבי, כי מוזר הוא לקוראים, ואפילו לרבים מחבריו, עד למדרגה גדולה זו. אבל אין דבר. הלא באו לחלוק לו את הכבוד האחרון. רבוננו של עולם, לו רק חלקו לו קצת גם איזה כבוד ראשון...

ואני זוכר אותו, כשראיתיו בפעם הראשונה. עלם גבה-קומה ומרושל קצת וביישן. הנקל לך לחצוב מטיל פז מן ההר מלחצוב מלה יתירה מפיו של זה. אבל בכלל לא היה גִּפְלָה ברב או במעט. אני הייתי אז עורך את „הדור“, והוא הביא לי שיר. וגם השיר לא היה גִּפְלָה באיזה דבר ביהוד. שיר יפה כל צרכו, כמאֵת שירים יפים אחרים, ורק שאיזה ניצוץ מיוחד לא היה ניכר בו. אני הדפסתיו. ואחרי כן הדפסתי עוד שיר ועוד שיר ממנו. ואחרי כן חדל מהביא. נעלמו השירים ונעלם גם הכותב. לא יספתי לראותו עוד וכמעט ישכחתי גם את שמו.

ואחרי כן ימים אחרים. קבלתי עלי את עריכת ירחון „הזמן“ וקבלתי מיד המערכת הקודמת חבילה שלמה וגדולה של כתבי יד. ביניהם היה גם איזה כתב יד בשם „הצדה“. אבל לא מהרתי לקראו, משום שהייתי קורא את הכתבים על הסדר. וכך עברו ימים ושבועות. היכול היה לעלות על לבי, כי אוצר גנוז אני משהה בביתי ואני מעכב אותו מן הקהל? ואולם לא אוכל לשכוח את השעה, כשקראתי את הספור הקטן הזה. הלשון היתה מגומגמת וכבדה קצת, ואני התרגזתי. אבל מיד אחרי הרגעים הראשונים, ואני שכחתי ולא ידעתי ולא הרגשתי עוד את כל הקטנות האלה. מיד אחרי עשרים שורות של קריאה הוברר לי, כי יש לי עסק פה לא רק עם כשרון מצוין וגדול, כי אם עם אדם נפלא. הרגשתי, כי אירע לי מאורע בחיי. נתגלה לי אדם—מין זה היקר כל כך במציאות בין רבוא רבבות בני האדם. הן הסופר הזה אין „עושה“ כלל ספור, אין בו אפילו קורטוב של מעשה,

אין בו אפילו גרגר של מלאכה, אין בו אפילו טפח של סוף, אלא חי וכותב את לבו, חי וכותב את עצמו—וכותב בדמיו. אפשר שהוא הכשרון היותר אמתי, וכנן אפוא הכשרון היותר גדול, שהיה לנו. לא אמר: כל מלה היא מרגלית. פראזה זו כבר רגילה כל כך על לשוננו עד שאינה עושה עוד שום רושם; אלא כשאמר: כל שורה ושורה היא חומר או דבור-מתחיל או פואינטה לשיר לירי—והייתי קרוב על ידי כך אל האמת. אין הוא יודע כלל מה זה „זוף“, ואפילו במובן היותר טוב של מלה זו, ואין הכתיבה כלל עיקר אצלו, אלא הטפל לחייו. וכל מה שהוא כותב הוא מין „שיר של הזדמנות“, במובן היותר נאמן של מלה זו לפי מושגו של גאסהע. כל ספור וספור הוא מין „נעלענעהייטסגעדיכט“ כזה. והזדמנות זו היתה לו בכל שעה ושעה, משום שהיה אדם והאדם שבו היה כואב, לא אוכל כלל לצייר לי אותו בתור סופר, שהיה יכול לכתוב גם את חיי אָהר. ובאמת, בכל מקום אשר נסה גנסין לכתוב חיי נפש זולתו, מיד נעשה לסופר מן המדרגה השלישית או הרביעית, למרות מה שהיתה לו עין חדה מאד והוא ראה הרבה כל כך והבין הרבה כל כך וחקר הרבה כל כך. אבל מי שקרא „הצדה“, „בינתים“, „בטרם“ ודומיהם, לא יקחו עוד לנצה מקרב לבו.

התוכן שלהם? כמעט שאין להם שום תוכן. היש תוכן לאדם? היש תוכן לחיים? אין התחלה ואין סוף להם, לאותם הספורים, והכל כאלו מתנדנד לעינינו, עולה ויורד, עולה ויורד, פעם גשמים זועפים ופעם שמים צחים, פעם זיק אור עם מעט תקוה ופעם יום מעונן עם לב מעונן, והכל כה נאלח וכבד ועצל וריק ונמאם והלב מתפתל ומתפניץ וצועק מרב מכאוב—וסוף. ומסביב הכר כמו אָר וכמו חלום. הכל רק מקרה. אכן בְּרִקְטִיִּסְטִים מאד בבחינה זו השמות שקרא גנסין לספוריו. הכל אצלו נעשה מן הצד או „הצדה“, הכל הוא רק „בינתים“, הכל יהיה „בטרם“ או „אצלי“—כי כך הם החיים. „הענין כשהוא לעצמו“ אינו כלל במציאות, אלא רק עוד מלת-היחס שלו... חיים אנו לא בעצם אלא ביחס...

ועומד נחום חגור נשען על השבכה הרעועה ומביט אל הבאר העגולה, הבולטת מתוך טבירו של הנחל, ואל קופת הדשן המקוספה לא הרחק משם, ואל הערבה הלְבָנָה, המטושטשה בערפל עב, וצריחת עורבים טורדת מהממה אותו ומספרה לו כל אותה שעה בנקמה של מרירות כי „לא אנשים שכמותו מסוגלים לקחת מן החיים אפילו מה שהם בעצמם מושיטים להם, ולא אנשים שכמותו מסוגלים, שתהיה להם בכלל איזו אחיזה כל שהיא בחיים. קח-ה, קח-ה—גִּלְדוּת, גִּלְדוּת, או גם טפשות המונית וקהות של יושב אהל היתה בו כל הימים, ולפיכך היה עושה פדות בין החיים שב„רחוב“ ובין אלה שיש לו לאדם „פנימה“, קח-ה, קח-אה, קח-אה—שקר, שקר, שקר. האדם הוא אחד, אחד לעולם ולעולמי עולמים, ואותו שהוא בבית הוא גם ברחוב, וכל אלה הפזמונים אינם אלא ערמונית, ערמונית קטנה, דלה, ערמונית

חולנית של תולעת מעוכה ומתבוססת ברפשה, הרואה באפסותה ורוצה לחיות, פשוט, לחיות. קח=אה, קח=אה, קח=אה—הבל החלומות ושווא הפזמונות. רק שמלה אחרת יש לך בשביל הרחוב, וגם היא על פי רוב יפה יותר מזו שאתה לובש בבית, אבל לא נשמה אחרת ואפילו לא. עור אחר. כל מי שאין לו הכשרון לתקן את חייו הוא, אין לו גם שום כשרון, והוא לא יצליח לשום דבר, לשום דבר. קח=אה, קח=אה, קח=אה...."

ויודע נפתלי ברנר ומהרהר ויודע, כי יש עלומים בחיים ואותם יחיה האדם רק אחת בחלד ואליהם כל חלומותיו, והמה הולכים ונמקים ללא נחת וללא שביב אחד של שמחה, ונמקים הם אפילו באביב הצוהל, ותמיד המה אובדים דוקא כה לא יפה ובאפס כל יסוד ונימוק לזה, כאלו לא אתה, האדם שיצא כבר מכלל ילדות, הוא אדונם, ולא אתה, מי שיש לו אתמול של עשרים ושנים שנה מאחוריו, מִפְתַּח חלומות בשבילם, ולא אתה—לא אתה רְבִיתָ להם הרהורים—זמ=ם... זמ=ם..."

וכל אותו השיוון הנצחי בלי חליפות וכלי תמורה!—עוד טרם יצא החוצה וטרם יראה איש, והוא כבר יודע מראש את מי יראה ואת מי ידבר ומה יספר לו זה ומה יגיד לו אחר. עוד טרם יצא מפתח ביתו ועוד טרם לקחה אזנו דבר, והוא כבר יודע ברור למדי את אשר יגיד לו לבו באחרית הלילה מדי ישוב הביתה ויעלה את המנורה, והכתלים לא יחרדו אפילו, והוא יתנפל בגניחה אל מטתו ויכבוש את פניו בכרים או כי יסתרם בסופה והחוברת האחרונה של "האמת" בידו... והלילה לא יחכה. הגה יהיו השמים הולכים ונעשים להם רצינים=קודרים וטהורים, וענפי הערבה המרובים יהיו מתלחשים, והאפלולית תהא גוברת, והחתול יהא מביט מהפנה, והדמדומים הקרים יהיו הומים והומים—רבוננו של עולם! ואתה, הצעיר והבריא, לא יהיה לך שוב אלא שתמחץ קדקד אל הקיר ותהיה גועה כשור, או שתכבוש פנים בכר ותהא מניח ליללת עולמים שתהא פורצת ומבכה בלי תכלית איזה אבדן=עולמים..."

ונעשות לו לתועבה אותן הנשים הבאות, ומפספסות ב"וּאָבְשָׁה" ו"ב"קוֹנְצִ'נָה"—ובכל זאת אליהן תשוקתו ויודע הוא היטב, כי "באמת כל עולם הנשים כולו אינו אלא אישה אחת גדולה", ובכל זאת לבו מושך אותו ומושך לבקש בהן תמורות וחליפות. ואת רַעו הוא רואה, אחרי שובו ממדינת הים, ואין הוא יודע מה זה רַע ולמה לו רַע ומה יגיד לו זה ומה יאמר הוא אליו, והוא, נגש אליו ונותן לו את ברכתו שלום בקריאת=רצון נובלת:—אָ!—אחרי כן הוא שב ונספח אליו ושואל:—נו, לאָן?—והם הולכים יחדו דומם. מסביבם רוחשת הככר ובחורים נלהבים צוהלים וקולות=כסף מצלצלים וגימניזסטות רצות שלובות=יד ומתלחשות ופרנטיים צפים קוממיות ומקטרים ספירוסות והומים את הנולס הרועש ועולה מהפרדס, והם הולכים

להם דומם והאבק חודר אל גרונם ונוקקים לסליחת-הקֶפֶזָה ונשמעים לה בעצמם, עד אשר רטנר (קֶרֶע) לא יתאפק וינהם בחשאי, כמדבר אל נפשו, בשעה שכפו לוחצת את רקותיו ופניו מתעותים:—לעזאזל! הרי אינם אלא מעלים אבק!—והשני ידם גם הוא בסליטת השפה, כמדבר לנפשו:—מֶ-כֵן. אבק כהלכה. ושוב הם הולכים להם דומם...

אלה הם החיים!

אם אדם שכזה היה יכול לבקש עוד הרבה מן החיים?—אפשר שעוד היה יכול לתת הרבה, אבל לא לקחת. כתבו עליו בימים האחרונים, כי היה איש מחריש מסבועו. ואולם לא אאמין. איש גַּא מאד היה, טבע גַּא מאד, ואנשים כאלה מחרישים יותר משהם מדברים. יודע איש כזה מראש „את מי יראה ואת מי ידבר ומה יספר לו זה ומה יגיד לו אחר” —ועל כן הוא מחריש על פי רוב. ולא עוד אלא שהוא יודע גם כן מראש „ברור למדי את אשר יגיד לו לבו באחרית הלילה” ומה יקרה מחר וממחרת המחר ולאחר זמן ועד סוף כל הדורות—וזה הוא אסונו הגדול. שואף הוא כל הימים אל כל טוב ואל כל נשגב ואל כל גדול, ובאותה שעה עצמה הוא מתיאש מהם. אין אני יודע שני כמוהו בכל ספרותנו, אשר חלם הרבה כמוהו ואשר היה באותה שעה עצמה בעל יאוש גדול כמוהו. חלם—ולא האמין... ואיש כזה היה בתוכנו וכמעט לא ידעו אותו. והאיש הזה רק שלשים וכמה שנים היה במותו!

דוד פרישמאן.

(גרפס ב, הצמירה' ליום השלשים למותו).

אישיותו וכשרונו.

פתיחה.

משנכנס אדם... לעולם-האמת מרבים בשבחיו. הקמצנים נעשים נדיבים עד
חשבוננו. אפילו השונאים שלו מתפסים; מוציאים את כל שמות-התאר היפים
מאוצר-מליהם ומוחים את עיניהם היבשות בשרוליהם. כן הוא כשמיבלים את אחד
הסופרים, או את אחד המעולים שבחברה, וכן הוא—כשמלויים אותו אל קברו.
בשעת יזבל מתגברות מחיאות-כפים מכל צד לצרך ושלא לצרך. וחשק
מתעורר להפתיע קבוצה זו או שניה של חובבים: מה? גם אתם? גם אתם מוחאים?..
ובשעת מות אחד הסופרים בעניו מתרבות האנחות סתם והתשבחות לנשמתו
של המת. הכל מדברים בו—ואיש לא קרא הו. אין אני מאמין בעולם לא
בהתלהבותם של המיבלים ולא באנחותיהם של המתאבלים. ויותר משאין להאמין
במחיאות-הכפים לגבור-היום, אין להאמין בדברי-האבל וב"צורות-הרוחניות" אהרי
מותו של סופר.

ואצלינו, אצלינו ביחוד.

מה שלא יעשו החיים יעשה המות. ומיתה חמופה לא כל שכן. ומיתה
משונה על אחת כמה וכמה. כל חד-אישים ברצותו להיות לחידה קם ושותה קצת
חמץ-קרבולי וההשתוממות לעמק-נפשו ולכשרונו באה מאליה. צריך רק לההרג
קצת בתחילה ולהטבע מעט וזר-האלמות מוגש בדחילו ורחימו על ידי סרסורי
הקהל ומלאכי ישרו.

ריח של קמרת לעבודה זרה: עולה ונורף תמיד משבחי הקהל אחרי המת.
עשן קרבן-חטאת הוא למלאך-המות, המביט אל הנשאים בחיים בעיניו הקמות,
הריקות. זוהי חנופה טבעית, אינסטינקטיבית. עבודתית. קדמונה:

— ראה, כמה אנו מכבדים אותך, אתה המות, עד כמה אנו מכירים בכוחך
הגדול, עד כמה אנו מבינים אותך... כפר לנו...

עתה הם מכבדים!.. אלה שלא ידעו לכבד מעולם את השעה היותר מרוממה
והיותר מרה אצל הסופר בעודו בחיים.

וריה הקמרת משכר את המוחות לזמן-מה.

אחרי מותו החטוף של אורי נ. גנסיך דברתי עליו דברים אחרים, בנסעי למסעי לרוסיה, באספות פומבי של „חובבי שפת עבר“, את תמצית הדברים אני מוסר פה. ואולם עתה בעמדי למסר את הדפים המעטים לדפוס, עברתי עליהם עוד פעם.

בררתי לי לעצמי, עד כמה מן האמת-שברגש יש בהם ועד כמה—מן ההיפנוז של הקהל. גנסיך האיש וגנסיך הכשרון. ואני הן הכרתי בהם מעט. ומי הכיר הרבה בזה הנחבא אל הכלים והכותב—כלוטש אנני-ברקת?

עברתי על הדפים הכתובים ולא שבעתי רצון. ואולם לא מתוך שמצאתי כי הקדחתי את מחשבותי ואת זכרונותי עליו. להיפך; רואה אני עתה את דברי והנה הם קלושים וחורים. לא לאלה זכה גנסיך האדם וגנסיך הכשרון. מרגיש אני שבמזורים המעטים האלו אני מציב לחברי המת את אותו שבר הקרש הדל עם האותיות הגסות הכתובות בחטיפין, שמעמידים בו ביום על קבר רענן, אך ירק לבל יחליפוהו בקבר אחר. ציון ולא יותר. ציון עד שתגמר מצבת השיש בבית-הפסול של האמן.

למצבת-שיש דקה וחטובה מחכים נשמתו וכשרונו של אורי ניסן גנסיך. הגו הוא מציץ מאחרי גל קברו הרענן וסֵהוֹף-הגשם בבית-הקברות הורשאי. תובע דבר-מה בעיניו ההודרות והענוות.

— סלח לי, חבר. המוציא לאור—מאיך, המסדר מחכה. ומצבת-השיש—מי יודע מתי תגמר!—החרט לא לְמִשׁ עוֹד, הָאָמֵן עֲצֵל וְהַשִּׁישׁ יָקָר מֵאֵד—

I.

השם אורי גנסיך נקלט בזכרוני עוד לפני עשרת שנה, בעודי עלם בן שבע-עשרה שנה. בבית אחד ממכיריני הסופרים היינו מתאספים מדי יום השישי בערב. ושם פגשתי באחד הערבים צעיר כבן עשרים ואחת. רחב-כתפים עם גב ישר וזקוף, שלא כדרך הסופרים העברים הורשאים, אכולי החיים ועמל-הירידקציות, המכלה את הבשר ואת הכשרון. לצעיר זה היו שערות ארוכות וישרות של צבע האפר הרך, עינים כחולות-ירקרקות, לא-גדולות, שקועות תחת מצח גבוה ובבות בהירות; אלו היו עינים נבונות ואורבות קצת וחושדות קצת ומלגלגות קצת ועושות רשם לא נעים במקצת ברגע הראשון, ככל זוג עינים, החודר יותר מדי אל אותם התאים, שאתה מסתיר תמיד מסקרנותם של מכירי יום-יום... אבל כיון שאתה מסתכל באיש הזה ושוטע את דבריו המעטים, שהוא פולט בקצה פיו ובעינים מורדות ובקול רך ופרא קצת, קול מתבודד ששב אל הישוב, אתה מרגיש מיד, כי בחור זה יש בו הרבה מחטמות מסותרת ורחוק רחוק הוא מחשד שבלגלוג. ויותר-נכון, שהעינים הללו, עם הגן הירקרק-כחול שבהן, מעטיקות להביט אף תוכן הן משהן מביטות אליך.

בגדיו היו פשוטים, פשוטים יותר מדי. כמעט דלים. והיושן שבהם היה נכר באופן בולט. וכלו, על פניו ובגדיו וקומתו ושערו וזְעָדו הכבדים במקצת ועל אופן דבורו הרוסי: „הובֵרִיט-אן“, „הְרֹמְדיִנְה“, עשה רשם של גוש טבעי, פראי קצת, שריה שדות נחרשים ואזוב-היער וישיבת-אהלים וספרים עולה ממנו. מין פשטות של אכרי-פוצים עם אצילות דקה של בן-רב. צפון ומזרח שנתמזגו. עצב קלוי עם פקחות של יהודי מסותרת, ענוה.

הצעיר הזה היה אורי גנסין.

את כל הרשמים הפזורים באותה שעה ראשונה אני מקשר ביחד—עתה, אחרי עבר עשרת שנה ויותר. ועל נקלה. יש נגונים יפים שאינם נקלטים בזכרוןך בפעם הראשונה בשום אופן, מנגנים לפניך אחת ושתיים ושליש והנגון אינו נקלט. ופתאם אחרי עבר זמן ארוך אתה קם בבקר בהיר או עכור אחד והנגון כבר מחכה לך בכל קולותיו והצאי קולותיו, רץ ומקלח מאליו. כפרק, שכבר שנתת מאה פעמים ואחת.

שמו של אורי גנסין בתור סופר לא היה מפורסם כלל בימים ההם, עד כדי להעיר סקרנות טבעית להתבונן אליו בהתמדה יתרה. שמענו מספרים אז, שב „תושיה“ מוציאים בקרוב לאור קבץ קטן משלו בשם „מצללי החיים“ ועוד ספר אחד קטן שהעתיק עברית מספורי מרדכי ספקטור. השירים האחדים והציורים המעטים שהדפסם בינתיים היו קלושים עד מאד.

שוחחתי אתו רק רגעים מספר. הוא ענה בכילות נוראה. דבריו היו כאותם העלים הרכים, המלאים שָׁרָף, שאתה מורט מעל שיח צעיר בראשית האביב, קשה לעלים לנשר וקשה הדבר גם לך ולרוחך... לא כן עץ-בציר, שעליו צהובים ורוח-הטחב עולה מהם. רוח מצוי כי ישלטל אותו ומטר עלים נתך עליך לצרך ושלא לצרך...

סרתי ממנו ושבתי לשוחח עם שאר מכירי שנמצאו באותה חבורה. ואולם נפלא הדבר: שתיקתו של אותו בחור לבנבן היושב מן הצד וצופה בזוג העינים שלו הכבידה עלי. וכמה פעמים חפשתיו בעיני לראות מה הוא עושה שם עכשיו, ברגע זה גופא... מכשיו הרכים, האורבים במקצת מתחת לבבות הבהירות, המורדות היו מורגשים גם בהסתירו את פני ממנו וגרמו רָגֵז-עצבים קל, הבא אליך תמיד כשאתה מתאמץ לפצח אגוז קשה ואינך יכול.

II

אחרי עבר חמשת שנה נפגשנו בוילנה. הוא בא אלי בבקר עכור אחד, בקר וילנאי, כשאני מוטל עדין במטה. בא עם כתפיו הרחבות, עם מקלו העב, עם עניבתו השחורה, הקשורה מתחת לסנטרו הגלוח ושאינה מתמזגת כלל וכלל עם צללי פניו ועם בגדו האפור והנושן. בא עם שתיקתו ועם עיניו הנוגות והאורבות קצת. אמר:

שלום! דבר דברים אחדים ונשתתק. מין מבוכה ירדה עלי מאדם זה. שוב עמדתי לפני חידה. בחור זה מפוצץ, שכתב ספורים אחדים לא טובים ביותר ולא רעים ביותר בשביל ה"ביבליותיקה העברית" וקשר עניבה של אמן מתחת לסנטרו, מה הוא רוצה? מה הוא מביט ככה? והיכן קבל במתנה מין עץ זה שבידו? ושתיקתו זו מה תהא עליה? ממה נפשך, אם שתיקה יש בך, למה לך ולהכריז עליה? אדרבה, החר את עניבת-האמן שלך ופטפט, פטפט. לא. הוא שותק. שום "תכלית" לא תהיה מבורר זה. מובטחני. הרי... הוא שותק. לא! שום "תכלית" לא תהיה לו...

ובעודי מהרהר מתוך שכיבה ב"תכליתו" של אורחי, והלז, כדרך גוברין יהודאין, מעלעל וממשמש בין החוברות והגזרות המושלבים על שלחני ועיניו תועות בכבודות ופיו מקטר ואינו נפתח אפילו למחצית של דבור וחטמו מזמזם בלאט איזה נגון. ופתאם עלה צחוק צלול וערב באזני, צחוק של ילד גדול המתפרץ בטוב לב ובתמימות נובעת; כמעט שהתפלאתי, שהבחור אשר לפני הוא הצוחק את הצחוק הזה.

— מאי האי?—שאלתי.

תחת לענות אותי, חזר על אותה הציטטה האחרונה מן "הפריזיוני" של שלום-עליכם, שמצא מתגולל על השלחן; כיצד אותו היהודי הצהוב מספר, איך השליך אותו האדבוקט האחרון שלו מאחרי הדלת והמזוזה, אחר טענות ומענות והרפתקאות ובלבול-הדעת במשך שעות רצופות:

— א, אומר הוא, נאדאָיעדליווי, אומר הוא, יעוורעי, אומר הוא—קרא

גנסין מן המחברת,—כונתו—שאני הנני "נוך־ניק", אני! השמעתם? אני!

והה-הה-הה. שוב אותו הצחוק. ואולם עתה נשמע לי בצחוק נובע זה כעין בכי רחוק ועצור של ילד מתפוס. ומאז הייתי צד תמיד בצחוקו של גנסין מעין הד של בכי כבוש. צנורות השחוק והבכי היו כנראה קרובים מאד זה לזה בפנימיותו של גנסין. ובהפתח בקושי הצנור האחד, היה נפתח מעט, באופן אימפולסיבי, גם השני...

— לא, הרהרתי, בחור זה יגיע לאיזו "תכלית". אפשר מאד שיגיע... צריך

יהיה לקרא עוד פעם את ספרו.

אחרי צאת גנסין מחדרי הפשתי ומצאתי בין ספרי גם את ספרו שיצא ב"ביבליותקה העברית", בשבוישים רבים ועל ניר גרוע ובדפוס מטושטש—הוצאת "תושיה" עצמה. עברתי ישם על הספור "גנייה", שמואל בן שמואל וגומר. בקשתי שם במין קדחת פנימית את שחוקו המשונה של הבחור ואת מבט עיניו ואת הזמר שבהטמו ואת העניבה שלו ואת בגדו האפור ואת יתיקתו ואת סודו... ולא מצאתי. ספורים. מקומות מוצלחים שחזות או יותר; אבל ספורים אלו יכול לכתב גם זהו גם הלז. כל אחד מן "המתחילים". מדוע דוקא—גנסין?

ועוד מעט ואני החילותי למשל באותו הרעיון ההמוני והאי-אמתי תמיד, שסופר הוא דבר לחוד ואדם—דבר לחוד. יש אדם מענין והסופר שבו איננו מענין; ולהיפך, יש סופר מצוין והאדם שבו איננו מצוין. וגנסיין הנהו, כנראה, מן המין הראשון. ולסינתז של אישיות המתמזגת יחד עם כשרונה לא יגיע לעולם. לא, תכלית גדולה לא תהא ממנו.—

וגנסיין נסע בינתיים מוילנה כל עמט שבא. נסע בלי הפרד מאיש, כדרכו תמיד. היכן גנסיין? כבר נסע. כשבא לאיזה עיר היה גם זה באופן מפתיע. נכנס הוא למשל בבקר אחד לבקר את מכירו בורשה. או פוגשים אותו למשל, ברחוב דזיקה בורשה זו עצמה:

— גנסיין, אתה פה? בורשה?

— לא, עדין אני בפוציפ, חה-חה.

הוא נסע ופתאם בבקר אחד אני מקבל מכתב של בהילות מאת דוד פרישמן, שהיה עורך אזי את הירחונים של „הזמן“, בבקשה למהר ולכתב לו את האדרסה של גנסיין, אם ידועה היא לי. „האדם הזה, כתב לי במכתבו, הפליאני לפני ימים אחדים בספורו „הצדה“. צריך אני לחרף אותו יפה, יפה. בחור שכזה יוצא ונכנס לביתי ואינו פולט אף מלה אחת מן העולמות היפים שהוא נושא בקרבו... ידעתי כי אין בטבעו של פרישמן לפזר תשבחות במלא חשניו למי שהוא. להיפך, אפילו כשהדבר מוצא חן בעיניו מאד הוא נוהג לאשר בעין אחת וללגלג בשניה. יש, אמנם, בלגלוג זה לפעמים יותר שבה והוראת-דרך משיש בתהילותיהם של אחרים, אבל צריך להתרגל לזה, להיות נכון תמיד לעקיצה. ופתאם אני קורא ממנו שורות אחדות שנכתבו בנשימה קטועה ויש בהן מרשט של התפעלות והכרת-תודה לכשרון שהשפיע עליו הענוג-יופי במשך שעה או שעתים.

הראיתי את המכתב גם לד. ברקוביץ שעבד אז אתי יחדיו במערכת „הזמן“ בוילנה. מה אתה אומר על זה? והוא היה מבונה על סדור הכתבים. ובאותו מעמד נודע לנו שהספור „הצדה“ התגולל במערכת הזמן כשבעה חדשים ורא העיזו להרפסו משום „שזה היה ספור-משונה...“ עד שעברה העדיכה לידי פרישמן והוא מסר אותו מיד לרפוס. בקצר-רוח הכינו עד שנתקבל הם ור בחזרה מתחת מכבשו של העורך אל בית-דפוסו של „הזמן“. לקחנו את הספור הביתה וקראנו בו יחדיו עד שעה מאוחרת בלילה ולא שבענוהו ושכנו וקראנו והגינו בו. החידה נפתרה פתאם ובבת אחת. כאילו יד הכשרון שבגנסיין הסירה פתאם את המסך שכסה אותו מעינינו ועתה נבט אלינו בכל הריו ובכל צלליו, בכל כתמי-זדיו ובכל מעמקיו... כן... עכשיו מגיעה לו עניבת-האמן הרחבה על פי דין. הבחור המתק והחביב והנסתר הזה... לדידי, יכול הוא לשאת בידו מעכשיו מין עין ישיעקרו מאדת הגדרות ואת שערו יוכל לגדל פרא כחפצו... עכשיו מותר לו הכל, הכל!—

הצדה. זו היתה התחלת פואימה של בדידה נדונה שנמשכה אחר כך עד השורה האחרונה של ספורו האחרון, אצלי. גנסין עזב בבת אחת את כל הצורות המקובלות שבספרות העברית, את כל הסגנונים המקובלים, את כל אופני הציור ורכוזי-הפרזה המקובלים ויצא בראש מורם ובכטחה של כשרון-בשל אל שבילו שלו. התפלאנו. האדם הזה התחיל זה לא כבר בהעתקות גרועות מספוריו של מ. ספקטור, עבר לספוריו שלו הרפים, מצללי החיים, כתב איזה שירים צנומים ב"הדורי, ופתאם בקפיצה גרעיונית אחת עלה וישב למלך על כשרונו בכל כחות נשמתו השמורים בו. קראנו את ספורו, הצדה" אחת ושתיים קרא והתרומם והקטט על העתקותיו ועל ספוריו ומאמריו הישנים כצופים מראש מגדל. ומין סבוב-ראש מתוק תקף אותנו. התעוררה פתאם תשוקה גדולה ללחץ את ידו של בחור זה, להביט אל עיניו, לשמוע את שתיקתו, להתהלך אתו מבית קפה אחד אל השני, לטפח על כתפו; להודות אותו בדברים ובמחשבה על פתרון החידה שנתן לנו פתאם ובאופן מוצלח כל כך...

III.

אחרי הדפסת ספורו, הצדה" התרומם מצב רוחו של גנסין שהיה תמיד בבחינת... חוזר וגונח ומטיל את עצמו אל המטה הרבודה". הוא נעשה יוצא ונכנס אצל ד. פרישמן, שהשפיע עליו לא מעט לחזקו ולעודדו ונתחבבו זה על זה. נוספו עליו הרבה חברים רחוקים וקרובים. הרחוקים נעשו אף הם קרובים יותר תחת השפעת הקסם של הצדה". ובמצב רוח זה שארך אצלו זמן-מה כתב את ספורו, "בינתים" עם כל האירוניה הדקה מן הדקה שיש בו, עם כל השירה הרבה הגרעינית הצפונה בכל שורה: מחרזת של שירים-בפרוזה המצטרפים לספור אחד שאין כדוגמתו בכל ספרותנו לסגנון ולצורה ולחצאי צבעים ולשמנית שבשמנית רגש והלך-נפש, שרק האמן היותר דק והעצבים היותר מחודדים מסוגלים לספגם ולפלסם ואשר אולי רק הספורים, "ליד הדרך" ו"אהבה" לג. שופמן יכולים להתחרות עמם.—

אחר כך נסע גנסין ללונדון ומשם לארץ-ישראל, סבל ושתק גם שם וגם התם. בזבו את כחו וקלקל את עצביו ושב סחוף ומדוכה אל עירתו ושם באותו מצב-הרוח הנורא, בשעה שמזכרונו לא נתנדפו עוד סרחונן והמוגן של "ויטשיפיל". ושל ירושלים דלמטה, כתב את ספורו הגדול, "בטרם", שנדפס בהמשכים רבים בהשבעון הקטן, "רשפים".

מספורו, "בטרם" מְזַנֵּק פתאם אותו הטון הפנימי, הקורע-לב, היללה הכבושה של מבקש אחיזה בחיים ובאנשים ובהיות העולם. הטון של גנסין השוקע. עד הדפסת הצדה" כאילו תעה גנסין בעבר לחיים הסואנים, תעה אפילו בצדי הספרות העברית הקטנה, חלם את חלומותיו היפים ואיש לא ידעהו. התעורר

ונצנץ אחרי התמיכה הרוחנית של פרישמן, שנפלה ללו כתשורה לא מקווה ימן השמים, כי אחד העורכים כבר השיב לו פעם אחת את "הצדה" בחזרה ועם ציון אָדום: "לא יוכשר לדפוס". ועם צידה קלושה זו נסע בדרכיו האבלות לאנגליה ולא יי ושב נואש והתכנס בעירתו עם שתיקתו ועם עיניו הנוגות והרואות את הכל ועם מחלת-לבו אשר הדריכה אותו מנוחה מימי ילדותו והוא בורד. ותלוש וחולה. ואוי לו לחולה כגנסיין שאינו אוהב להמיר את משא-חליו על כתף חבריו ומכיריו. אלא שהוא זוקף את צוארון הפידוזק שלו ואוחזו בשמאל ואת ימינו הוא שם על לבו ומתהלך בחדר טפינה לפינה, וגונה וחוזר וגונח ומטיל את עצמו אל המטה הרבודה, וקם ויורק... ודממת העירה הצהובה זוחלת וריקניות נובלת עולה מכל הפינות ותמיהה גדולה נבטת משחוק הנשים היפות ועיניהן הגדולות והנוצצות וסבכי החורשה הרחוקה נקלעים לציורים משונים בגון השחק הלוהט משקיעת-חמה. ואב ואם מזקינים מתהלכים סביבו כצללים על בהונות רגליהם ומביטים בו בשאלה ובדמעה כבושה. מאי הוה עלה, רבונשל עולם! ושורה לי שורה מצטרפת, והספור, בטרם נכתב... מין יאוש יפה ועמק כשמי הבציר הנוגים, מין סחאה אלמת והכנעה אלמת של נידון למיתה ולבדידות-עולמים תוססת בספור זה החל מן השורה הראשונה עד האחרונה. אמת, תסיסה זו מזקת הרבה לסגנונו המיוחד של גנסיין ולהרמוניה הדקה שבציוריו. קשור התמונות וריווי המלים יוצאים כאן לפרקים כשהם מסובכים ומכוצים ומגומגמים. ובכל זאת אתה הוגה בפרקי "בטרם" עוד פעם ועוד פעם ואינך מוחה נגד כל הערפלויות שבהם. זוכר אני, כי בשעה ש"בטרם" היה הולך ונדפס היו קטעיו מיגעים אותי מאד. ואולם אחרי אשר נגמר בדפוס ואני עברתי עליו עוד פעם ובבת אחת, הבנתי, כי אין צריך למחות גם נגד חסרונותיו הכולטים יותר מדי ונגד הערפלויות שבו. כלום תהא מוחה לעומת העננים הנוהרים בשמים: משום מה ענן זה צורתו כך וכך ולא כך וכך. אתה מיהל לו, אתה מוחל לגנסיין ובלבד שישקה אותך עוד ועוד מן הרעל המתוק התוסס בו ובלבד שישפיע עליך עוד ועוד מן הקור והחום המשמשים אצלו בערבוביה ובקפיצות של עלה וירד...

IV.

אין אני מכיר כלל בגנסיין. נניח. קורא אני. קורא ותיק. אבל אופן ציורו הערפלי המגלה טפח ומכסה טפחים במין קוקטיות ילדותית, אותה הפקחות הצנועה המבצבצת מכל שורה ושורה שלו, פקחות שאינה מדגדגת תחת בית-השחי שלך ואינה רומסת על בוהן רגלך בכונה: ראה כמה פקח אני! אותה האצילות הרוחנית השפוכה על אופן כתיבתו ואותו הגעל המסתר: בכל דיאלוג שלו לכל גסות בורגנית ואפילו לאפני-הדבור של בחורי-הבזקם העושים את קולם שיהי גם ביותר עם חכמותיהם בבחינת גבורי-גורקי, עם שיחם ושיגם שהכרזה נשמעת בו תמיד: "להוי ידוע, אין אנו שמים לב למאומה..." אותם אפני המחשבה שלו, שלכאורה אין

מגלגל לפניך שום רעיון חדש ובכל זאת אתה נסחף תמיד בשטף מחשבתו ויוצא בלב הומה ובראש מלא על גדותיו. אותם אפני הספור שלו, שלכאורה אינו מספר לך כלום ובכל זאת כעין רגש של צמא גדול תוקף אותך. בגמרך לקרא את התמונות המתהלפות אשר ביצירותיו, ואתה רוצה לקרא עוד ועוד... ואפילו אותם שמות ספוריו: בטרם, הצדה, בינתיים, אצל... ושמות גבוריו חגור, פזר, שלשלת וכי' ואפילו אותו החן השפוף על הפרוות הרוסיות שהוא מוסר לפעמים בכתב עברי שלו ובסגנון שלו... כל אלה משאירים תמיד רשם, שהיה לך פה עסק עם אדם ועם אָמֵן שלא בכל יום אתה פוגש אותו בשוק הספרות, וששפת נשמתו איננה שפת נשמתך וצבעיו אינם צבעיך.

ביצירותיו של גנסין יש אמנם הרבה מיסודו של קנוט המסון, ובודאי שהשפע הרבה מנורקגי זהו אותה הערפלות היפה, אותה אהבת היקום ובקשת נשמה בכל דומם וצומח, אותם געגועי-האהבה המוצצים, הנצחיים, אותה אהבת-הנשים שהתחול שבהן עולה על כל הרך ותפקיד-האם שבכל מהותן הטבעית... ואולם אצל גנסין נתמזג יסוד זה עם הטמפירמינט היהודי, הפנימי והאמתי אשר בו, ויהיו לערבוביה ערבה וחריפה, למין תמצית שבתמצית, אשר כל טפה וטפה שלה אתה יכול למהל בתשעה קבין של מים, ובכל זאת יעמד במים אלו אותו הטעם ואותו הריח המיוחדים של גנסין.

לכאורה דומה היה גנסין בחייו ובבדידותו וביצירתו לאותם התלושים, הפורחים באויר, התלויים בין מגנישים שונים, אשר נתלשו מקרקע מסופק זה ובקרקע אחר לא נשרשו. מאפס אונים, אשר עזבו חיים וחלומות אלו ואל אחרים לא באו. וכאלה ישנם לנו הרבה בחיים ובספרות. ואולם בנוגע לגנסין זהו רק הרשם-הראשון, החיצוני. צריך להבדיל בין אלה התלושים עד כרחם, המבכים תמיד כדלף טורד את גורלם הם ואומרים: השכינה בוכה, הנתלים באילנו הגדול של צער-העולם ומעמידים פנים כאילו אלון-בכות זה תלוי על צוארם ולא להיפך. צריך להבדיל בין אלה לאלה שהנדודים ואי-המטרה הם הם מגמתם; שאינם רוצים ואינם יכולים להסתגל אל אפני-החיים השוררים והמקומים ולקבל מהם יניקה ושאיילו נתנו פתאם בתנאים יותר טובים, היו יותר תלושים ובודדים משהיו עד עתה; התועים כענן אשר אין לו ארץ וכל המרחקים מגמתו; אשר קדמו או אחרו להולד בסביבה שלהם ובתנאיה, נולדו ולא בשעתם... לאלה האחרונים שייך גנסין. בסר של זרע האנשים-העתידים, אז... כשיתפרד ויתפורר קן-הגמלים של האנושיות ויהיו הרבה גנסינים, שיבינו זה את זה ובעודם בחיים, בקרני-הרגש שלהם החשים למרחוק... פיל ושור-הבר שנפרדו בערפל מן העדר שלהם ונתעו ימים ולילות גדוֹונגלות הודו הם נוראים בפראותם ובאכזריותם לכל הפוגש בהם; ונפש אדם שנתלשה מן הסביבה שלה, מתקוות הסביבה וממאויי הסביבה—את מי תנגח

אם לא את עצמה עד רדתה, עד רדתה...

וכמה נגח גנסיך את עצמו! קראו בשיטים שלו ולבין השיטים. קראו, קראו...
גנסיך מת כאשר חי, כאשר שתק, כאשר נדר מעיר לעיר. שהוא חולה מאד
בלבו זה היה ידוע לכל מכיריו. גנסיך נסע, גנסיך בא, גנסיך כותב ספור חדש,
גנסיך חולה קצת, אין דבר! מחר יקום כאשר כבר שכב וקם פעמים הרבה וזקף
וזקף את הסידוק שלו ויהא מתהלך בחדרו ויהא גונח באין שומע... ופתאם
וגנסיך מת!

לפני ירחים אחדים הגיעתני השמועה ועד עתה לא השלמתי עוד עם מחשבה
זו, כי מת גנסיך זה, טרם אשר דבר לפחות פעם אחת בחייו בפה מלא. בענג מיוחד
חשבתי אז להפגש אתו בורשה. ובאמצע הדרך, בברלין, והנה משבצת שחורה על
עמודה הראשון של „הצפירה“ ואורי-גנסיך בתוכה...

ספרו לי אחר כך, כי כיומים לפני מותו בקרו אותו דוד פרישמן ושאלו
טשרניחובסקי ששהה אז בורשה והחולה התרגש מאד, אעפ"י שעל פי מצות הרופא
לא שָׁחוּ אֶתוֹ אלא רגע קל ונפרדו ממנו, והיה מוטל אחרי זה באפיסת הכוחות
שעות ארוכות. ואולם בלילה לפני מותו הרגיזה אותו פתאם שתיקתו ודממת חבריו
וקרוביו המהפכים את משכבו והוא נער וישב ופנה אליהם בלצון קל:

— יודעים אתם, יהודים, מה שאמר לכם, נפצח את פינו ונשיר את „התקוה“...
זו היתה כעין הוצאת-לשון נגד מלאך-המות שכבר רחף מעל לראשו.
וכשעות אחדות לפני מותו התחזק פתאם ופנה אל פ. לחובר, שלא עזב
את מטתו, בבקשה, להקדיש את ספורו „אצלי“ לחג יובלו של ד. פרישמן.

חתימה:

סוף סוף נתקבל הספור האחרון „אצלי“* שידעתיו רק מעט וע"פ השמועה. לדידי,
יכול היה להתחיל בשורה הראשונה של „הצדה“ ולגמר בשורה האחרונה של „אצלי“
ולקרא ליצירה זו „ספר גנסיך“. ספר אחד, גבור אחד, אעפ"י שבפ"ק ראשון שמו
חגור ובפ"ק שני שמו ברגר ובפ"ק שלישי—אפרת ובפ"ק רביעי ואחרון—שמו
אפרים. זריחתו ב„הצדה“, שם במקום חגור זה עודנו מלא לשד עלומים וכותב עד
לרטט יצירה באצבעותיו ומתנפל לפני רוזה בשלג ועושה „אדם“ ונושק אנב אורחא
את חנה. ויש לו כח לעזוב את שלשת האחיות בבת אחת ולשוב לוילנה, במקום
שהתמונה היפה של סמולנסקין רומזת מקירות עקד-הספרים לסטרשון... ושקיעתו
ב„אצלי“... שם במקום שהאהבה שמצצה כך כך בימי העלומים נופלת בכבדה אל
חיקו, ודינה נושקת את ידיו וחורזת חרוזים שותת-דם לפני בואו:

...נְכִי יִפְקֹד בֵּית־אִמִּי נָאִנִּי אֶרְאֶה בְּסֻנְיֹו—
אֲנִי אֶהְיֶה שְׁלֵנָה.
גַּם כִּי יִבִּיט אֵלַי וְאֵל מִסְתְּרֵי נַפְשִׁי, כְּשֶׁהַבַּיִת,
בְּרַחֲמָיו הִרְחֹקִים וּבְתוֹנֵת הַנְּפֹשׁ הַגְּדוּלָה שֶׁל גֶּבֶר—
אֲנִי אֶהְיֶה שְׁלֵנָה...
וְאוֹלָם—
אִם יִגְרַם מְזֹלִי וְהוּא יִפְקֹד אֶת גּוֹי וְגַם יִשְׁכַּב בְּלִילָה
אִתִּי וּבְצֹל קוֹרָה אַחַת—בֵּית אִמִּי,
אֲזוּ אֲקוּם בְּדַמְמָה בְּלִילָה וְאֶגְשֹׁשׁ בְּלֹאט וּבְבַהֲזוֹת רַגְלִים יַחֲסוֹת
וְאֶמְצָא מְשֻׁכְּבוֹ כְּאֶפֶל—
וְהִנֵּה בְּהִיּוֹתוֹ סְרוּחַ לְסֻנְיִי, וְאֶחָיו בְּתוֹתוֹ תְּרַדְמָה
אֲשֶׁתִּתְּחֶה וְאֶשְׁקֶה לוֹ בְּתוֹהוֹ...
אֲסִירָה בְּלֹאט קֶצֶה הַשְּׂמִימָה וְאֶשְׁקֶה לוֹ בְּתוֹהוֹ...
אֶת דְּמֹו אֶסְבְּאָה בְּנִשְׁיָקָה הַלְלוּ!
וַיְהִי זֶה הַדָּם לִי, לְהִשְׁקִיט בּוֹ צָמְאִי,
יִלְרַפְּאוּת יִהְיֶה לִּי, לְהִשְׁקִיט בָּהּ תְּאֵנוֹת גֶּשֶׁשׁ גְּלַמּוּדָה וְחוֹלָה,
מִלְּלָה, כְּנֹאכָה בְּחוֹרָה, גְּיִסוּרִים לְאַהֲבָה
וְחוֹבְבָה אֲבָנִים דּוֹמָמוֹת—

וְרַחֲמֵהּ הַקְּטַנָּה אוֹהֶבֶת וּזִינָה; חוֹמֶדֶת, אֲבָל אֵין כַּח עוֹד לְהַרִים אֶת כָּל אֱלֹהִים, אֵין
כַּח. מְרַעַל הוּא אֶפְרַיִם כָּלוֹ אוֹ הַנְּנֹרָה זֶה וּמְדַבֵּק בְּנִי—הַזּוֹבוֹיִם הַמְתוֹק לְמַרְאֵהוּ. וְהוֹזִינוֹת
וְהִרְחַמּוֹת וְהִדְיִנוֹת נִדְבָקוֹת, נִדְבָקוֹת...

זְרִיחָה יִפֶּה וּשְׂקִיעָה יִפֶּה וְהַצֶּעֶר בּוֹעֵר גַּם פֶּה וְגַם שֵׁם כַּפְּאֵתִי שְׂמִים בַּעֲלוֹת
שֶׁמֶשׁ וּבְכוֹאוֹ. דָּם הַלֵּב שׁוֹתֵת וּבּוֹעֵר וּבְכָל שׁוֹרָה וְשׁוֹרָה גֶּן אַחַר וְצֹל אַחַר וְחָדוּשׁ
אַחַר וְסוּף אֵין לְמַעַמְקֵי הַיּוֹסוּרִים וְהַיּוֹפִי הָאֵלוֹ. וּכְשֶׁרְטוּטִי עֵין רִזָּה וְשַׁחוּף בְּגֶן
הַשְּׂקִיעָה, עוֹקָה בַּעֲרַפְלֵי „הַצֶּדֶה“ וְ„אַצֵּל“ הַלּוֹהֲטִים וּמִתְבַּלְטָה תְּמוֹנָתוֹ הַזְּקוּפָה שֶׁל
גַּנְסִין זֶה, עִם עֵינָיו הַקְּאוּרְבוֹת קֶצֶת, כְּמוֹ שֶׁרְאִיתִיו בַּפֶּעַם הָרֵאשׁוֹנָה. וְהוּא הוֹלֵךְ
וְנִשְׂרַף לְעֵינָי. הוֹלֵךְ וְנִשְׂרַף בְּאֵשׁ עֲצָמוֹ.

אַצֵּל, אַצֵּל!.. כְּנֹרָא, הַרְגִישׁ גַּנְסִין בְּרַפְרוּף מוֹתוֹ הַבֵּא וְהַשְׂקִיעַ בְּ„אַצֵּל“
מִכָּל רִכּוּשׁוֹ הַפְּנִימִי, גֶּבֶב בְּאֵי־סֹדֶר הַרְמוֹנִי, כְּמִצִּיל מִן הַדְּלָקָה, אֶת כָּל יִקְרוֹתָיו
שִׁישׁ בְּהֵן כְּדִי חֲמַר לְכַמָּה וְכַמָּה סְפָרִים־גַּנְסִינִים.

זְרִיחָה יִפֶּה וּשְׂקִיעָה יִפֶּה. וּבִינֵיהֶם זוּחַל יוֹם־צַהֲבוֹב וְזוּהַמָּה־חֲמָה, יוֹם לְלֹא־תְקוּהָ

אָרוֹךְ: „בִּינָתִים“, „בְּטָרִם...—

אַרְבַּעַת סְפּוּרִים. פּוֹאִימָה אַחַת. גְּבוּר אַחַד.

ואם נצרף את סואימה בת-ארבעת-פרקים זו עם ספרו מצללי-החיים, שיצא לפני כמה שנים ב"תושיה", ועם השירים האחדים שהדפס ושנשאר אחרי מותו, ועלה לנו ספר לא גדול בן שנים עשר גליונות שר דפוס. רק שנים עשר גליונות. ואולם בטוח אני כי עוד ישובו המבקרים והסופרים והקוראים אל ארבעת ספוריו האחרונים שהשאיר לנו, עוד ימצו את רעלם ואת עסיסם, עוד ידונו עליהם, עוד יתאמצו לפרך את האגוז הסודי שנשא עליו את שם הצעיר החור והשותק הזה. ארבע ככרות-זהב השאיר לנו חברנו המנוח. ובהם נוכל לקנות הרבה חשש ותבן הנמצאים לרוב בספרותנו, אצל סופרים ששמש ידוע הרבה יותר מזה השם הנדח-נרדח לעת-עתה: אורי ניסן גנסין.—

ז. שניאור.

בְּטָרָם...

בְּחֹר חֲנֹר נָרָם

קָם בְּכַרְבֵי הַיָּם...

(א. נ. ננסין: כּוּרָם)

כֵּן... כֵּאלוֹ מִכְרֵי הַיָּם, מִמְדִּינָה רַחוּקָה בֵּא אֵלֵינוּ הַבְּחֹר הַחֹר וְהָרָם וְשָׁר
לָנוּ אֶת שִׁירְתוֹ הַחֹרָה וְהָרְמָה... כֹּל כֵּךְ רַחוּק הִיָּה כְּלוּ, כְּלוּ עִם שְׁעֵרֹתָיו הָעֵרְמוֹנִיּוֹת
וְעֵינָיו הַכְּחוּלוֹת, עִם קוֹמְתוֹ הַזֹּקוּפָה וּבֵת-צַחוּקוֹ הַנְּדִיבָה, כֹּל כֵּךְ רַחוּק הִיָּה כְּלוּ כְּלוּ
מִכְּלָנוּ... הֵגוּ הִיָּה חֶסֶן וְהַצּוֹאֵר מִתּוֹחַ: לֹא עֵלָה עֵלָיו עוֹל—וְהַשִּׁירָה נִבְעָה עֲנוּגָה
וְאִיתְנָה, לֹא חִקְרָה וְלֹא תִבְעָה, כִּי אִם זָבְעָה, נִבְעָה... לֹא הִיתָה זֹאת שֶׁאֵנָה עַל
הַחַיִּים כְּמוֹ שֶׁאֲצֵל צִרְנִיחֹבֶסְקִי, שֶׁאֵנָה אוֹנִים סוֹרְצֵי גְבוּל, וְלֹא תִבְעֵת עֵלְבוֹן מִן
הַחַיִּים כְּזוֹ שֶׁל בְּרִדִּיצֶבֶסְקִי; לֹא הִרְגִּישָׁה כֵּאֵן הַקְּרִירוֹת הַסְּלֵעִית הַחוֹדֶרֶת אֵלֵינוּ מִשִּׁירַת
שׁוֹפְמָן וְלֹא יִגּוֹנוּ שֶׁל אִישׁ הַמִּלְחָמָה אֲשֶׁר הָאֵשׁ עֲצוּרָה בְּעֲצֻמוֹתָיו וּבְבוֹאוֹ לְהִלָּחֵם
וְהִנֵּה רִיחִים שֶׁל רוּחַ לִפְנֵינוּ—יִגּוֹנוּ שֶׁכְּחֵבְרוּ שֶׁל שׁוֹפְמָן, עֲצֻבוֹ הָעֲנוּג שֶׁל גִּנְסִין
הִיָּה מְזוּקָק וְרֵךְ כִּסְלֵג אֲבִיבֵי בְּעֵרְבָה, כִּי יִפְנֶה יוֹם... עֲמוּק הַכָּאֵב וְחוֹדֶר, אֵךְ כִּכָּה
מִתּוֹק הוּא, כִּכָּה עֲמוּק וּמִתּוֹק...

בְּכִנּוּרוֹת סֵלָא נִגְנוּ לִפְנֵינוּ הַחַיִּים וְלֹא הַקּוֹלוֹת צִדּוּ אֶת לְבוֹ, בִּי אִם הַהֲדִים;
כִּשְׁמִיָּה אֲשֶׁפִים הַשְּׁתַרְעוּ לִפְנֵינוּ הַחַיִּים וְלֹא הַצְּבָעִים מִשְׁכּוּ אֶת עֵינָיו, כִּי אִם צִלְלֵיהֶם.
כִּכָּה עֵדִין וְרֵךְ הִיָּה מִבְּנֵה נִפְשׁוֹ... וּמִהֲדִים וְצִלְלִים אֵלוֹ אֲרָג לָנוּ אֶת הָאֲרָג הַנִּפְלָא,
אֲרָג שִׁירְתוֹ... עֲנוּג וְרֵךְ וְשִׁקּוּף הִיָּה הָאֲרָג הַזֶּה, עַד כִּי רַק הָעֵין הִיָּפָה וְהַבּוֹחֶנֶת
בַּחֲנָה אֶת רִפְרוּפוֹ בֵּין הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ, אֶת רַעֲדַת הַמִּיתָרִים הַדְּקִים, אֶת צִלְצִלֵי
הַשִּׁירָה הַזֹּכֶה, שִׁירַת הָעֵרְגוֹן וְהַגְּעֻגּוּעִים, הַגְּעֻגּוּעִים הַנְּצַחִיִּים וְהַמְּזוּקָקִים לִיָּפִי אִשֶׁר
לֹא כֵּאֵן, לֹאֲהַבָּה אֲשֶׁר לֹא כֵּאֵן...

וּכְפֵעַם בְּפֵעַם בְּחֹרֹר אֵלֵי צִלְצִלֵי הַשִּׁירָה הַזֹּאת הַקְּשֶׁבֶת רַב קֶשֶׁב וְלֹא יִדְעֵתִי
מֵאֵין בֵּא הַקּוֹל... וְלֹא יִדְעֵתִי אִי רָאִשׁוּ וְאִי סוֹפּוֹ, מֵתִי נוֹלֵד וּמֵתִי נֹאסֶף... הִנֵּה רַק
זֶה חֲשֶׁבֶתִי, כִּי מִן הָאֲדָמָה הוּא צוֹעֵק אֵלַי, מִן הָאֲדָמָה אֲשֶׁר כֹּל כֵּךְ אֲהַב אֹתָהּ
הַמְּשׁוֹרֵר, וּפְתָאוֹם וְהַקּוֹל יֵרֵךְ, יַעֲדֵן, יִזְלַף שִׁפִּי, שִׁפִּי מְעֵרְבוֹת שַׁחֲקִים, אֲשֶׁר גַּם אוֹתָן
בְּכָה אֲהַב הַמְּשׁוֹרֵר, כִּכָּה שֶׁאֵף לְמַהֲרָן וְלִרְוֹמָן... וְהַקּוֹל מִרְפָּרֶף מִסְּבִיב לִי בֵּין הָאָרֶץ

ובין השמים, והוא כבר כל כך קרוב, כל כך קרוב... עוד מעט ואתפשונו, עוד מעט ומצאתי את מקורו... נחוץ רק לנסות קצת הצדה מן החולין הרועשים; נחוץ רק להתרחק קצת ממעבה החיים ולהתיצב מן הצד, אצל... ובינתים וכנור העדנים נאלם, המיתרים נתקו... עוד נפשי מלאה צפיה לצלילים חדשים, עוד נפשי מרגישה כי כל זה רק הקדמה למה שיבוא, כי כל זה רק „בטרם... והכל נשאר כמקדם, מלא צפיה למה שהיה צריך לבוא ולא בא... הכל עוד נשאר בטרם...

* * *

„אז הייתי אדם פנוי... אז הייתי יושב במבואי הכפרים וזרק אבנים בנהרות... אה, היכן היית אז?״
כך כתב לי במכתב אחד, כארבעה חדשים לפני מותי, ומדי קראי את הדברים האלה קמה לפני מארץ הקומה והקופה והנדיבה ועיני התכלת אשר לא שבעו מראות את השמים ואת הארץ ואת הנהרות; קם לפני הבחור החור והרם אשר במקרה נולד לעם אשר כל אלה אין לו, לא שמים ולא ארץ ונהרות... לא קם עוד בינינו משורר כמוהו אשר לא התפלסף התפלסף על הטבע ולא רק „חובב“ אותה, כי אם היה קשור לה בכל נימי נפשו... רגב מרגבי האדמה, גל מגלי הנהרות... ואולם לא תמיד יכול היה המשורר לשבת במבואי הכפרים ולזרוק אבנים בנהרות... בן היה לעם נודד וגולה, אשר גם נפשו נודדת וגולה ותהי גם נפש המשורר נקלעת בכף הקלע ומנוח לא ידעה; מארץ לארץ, מים לים...
„כשקראתי היום במכתבך את הדברים: להיכן אתה נוסע לא ידעתי מה אענה לך. לא היתה זו אותה נסיעה שאנו רגילים בה, אלא „כך“. זוהי אותה קדחת שבנפש המבקשה גם היא את תקונה בטלטול ממקום למקום...״
מכתב זה קבלתי ממנו כחצי שנה לפני מותו וכאותו זמן גופו בערך, כששאלתי לשלומי של ידיד אחד, ענה לי כדברים האלה:
„אותו בחור שאתה שואל עליו, שמעונוביץ, בן אחותי היה וחביב לבי היה, אבל לשלומי אל תשאל שוב, ידיד יקר. אנחנו נבוא אליו והוא אלינו—לא יבוא. סלח לי „נגינה זו...״
אנחנו נבוא אליו והוא אלינו—לא יבוא...

ד. שמעונוביץ.

גַּנְסִין.

שֵׁם בְּלֵב הַרְחֵב יֵאָיֵר יוֹם הַמָּנֶת...

א. ג. גַּנְסִין.

כעשר ישנים לפני, ברגעי חיים קשים, נראה אלי גנסין בפעם הראשונה. שכור מהיכרות חדשה זו, זכורני, טילתי עמו אחר כך כל אותו היום, ובלבי הגיתי אז תודה לקובץ כתבי הקלוקל, שנתפרסם בדפוס זמן מועט קודם לכן, על שהוא הוא היה הגורם לדבר. רק באותה שעה ניתן לי ה"הונוררי" האמיתי שלי, והבינותי, שכל עיקרו של ענין הכתיבה בכלל אינו אלא מין החלפת מכתבים בין אנשים-אחים מעטים, מסוורים ומפורדים על פני תבל, שרובם אינם מכירים זה את זה.

לא בודדים אנו בתבל—יש, יש!...—תעיתי אז בלויית חברי החדש ברחובות הומל, שהיו זרים לי עוד, והראש סחרחר מרכישת הנפש הנפלאה, שבאה לי בהיסח הדעת, מההבנה ההדרית, מאלו הניצוצות-הגלויים החדשים, שנתקו אז תוך כדי דבור, מניה-וביה, על ידי התנגשות הכחות. כל כגון דא מועטים אך סופרים מתחילים, סופרים-נערים, בשעה שאם מוצאים מין את מינו בנכר, בנדודים, בתחלת הסתו... כן, כן. יש אושר שמור רק לנו המשוררים!

אלא שכמו תמיד, ברגעים טובים ביותר, כן גם אז, עלתה לפתע עב-עצבות קטנה ופגמה את הכל. ניעורו בעותי הסוף—זה, שעם כל רחקותו, הריהו מחכה, מחכה לנו שם, שם, בשפת הרקיע. ואולי גרמו לכך גם אותן העינים העגומות, שנשארו בתוכן תמיד את כבואת האוסף הרחוק.

רק כעשר שנה עברו מאז—וגנסין בקבר. מה זה? כבר?.. אותו הסוף?.. אבל אותנו השרידים אין זה מבעית עכשיו. עכשיו אין המות נורא כל כך. ברגענו האחרון, שיבוא היום או מחר, נזכור, שהולכים אנו אליך, אליך, גנסין יקר שלנו!

ג. שופמן.

וינא. 1918

א. נ. גַּסְיִן.

ימי חיי האיש הזה עלי אדמות היו מועטים.
הוא התהלך בינינו, נדמה לנו, כאחד מאתנו, החי את חיינו, דואג את דאגותינו
ונאנח את אנחותינו.

מעמדו בחיים היה ידוע לנו, ידענו גם על מצב רוחו; אבל תכונת נפשו
ואפיה, שפת נשמתו ושירתה?

מסתכלים היינו בו ובחיינו, מרגישים בחבלי-הויתו, מקשיבים להם, מורידים
את ראשנו ומגמגמים לבין עצמנו: נהדים לנו יסורי הנפש ומלטולה. הלא גם נפישנו
מוטלה לא אחת בין אשפתות החיים וגם לבנו דְּנָה. אבל החיים מלאים ענין, עשירי
גון ורבי הטלטול ומשיאים הם אותנו מאותו רכז ההרהורים והרגשות ומפזרים את
דכדוכה של הנפש. לא כן בכך-אדם זה. אין החיים מפכחים את רוח התוגה הנסוך
בו. נשאר הוא בתחומו, תחום הרגשותיו-הרהוריו, יונק הוא באין הפוגות מאותו
הסם האוכל בקרבו. הוא מפרכס ביסוריו, מפרכס ונחנק, רוצה לזעוק מרה ומשתיק
את הקול המתפרץ במעמקי הלב, משתיקו ומקברו שם. ובשעה שבקברו מתפשט
הארס הצורב בכל החדרים, מרעיל את כל רמיה איבריו, — בה בשעה מבהיק האישון
שבעינים העמוקות-הטהורות ובת-הצחוק אינה סרה מעל השפתים החמות-החביבות.
גם האישון שבעינים וגם בת-הצחוק מעידים על הסער שבלבב, על העבודה המיובה
שנעשית בקרבו סנימה. היסורים מתגברים, עוד מעט והלב מרוב צער ותוגה יקרע
לגזרים, אבל מחוץ רק נדנוד קל, רק רמיזה דקה.

וכשהרהרנו במצב-רוח זה, כשרצינו לעמוד על תכונת-נפשו, היינו נגשים על
ידי כך לידי יצירותיו, עומדים עליהן ומקשיבים רב קשב. הכרנו, שהרפים השונים,
שנמסרו על ידו ושראו אור עולם, הרי הם דפי לבו, דפים הקשורים ודבוקים
לנשמתו ולהרהורי-לבו, לשירת התוגה ישלו ולהז זמרתה, לחביוני הנשמה ולפרכוסה.
הצורה המזדה שביצירותיו, הרטט שבהן, הקולוריט המיוחד והתסיסה הקודחת —
כל אלה הכניסונו לתוך עולמו הפנימי של גנסין וגלו לפנינו את תעלומות נפשו.
לעתים בלתי קרובות הגיעו אלינו דפי יצירתו, הדפים השונים והמשונים,
בלי התחלה וסוף, בלי הקדמות וסופי דבר, בהרהורי-הרגשות הסבוכים, באנחות

השבורות והמתניקות, בצורת החיים המדוכאה ובהד קולה המזור, — והיינו עומדים ותמהים עליהם, עומדים ומתפלאים. וכשהיינו משתדלים לחדור אל תוך עמקי היצירה, כשהיינו מחפשים אחרי מקורה, — היינו באים אל תוך נפשו והרהורי לבו של היוצר. דרכי העקלקלות של מעשה יצירתו היו מובילות אותנו אל תוך חדרי לבו, תכונת נפשו, ועל ידי כך התקרבו אל אישיותו, הכרנו באופן התרשמותו מן החיים, וחביוני נפשו נעשו מחורים ומובנים לנו.

כי שפת יצירתו של גנסין הרי היא שפת לבו ונשמתו. גנסין אחד הוא בחייו וביצירותיו. החיים ממלאים את יצירותיו, ומעשה-יצירתו ממשיכים את דרכי חייו. היצירה היא עולמו הפנימי ממש וסביבתו הרוחנית. אין כל חלל, אין כל דיספניצה בין גנסין האדם וגנסין היוצר. וזהו עיקר מעלתו, וגם חולשתו האמנותית, ומכאן המפתח לדרכי יצירתו, לסגנונו ולאופן הרצאתו.

ביצירותיו משך גנסין את חוט הרהוריו-הרגשותיו, משך את החוט אל תוך דפי ספריו באותה הסדר והצורה שבצבצו, נולדו וחיו בקרבו פנימה, עם כל אותו הרכוז השונה, עם כל אותו הערבוב שבהרהורים והרגשות, הרשומים והפגישות, העליות והירידות שבחביון הנפש, עם כל ההעויות השונות והפרכוסים שנפשו של גנסין היתה עשירה והיתה לוקה בהם. לגנסין חסר הפרוצס של יוצר-קומבינטור, הקעבד את חושי הריח, הראיה וההרגשה, ביחד עם רשמי החיים, ומסרם אחר כך על ידי צורות ספרותיות קבועות. אין לו אותה מכונת-היצירה, שבה מתעכלים רשמי החיים ויוצאים חדשים. ומשום כך הרי כל הספורים שלו קשורים ודבוקים בו ובנשמתו, הרי הם חוליות, חוליות לשלשלת חייו. אין בהם מוקדם ומאוחר, קופאים הם על מקום אחד, בלי מאורעות מן החוץ, עד כמה שחייו הוא עברו מעבר למאורעות.

אי אפשר לערער על מעשה היצירה שלו, אי אפשר לבוא בטענות על הצורה ודרכי יצירתה, כשם שאי אפשר לערער על חיי אדם עצמם, על תכונת האדם ופרשת חייו.

כי יצירותיו של גנסין הרי הן פרשת חייו. והמהרהר אחרי גנסין הוא מגיע לידי יצירתו, והבא לדבר על יצירותיו הרי הוא רואה את גנסין.

נפש רכה ורגשנית, העורגת והוזה, המלאה געגועים וצער, ונתונה בכבלי גוף קשה ונקשה.

שם במחבואים תוסס הלב, מתאנח על צער עצמו וצער אחרים, על הרבה, הרבה; יש לו על מה לקבול ולהתאונן.

הוא היה בעל טמפירמנט חי, במזגו היה הרבה משל תפיסה קודחת ורותחת, אבל הטמפירמנט שלו היה סגור ומסוגר תחת שבעה מסגרים. חבלי הוויה ויגון

עולם בתוך הלב פנימה ומבחוץ שתיקה כבושה ועקשנית. יללת עולמים פורצת מתוך הנפש, דמעות מעיקות בלי הרף בגרון, ואין לך אלא שתתנפל על המטה ותתפרץ בבכי גדול, שיקרע את הלב הדואב—ובפנים השקטים שוררת מנוחה מוזרה.

יש שהאדם מסתיר את מחבואי הנפש מאחרים מתוך התגאות, מתוך יחס של בטול אל זרים. אבל השתיקה אצל גנסיין הרי היא טבעית, נובעת מתוך עמקי נפשו. כמו כן אין הוא מתקרב אל אנשים מתוך רצון להראות להם על מעלותיו ולהגיד בפניהם שבחי עצמו, אלא כשהוא נגש אליהם, הרי הוא בא מתוך הכרח, נדחף מאיזה כח ממיר ונעלם, והרי הוא נשאר עושה מה שהוא עושה ומהרהר מה שהוא מהרהר.

מרדף הנהו, מרדף ומשלך מן המנוחה, משלות החיים. אין זו הליכה ושאיפה אל איזו מטרה, אל איזו נקודה, אלא נדידה, נדידה-תעיה ממקום אי-ידוע אל איזה מרחק בלתי נודע. אין לו עיקר וספל בחיים, אין אמיתות הבאות מן החוץ, אין מעשה נצח ודברים העוכדים ברום עולם. כי אין דבר העומד מחוץ להרגשותיו. הכל נוצר ונולד בקרב הלב, יונק ממנו ואובד בו, וכל כך נקל הוא המעבר מגדולות לקטנות, מנצחיות לדברים בלתי חשובים. אם אי אפשר להשיג את סודה של ההויה והויתו של העם, אם במשך זמן מרובה סובבים מסביב לכותל הרם והנשא, סובבים מסביב לו ואי-אפשר להפילו, לפתוח בו סדק כחודו של מחט או להשקיף מעבר לכותל ולהודע אף מעט מזעיר, אז פונים מלאי-אוש בשאמ-בנפש או ברוח מדוכאה, מזניחים את הגדולות והנצורות ומשכיחים אותם בענינים בעדמא. לפעמים באים לידי המשחק מתוך הכרה צלולה, כדי להשתיק את הכאב הגדול שבלב. אבל בעת המשחק מתפרצות אנחות, מתוך בת-הצחוק משתקף הרוח הנשבר, מתוך העינים המאירות—צערן של היאוש ויאושן של הצער.

אין להם לאנשים הללו משלות האושר, אין הם יודעים ממנו. ואם יש כי ישקמו, גם השקט שלהם הרי הוא מוזר, חולני, עצבני. אותו אודם החכלילי שבפניו של חולה מסוכן, שמאריכים את שעותיו בתחבולות רפואה. לכאורה, אדם ככל האנשים, מתנהג כהלכה, אבל רגע יעבור והשקט יחלוף והאודם יחד, ושוב יתחילו סרפורי הגסיסה.

אותו מצב הרוח המבושם והריחני, "לחיצת לב איזמה זרם דם רותח שוטף אל הפנים וסולד את העינים". או "שמחשבה מפכה חיה ורנייה ויש בה מהחריפות ויש בה מהתסיסה הקוצפת ויש בה מהדשנונית המתוקה והחזקה", בשעה שמחשבה זו ממלאת את כל חדרי הלבב ואיזו תונה כמסה וחריופה באה, "תונה של איזו יראה, שאינה מובנה והיא מתחילה לוחצת ולוחצת את הלב עד לכדי כאב חד וצורב, והחזה היה גדול והנשמה נכבשת וסולדת ונפסקת".

צר ללבב, צר משום שכבר היה ברור כיום, שימי הילדות הפורים חלפו בכדי, ופרחי הלב בלבלובם נבלו ושוב לא ישונו לפרוח, ואלו האילנות וצמרותיהם ההוות, אותם שבאחד הימים כה דברו לנפש השוקקה, הללו שוב אינם אומרים כלום—בהחלט כלום. תם ונשלם, אחים רחמנים! צבת פקרה מכונת ללב ומתג שלוח לבלום ובראש אשמורות רוחות פסקניות יוצאות ומקשקשות, כאותה קופסה שחורה: כי כל דרכיו משפט...

ואיזה דבר מנחש בלב, דבר בלתי נודע ובלתי מובן. איזו תהיה כלפי העולם ומלואו, איזו תביעות=עריגות בלתי נודעות כלפי חוץ וכלפי פנים. היגון והצער, שיש להם פשר ופתרון—אלו מקילים ומשתיקים את היגון והצער. כשאתה רואה את מקורם, אתה מקבל תנחומים במעשה מלחמתך, או בזה שברורים לך לכל הפחות טכסיסי המלחמה, אף על פי שבעצם אתה חלש ורפה—אונים להתקומם נגדם. אבל קשה הוא שבעתים, בשעה שאתה חש ומרגיש העקה בלב, הניקה בגרון, ואין אתה רואה את הנאשם, אין אתה מוצא את הפשר ליסוריך. הכל לוטה בערפל כהה, אין דרך, אין מוצא, אין מפלט.

ומהו עיקר הטרגיות שבו?

קללת אלהים הרובצת על העם? לאו, לא הא. חיינו עצמו שלא עלו לזן שוב לא הא. הא והא? אפשר. יש בו הרבה צער, צער האומה וצער עצמו, המקושרים ומאוחדים, ואי אפשר להגיד, אימתי נגמר האחד ומתחיל השני. יש פה ערבוב של הרבה צער וכבד ומעיק, שאי אפשר לנתחו ואי אפשר לבררו. אין אתה רואה, כיצד הוא בא שתאם אותו הצער שבלב ומטיל את ארסו הצורב לתוך הנפש הכואבת.

„השמים ממעל להם שלווים וטהורים ובטוחים כל-כך, והוא בעצמו הבלוי גם כן את חזהו בהרחבה ויכונן את צעדיו לאט ובבטיחות, ללכת הביתה. אולם לא עברו רגעים מועטים, הלב הרגיש כאילו התחיל מתקלף בקרבו איזה קרום דק, והוא מתקלף ומתפצל ונפרד לבועות קטנות המחליקות, מחליקות וצובקות את החזה ומתפרצות אל גרונו.“ (הצדה).

ובשעה אחרת—„כשהיה יוצא מהתם היו פניו נוהרים וקומתו היתה זקופה, וכשהיה פוגש במכרים היה עונה להם שלום ברמה. ואולם כשהיה אדם רוצה לדבר בו באותה שעה, היה עונה לו בדברים קודחים והיה מתחמט:

— סליחה. הנה אני נחפו עכשיו; אבל מסתמא עוד נתראה. ואולם כשהיה בא הביתה לא היה מתמהמה שם הרבה. לוגמת קהוה ותרגיטה כל שהיא וסקירה מרפרפת ב„שלוה“ החדש והפיכה ארעית באחד הזורנלים הרוסים, ודמדומי-הערב הנה מתחילים הומים ומתחילים תובעים בפנות הבודדות, ומטרחקים מתגנבת המולה עמוקה של הכר ההומיה, והברות נגינה רכות מרחפות ונגוזות בתוכה, ותוגה

גדולה לא פשר לה ולא שחר מתגנבת וזולפת וממלאה את הנפש והומה ומוצצת את החזה והולכת ומרתחת את הרקות ומתפשטת ומששששת את העינים ולוטפת ומרדפת, מרדפת בלי אמר ובלי דברים החוצה...

— לאן?

הערבה מתלחשת אחורי החלונות, וידיו שומות בכים מכנסיו וכתפותיו מורמות ומבליטות כל שהוא את ראשו וככה הוא מטייל ומזמזם נכאים וגונח ברתחה ורוחש לפרקים:

— מאי הוה עלה—רבושיע, מאי הוה עלה!

כי עוד טרם יצא החוצה וטרם יראה את איש, והוא כבר יודע מראש את מי יראה ואת מי ידבר ומה יספר לו זה ומה יגיד לו אחר. עוד טרם יצא מפתח ביתו ועוד טרם לקחה אזנו דבר, והוא כבר יודע ברור למדי את אשר יגיד לו לכו באחרית הלילה, מדי ישוב הביתה ויעלה את המנורה, והכתלים לא יתרדו אפילו, והוא יתנפל בגניחה אל מטתו ויכבש את פניו בכרים, או כי יסתרח בסופה והחוברת של „האמת“ בידו...

והלילה לא יחכה. הגה יהיו השמים הולכים ונעשים להם רצינים-קודרים וטהורים וענפי הערבה המרובים יהיו מתלחשים והאפלולית תהא גוברת והחתול יהא מביט מהפנה והדמדומים הרוים יהיו הומים והומים—רבושיע! ואתה, הצעיר והבריא, לא יהיה לך שוב אלא שתמחץ קדקוד אל קיר ותהיה גועה כשור, או שתכבש פנים בכר ותהא מניח ליללת-עולמים שתהא פורצת ומבכה בלי תכלית איזה אבדן עולמים...

— הש-שד יודע מאי האי...!

ויש שבן אדם זה מטייל בשעות הערב עם אחד ממכיריו, והוא מדבר אתו הרבה והוא נזכר בהנאה יתרה אפילו באנשים ובדברים שלא היתה להם כל שייכות אליו כלל, והיה מתנפל בכמית נפש קודחת על כל דבר פחות שבפחותים והיה מחטט בו ומהפכו ודבריו היו נלהבים וקולו היה מתחרד משהו בסופו והיה באותה שעה צוחק פעוטות ובחרוה חדה ונלאה — — —

ופתאם התחילה חולשה ריקנית מוצצת את לבו והוא הרים משהו את כתפותיו ובטא:

— א, האלהים אתם!

ומיד קבצו פניו מרירות תוססת ושאל את חברו הדומם במהירות מרפרפת: — א? מה אמרת? (בינתיים).

הרינו מחזרים אחרי מקור הצער והתונה—ואיננו באים עד תכליתו, רוצים אנו לראות את התחלתו ואיננו יכולים. האדם מטבעו הרי הוא שכחן, שוכח הוא על נקלה את האתמול. כשהשעה מראה לו פנים שוחקות, אז הלב צוהל והנפש

שוקמה ומרנינה, — ולהיפך, כשהיסורים מרובים, אז הם מכבידים על הלב, והנפש קצה בחיים. אבל האדם של גנסיך — התנחומים אינם תנחומים לו וחדות החיים אינה חדוה. מתוך החדוה אורבת תמיד האנחה, מתוך האושר הרגעי יגון העולמים. אין לך שעה שאינה קשורה ודבוקה בהרבה שעות שלפניה. יש שרוה קלה שורה עליו, ובעצם הרי הוא מוכן ומזומן להתענג על רב טוב הצפון בשעה זו בלבבו, אבל בה בשעה הלב צורב ומוטל בכאב נורא; בעיקר הדבר, הלא יש לו באותה שעה דבר מלבב ומנעים, שיש בידו למלא את הלב רגשי נועם וחדוה, אלא שבאזנים מצלצל הד היסורים שעברו עליו ושעומדים לעבור עליו. ויש ישקשה השעה, מלאה תמרורים, ובכל זאת מציץ האור מתוך העינים ובמסתרי הנפש שוקקת הגאה פנימית חרישית. קשה הוא למצא את התחלתם של הרהורי הרגשות הללו ואי-אפשר להגביל להם גבולים. הרי הם ככדור מסובך ומעורבב שבמדה שתרכה לפתחו, בה במדה תסבכו ותערבבו.

יש, שהוא בעצמו מנסה לעמוד על פשר צערו ותוגתו. אלא שאין הוא נגש אל הצער ברצון כביר לברר וללבן, כדי להלחם בו. הרי הוא חש ומדגיש בהכרחיותו, אלא רוצה הוא לפעמים רק לעמוד על אפיו. מִבֵּין אנשי גנסיך מועטים הם אלו, המגלים את מכמני לבם. אבל כשהשעה מגיעה לידי כך, אז דובב הלב בכאב מרובה וברטט. לידי התגלות הלב באים האנשים בעיקר במעמד האשה, שיש לה טהר הלבב ואזן קשבת, שקרבותה מביאה לידי הרגשות כמוסות.

הוא היה מדבר באזניה על הנוולות המכוערה, הסולדת תמיד את נשמתו, והנסות השורטת, המקוממת אותו תמיד כצד נגדה, ועל העקה הכבדה, אשר הם מעיקים תמיד עד לבו גם עת רבה אחרי כן. ומעט מעט היה עובר ומדבר לה על איזו גדיים שנעשו תיישים ועל הטבע שאין לפניו ארא ארעיות ועל האדם שאין לו ולא כלום אפילו מה שאפשר היה שיהיה לו — אחרי כי כל מה שאתה רואה ושומע וחושב... וכל כיוצא בזה, הרי זה כאלו נוטה הצדה ונגוז לגמרי, בשעה שאתה בא לידי גוסא דעובדה. ובשלמה? העיקר הוא בשלמה? אבל כלום יגיד לך מי?

היא משתעלת בזהירות וגונחת, אומהו! לא ברור ובישני, והוא פניו מתכרכמים ונשימתו נעשית קצרה וידו מתנועעה וקולו רוחש ביסורים: — אנכי בימים האחרונים... לא כבד לענין הכתיבה — בכלל... לכאורה, אין אתה יודע אפילו מה היה... כמדומה לא כלום... מה? אבל מסתכל אתה הישב והנה לא זה. משהו שאני... לא זה — והכל כאן!

ובפעם אחת הוא בא לידי הרהור: „הכל ניהא. אלא מה משונה? משונה זה, שהוא הגה והגה בספרים הללו (בספרי קדש) ופתאם חדל. למה חדל? אבל כלום

לא אחת היא לו—למה? ודאי היה אז נימוקו אתו; אבל זה כבר אבד. אותו נימוק, שבאחד הימים היה, כמדומה לו, חשוב במאד מאד, זה אבד; אלא שאבידתו כבר אינה חשובה שכמותו. אלא מה חשוב? מה—כמה מהשטות יש באותה שאלה. מה חשוב? נפלא—כמה שדופות המלים הללו. מה חשוב? מה, פגרי מלים בהחלט — — — הוא הביש פתאם אל סביבו באיזו חרדה שביאוש. מה זה היה לו? פתאם הכתה גלים בלבו איזו תשוקה נמרצה ומשונה במאד והוא החליט לגשת מיד אל אבא, אל אבא זה גופו, המשייל לו פה בנחת, ולשאול אותו תחנונים—לשאול אותו תחנונים רותחים והומים:

— אבא! הלא אמת היא, שיש אלהים בשמים, אה? פשוט—אלהים גדולים וטובים... או אפילו שאינם טובים—אמת, אה!

אבל מיד גנח פרא ופניו חורו ובשפה נשוכה חזר וישב. (בטרם.) ולאחרי ימים אחדים נפגש בכחור זה עצמו בביתו של חברו הרוסי אנטיפ, הגר באיזה כפר עם אשתו וילדו הקטן, וצעיר זה עצמו הרי הוא שוכב במטה בחדר הצר והחושב, שבעיקר הדבר טוב היה, אלמלי נטשה, אשתו של חברו, היתה נשואה לו והוא היה מצטחק בילד הקטן בשעה שהיא היתה צופיה הליכות ביתה.

ואיך מקום המרגוע לנפש נודדה זו? איך הפנה השקטה, שאליה תתגעגע הנפש, שאליה תערג וששם תמצא את מנוחתה?

זין לו דירת-קבע ואין הוא יכול להשתקע הרבה במקום אחד. יש כדור אחד קשה וחזק, כצור הזה, והוא מוטל בחזה מימים ימימה והחיים אינם נוחים והנשימה כה כבדה. זמן מה הוא חי בין מכרים ובאיזו סביבה ופתאם הוא מרגיש לחיצת-לב. ושואל הוא את עצמו: „מה הוא עושה פה? — — — אחרי זה נצנצה במחו ונעלמה שוב המודעה של הדוקטור מוילנה; ופתאם נצבה לפניו כמו היה וילנה המעטירה, ויזכור את ישיבותיה הרבות ואת הביבליוטיקה של שטרשון ואת עבודתו בבית-המקרא ואת ה„כנסת-ישראל“ עם תמונתו היפה של סטולנסקין ואת לילות העבודה הכבירה בחדרו השוקט ואת חבריו החולמים, גם הם כמוהו, ולחיצת לבו גברה עד למחנק ועיניו קמו רגע ואזניו התחילו הומות, ואז העמיד בהכרה מבולבלת את כוס-המים על הכסא ורגליו תעו אל הפתח; וכשיצא החוצה ורוח צח בא אל קרבו, אורו עיניו מעט, ורקותיו היו דופקיה ולבו הולם, והוא עבר את קצה הרחוב ויצא אל מחוץ לעיר והלך בעצלתים ועיניו מביטות בשוין-רוח נוגה אל המסלה הארוכה—ארוכה, אשר היתה שמוחה לפניו שוממה ומתעלפת מהם היום. (הצדה.)

וכשם שגדלו הגעגועים לאיזו סביבה שבעיר, כך בזמן אחר נעשים קשים החיים בעיר, שהוא מבלה בה בין מסבת מכרים; כל כך מעיקים החיים, עד שרואה

הוא את מפלטו האחד מחייו הקשים במעבר ובניסה מזה. בקושי רב עולה בידו להשיג את הכסף המועט בשביל הנסיעה, אבל לבו יגיד לו: „אָה, שד משחת! תהא זאת אחרית או תהא זאת התחלה—אחת היא לו. ליותר אינו זקוק כלל, ביותר אינו רוצה שוב...”

ונפשו מוסיפה דובבת חמות:

— „פנתי הנדחה... פנתי היכולה והנדחה... אָה, לנוח קצת, לנוח כל שהוא, להתנפל בקפיצה אחת, כמו שהיה רגיל באותם הימים משכבר, אל אותה מטה רכה ושלוה שבחדרה של אמא, להסתתר בכבישת גן ופנים בכרים ובכסתות ובסדינים המרובים ולהיות בטל, לגמרי בטל בתרדמה רצופה ומשכיחה את הכל” (בטרם) אבל להסתתר בכבישת גן ופנים בכרים ובכסתות, להסתתר בלבד—את זאת לא הרשה לעצמו הרבה. בקרב הלב חי עוד רגש אחר יחד עם אותו הרגש העקשני, השתקני. אותה ההעקה הנוראה שבלב וברוח, אותו היגון שהכנים תחת כנפיו את כל היותו, בקשו לצאת, לספר לאחרים על אשר בלב פנימה. הם בקשו להם מוצא מתוך חדרי הלבב.—המצא בזה גנסיין הקלה, או אפשר שמעשה היצירה היה נוסף לחייו הקשים והמעיקים?

דומה, שראה רק צער ויסורים רבים גם בזה. גנסיין היוצר התהלך בעקבות גנסיין האדם ועל פי רוב לא יכול להשיגו. כי גנסיין האדם עולה בהרבה, הרבה על גנסיין היוצר, ובפרט ביצירותיו הראשונות, והתסיסה כה רבה והרצון לבטא את התסיסה כה חזק, ובטרם שנגמרה היצירה כבר לותה אותה מלתו שד גנסיין האדם: לאו, אין זה המבוקש! כי דכדוכה של הנפש, האפלולית המעיקה שבחדרי המוח, הערוב שבהרגשות גדול ורב הרבה יותר ממה שעלה לו למסור בכחב. גנסיין משך תמיד חושים, חושים מתוך אותו כדור הערוב הגדול, שהוא ונשמתו היו מסובכים בו, אבל היאוש והצער היה גדול בשעה שהחושים נפסקו ויצאו קרעים, קרעים. והיצירה היתה מקור ליסורים נוראים שבנפש, למצוקה רבה. אין רגשי נועם לא לפניה ולא לאחריה. רוח קודחת, הרגשות תוססות ולב כואב מקדימות לה, ורוח נשברה ונפש רצוצה ואי-ספוק נורא מלויים אותה. לאט לאט תתגלה בו איזו יראה ביחס ליצירה והוא קרב אליה רק מתוך הכרה.

„הוא בא הביתה והוציא את מחברוֹתיו וחיז ולא חש איזו מועקה רועדת עד כדי דמעות תחת כל חזהו, וישב אל השלחן ויהי כוסס עת רבה את ראש עטו ומביט אל המחברות ומוציא מפרק לפרק גניחות של יאוש מסורסות מנחיריו, ולאחרונה התהיל עטו פולט אותיות עקומות ורועדות ומזנבות,—חולניות עד כדי הקאה—והפסיק באמצע והתנפל בנניחת יסורים על מטתו ושכב עת רבה, גונח ורוחש מפרק לפרק” (הצדה).

דרכי היצירה הבאה מתוך מועקה רועדת והמביאה אחר כך להתנפלות בנניחת:

יסורים—בהכרח שיהיו שונים ומיוחדים. דרכי היצירה דומים לאופן חייו של גנסיין; ערבוב של הרגשות דקות ונפש רצוצה, של ריאליזם חי וליריזם הווה, של מלמולי חיים, פרפורי נפש ונגוהות הדמיון; קושי החיים, חכלי-הווה יחד עם רחישת הלב. אין להם לספוריו מנהיג ומורה דרך, אין הכרה צלולה ומטרה ברורה. יש איו לאות קשה, אבל אין זו לאות הבאה מתוך עצלות, אלא לאות הבאה מיסורים קשים. אין פה יראה מפני סודו של החיים ואין פה רצון להמלט מפני אותו הסוד. הספור יסובב באין הפוגות מסביב לסוד החיים ולסוד היסורים. קשה הוא להגיד מה הוא טוב ומה הוא רע, אים האורות ואים הצללים, אימתי החדה ואימתי התונה. הכל כה סבוך ומסובך, והאחד אחוז בקרני משנהו. יש פה חבת החיים ובטולם, קבלת החיים והקאתם, והכל נעשה בכבוד ראש מיוחד והנפש מפרסת וכאב נורא מוצץ את הלב באין הפוגות.

מעשי היצירה הרי הם המשך של חייו בכל צורותיהם המיוחדות והמזורות, הרי הם בטוי נפשו ואפשר על פי זה לראות ולהראות על הלוכה של נפשו, על הלך רוחו ודרכיו. כי כל יצירה ויצירה משלו הרי היא כקטעים של יומן שלו, קטעים שנקבעו ונמסרו בצורה ספרותית.

ועד כמה גדל האיש גנסיין, עד כמה עמקה אותה המרגדיה שבלבו, — דבר זה תראה לנו יצירתו האחרונה „אצל“.

זוהי שירת-הברבור של גנסיין וזוהי שירת-הברבור של אותו האינטליגנט העברי, החי לו את חיי נפשו והמתנה לו נתיב, נתיב משלו, בנפתולי חייו שבשנות עשר האחרונות.

כאן הגיעה אמנותו של גנסיין לידי גובה, שלא הגיעו אליו כל סופרינו השרים את שירת האינטליגנט, השירה הנוגה ומלאת נכאים. כאן מצאו את בטוים כל אותם ההרהורים—הרגשות המתרוצצים בנפשו של האינטליגנט, עם אותה כמית הנשמה, חמוט המוח והמית הרקות.

הוא כבר היה יושב נלאה וחזהו היה כואב וכואב, כאלו נפל מהגג ונשבר בקרבו. הוא כבר היה יושב נלאה וחשב משום מה באותו יאוש סולד שבלב, הרותח ורותח ונוקב ברתחתו זו במפולש:

— אברו החיים. השירה נושנה והיא מפלה ונואלה—אפילו יסויה הרבים נושנים והם מפלים ונואלים; אבל החיים—החיים אברו... חסלו! — — —

ובקרב כבר היו הרקות הגרויות מוצתות והבשר שנלאה היה רותח והנשימה התנהלה בכבדות ושארית מהשבה צלולה אברה, ונשארה במלואה רק אותה קדרות קשה ומציקה, שמתחת לחזה הכואב, זו שהוסיפה פתאם חיל ושמה מתק ליתר הנשימה וסלדה את הריסים מתחת למצה. חם לוהט ודממה חונקת ורוח קודרה זו שבלב, רוצה היית לככות לרוחה. אבל בכה לא תבכה. יושב אתה שכור ונואש

ואובד ורק אותו צור קשה ודומם מציק ומציק מתחת לחזה. קשה לנשם וקשה לבכות וקשה אפילו לגנח גניחה רצוצה—קשה לחיות בכלל. אדם אובד ושבור—משום שכל מה שמסביב כה בריא. אדם אובד אבדה נואלה ושבור שבירה נואלה. מפני מה תכחד? מה שהיה—הוא כל כך נואל וכל כך לא חשוב ומשום זה גם לא יפה ואיש לא היה חסר כלום לו לא היה. ומה שיש... ומה שיהיה — —

„הוא חזר והביט פתאם מסביבו — — — התחילה פתאם גוברת בחזהו איזו

תשוקה גדולה לשחרור והוא קרא בהתרגשות כבושה:

— נחום הטוב! הבה גשם נא לרוחה—אה? הלא כבודות ארורה זו... השד

משחת! לחיות אינה נותנת... — — —

לבו שלו הכביד ככה וככה גברה בו תאות השחרור הכפותה והחוגרת אונים במסתרים — — — ודברי כבושין פרצו מפיו:—זוכר אתה—כשהיינו ילדים? אלהים! אותם החלומות הנואלים, שטפחו בנו החורשות הללו... הנה כבר איננו ילדים. — — — זקנים? לאו. ואולם—הלאוי שהיינו זקנים. ומה כל החרדה? החלומות נתברו... אה, אבל כלום אלה חסרים לנו? אויר... קצת אויר לנשימה, נחום הטוב... ותמיד... תמיד... השד משחת! כבודות נצחית זו שבלב... — — —

ירדה תזגה ללב וכבשה ברכות את הנשימה ונכנסה הנפש מקרבת הסחד

הפסקני.

במה מתחילים? אנה חשים מפלט?

והמפלט חש ממקום אהר.

נחמן מיוזל.

קויב.

חֵשָׁא יֵת.

(בעקב "אצל" של א. נ. גנסין*).

— — בליל אפל ושותק בשבת האדם יחידי לנפשו יש שירעד פתאם
מאושה קלה ואי-ברורה ויפחד מפני אנחה כבושה ומרוסקה שקלטה אזנו. הוא
ירא להשמיע קול ובדממת האפל יהמה הלב, יהמה.
למה יכאב הלב?..

בתוך שאון אלפי פיות ממללות יש שיביטו עליך לפתע מאחת הפנות
עיני-צער, ובמבט האלם יתגלו לך הרבה דברים שנפשך תבכה עליהם במסתרים
ובחשאי. מועקה תבוא ללב ותכביד על הנשמה.
מה יעיק לנשמה?..

בערב חור ונוגה יתעה ההלך בשבילים הזרועים עלי בציר מאדמים. שמש
שוקעת תאיר באחרוני שביביה את אחד השבילים הלזטה באדים חורים. הלך,
למה תרעד?..

— בין העלים הכמושים של השלכת במשעול הצר צפור ירויה מתלבטת
יחידה בכנפיה השבורות...
פרכוסיה הם הנשמעים באושה ועיניה הן המתגלות פתאם. ו, כצפור ירויה זו

שכנפה מורדה ושותתת דם והיא גוסה מתרחקת ומתלחצת אל הפנה שנפלה לשם
ממרומים ומביטה בחרדה קפואה אל הציד השלו, הקרוב אליה בידיו הגסות-
(,אצל", נתיבות 186),— כצפור ירויה זו מתראה לפנינו לא רק רוחמה הקטנה והענוגה,
אחת הגבורות של "אצל", לא רק אפרים דק-הרגש, כי אם גם, ואולי ביחוד, אורי
ניסן גנסין עצמו.

נפש יפה זו שמיצירותיה העצמיות הראשונות כבר הרגשנו בה את החרדה
הקפואה ואת הכנפים הפצועות והמורדות לא התאוננה ולא קראה בצר לה. דומם
נשאה את כאבה, ורק בדבריה המעטים והספורים אפשר היה להכיר את אצילותה
ואת עמק בדידותה. במקום אחד אומר גנסין: "פלג אלהים—נשמת אדם יפה,
וכפלג זה הומה שיחתו לפעמים קרובות בחצאי צלילים ובגמגומי-קדים. זה האיש

(* קצור חכרים בא במקום אחר. ד. א. ט.)

שמעט כל כך להביע את יסורי לבו ורחשיו והשתדל שלא להרים את הפרכת מעל נפשו הירויה, התגלה פתאום בכל גדלותו האמנותית ויפיו האישי ביצירתו האחרונה. המבטא „שירת הברבור“ נעשה כבר לבנלי יותר מדי מרוב שמוש, אבל בנוגע ליצירתו זו האחרונה של גנסין שנדפסה בה „נתיבות“ א' מבטא זה אובד את שטחיותו היום-יומית ומקבל צלצל מיוחד וזהר מיוחד. כי גנסין היה נראה לי תמיד כאחד לבן ההולך בין משהר-החיים, הולך ושותק, ורק לפנות ערב ישב לו באחת הפנות של החדר האפל ובדממת הצללים ישמע קולו הפנימי, הרך והמתון, זה הקול המדבר על הדברים היותר נוראים בשקט ובשלוה של אחרי הסער. ונזכר אני בדברי משורר צעיר אחד:

„שֶׁר הַבְּרֵבוֹר עָלֵי לִבִּי
אוֹבֵד דָּם בֵּין קְתָלֵי-אֶפְלֵי...“

נוגה וחרישית היא שירתו והצעקה לא תחלל את קדושת יגונה. רק לפעמים רחוקות יש שגניחה עצומה, גניחת הנפש הבוכה במסתרים על אבדנה, תשמע בין צלילי השירה הרכה ורק האוזן הקשובה תכיר בה. במקום אחד בספורו „אצל“ אומר גנסין: „תיתי לו לאותו בחור — — ויספר נא שוב... הוי, כי אני לשלום, בני אדם רחמנים, ובלבד... אה, אל תשלחוני לנפשי כי שמות בנפשי...“

ושמות אלו שבנפש מתגלות בהרבה קמעים של שירת חייו היפה והעצובה. אם יש איזה פחד בהמלה האחרונה של כל אדם הולך למות, הנה משנה פחד ותוגה מעוררים דבריו האחרונים של אמן גדול ואדם נעלה. אבל לא המות, שאת משק כנפיו אנו שומעים בכל הספור, נורא ביחוד, כי אם החיים המעיקים והסבוכים הפוצעים תמיד את כנפיו השבורות והשותתות דם של האיש. איזו אימה אלמת יש בדברי גבורו של גנסין: ומָה כל החרדה? החלומות נתברדו... את, אבל כלום אלה חסרים לנו? אויר... קצת אויר לנשימה, נחום הטוב...“

ואת זה אומר האיש, שכל חייו הם חלומות משזרים בננהות!

הוא מיכרח לאמר זאת, מפני ש„קשה לנשם וקשה לבכות וקשה אפילו לגנוח גניחה רצוצה...“ הוא כאילו משלים עם אבדת חייו ונכון לשלם בעד אויר לנשימה... הכנעה זו, הבאה מתוך חסר ברירה, לא היתה אפשרית לולא האכזריות הגסה של החיים שהתעוללה בהרם והעדן. שמות שונים לגבורי גנסין, אבל בכלם אנו רואים את האחד שאֶצֶל עליהם מרוחו ושומעים את קול האמן-היוצר המלווה בשבילי חייהם. נענים וסובלים עברו כלם לפנינו עד אשר התרכזו והתקבצו ב„אצלי“. ספורו זה הוא כעין סינתזה של יצירתו, מעין סך-הכל של חיי היצירה כלם. קוים בודדים, תאורי נפש מיוחדים, הרגשה עמוקה של יפי הטבע, ליריות ועוד — כל זה היה נמצא פחות או יותר בכל אחד מספוריו הקודמים, בעלי ערך אמנותי שונה. ב„אצלי“ מצאה לה את בטויה נפש האמן כלה, עד כמה שהתגלתה

ביצירותיו הקודמות, ואולי מצאה את השתקפותה גם נשמת האי.ש. התגלות-לב והשתפכות הנפש—שתי אלה באות ראשונה ב„אצלי“. קורא הנך בספור זה ופתאום תראה לפניך אח כואב עומד ומתודה. בנגעוים עצומים לרעות ולחמלה תדבר אליך נשמת אחיך מבין השיטין. ולא רק על עקת-החיים ופרפורי הלב תספר לך, כי אם גם על אימת המות ושלותו.

לא לשוא מדבר גנסיין לפעמים כה קרובות על הניחוש. לבו נחש לו.
עוד לפני זמן רב, כעשר שנים לפני מותו, שר גנסיין:

„מלך, לבי הולח, תייר מבלי שכרזי
שם בלב תרחב יאיר יום המות—
נלכה נא לאורו עד כואנו קבר!...“

(ב, חצמירה', 188)

והוא הלך לקראת האור הקר והמקפיא של המות, מבלי למחות ומבלי לצעוק. רק רחמים היה מבקש. כמה פעמים הוא פונה ב„אצלי“ לאחים הרחמנים! נוראה וטרגית היא בקשת-רחמים זו של האצילות הגאה והיפה הגועה מרעב... רחמים גדולים טעון „יורד“ אצילי זה, מפני שאין בעדו עזרה ממשית, כי לא ללחם ירעב. „אור... קצת אור לנישימה“...—מי ירפא את ריאתו החולה, מי ינדב לו מחייו? ולנפש רכה ועשירה שירדה מכל נכסיה—מי יביא תרופה?

הנה עומד גנסיין ומתודה: „היו נגהות וצר היה ללב. צר משום שכבר היה ברור כיום שימי הילדות הזורים חלפו בכדי ופרחי הלב בלבלובם נבלו ושוב לא ישובו לפרוח; ואלו האילנות וצמרותיהם ההוות, אותם שבאחד הימים כה דברו לנפש השוקקה, הללו שוב אינם אומרים כלום—בהחלם כלום. תם ונשלם, אחים רחמנים! צבת כקרה מכונת לב ומתג שלוח לבלום ובראש אשמורות רוחות פסקניות יוצאות ומקשקשות, כאותה קופסה שחורה: כי כל דרכיו משפט... וזהו משפט, ישראל רחמנים?...“ (אצל, 62)

בשאלה זו האחרונה מורגש רק שחור הצער, אבל לא מחאה איזו שתהו. מוחים כל זמן שיש עוד תקוה או אפילו צל של תקוה, אבל כאשר באה ההכרה של „תם ונשלם“, כאשר השתכן בחזה שנתרוקן מריאתו היאוש הגדול והכביד על הלב הכואב—אז אינם מוחים כבר.

הינה הוזה והומיה, חלומות-מקלט וסבך הרגשות דקות מן הדקות—אלה נעשים עתה מנת חלקו של אפרים, גבורו של גנסיין, ועוד נשארים לו—זכרונות, זכרונות דברים שונים, מכאיבים וגם מזהירים, כי זהו כל ההוה של גבורי גנסיין. כלם חיים הם בעולם זכרונותיהם, ואצלם כל מאורעות חייהם הם כאילו בנתים. במצב כזה אפשר גם להיות שלו, כי גם הטוב גם הרע הוא רק חלום, והחלום הוא כל כך עשיר בהזיונות ובגונים שונים. „ונדמה שוב, שאצל החיים אפשר וגם נוח לחיות.“ (שם 184). גנסיין מעולם לא עמד תוך החיים השוטפים והרועשים, והיה תמיד נוטה

הצדה. כילד בעל-חלומות המחפש לו תמיד פנת-סתר, כן היה גנסין בוחר תדיר פנת-חיים ושם היה שר ושופך את שיריו. בתוך זרם החיים סכנה לו לאדם לחלום ולהזות תמיד; כמו כן „אסור“ בשעת המחול הכללי להרגיש הרבה ולהרגיש עמוק, מפני שיותר מדי רב הצער ויותר מדי מהירים זרמי המציאות ההוה. כלנו נמלטים אנו במשך חיינו לא פעם לאיזו פנת-סתר כדי להתיחד שמה עם אשרנו או מכאובנו. גנסין הנהו אחד מאלה המעטים שמתחלת ברייתם נועדו להיות אצל החיים, מפני שמערכי-לבם יותר מדי דקים ומסובכים ונפשם יותר מדי אצילית ויפה. הברידות והעצב ילוו אותם תמיד בדרכים היתומים שעליהם יתעו בימי חייהם הקצרים.

כי קצרים הם חייהם של משפחת ה„יורדים“ האצילים, וקוצר-ימים זה הנהו לפעמים לברכה, עד כמה שמוזר הדבר. ברכה קשה היא לחבצלת הלבנה הגדלה בבצה ומוכרחה לנבול, כאשר איזה יד גסה קוטפה בעצם יפיה... רק בן שלשים שנה היה גנסין בשעה שה„הכרחיות“ הנוראה פגעה בו. אבל חוץ מה„הכרחיות“ שבדבר יש עוד דבר-מה המרעיל את חיי בני המשפחה הקטנה. קשבה מיוחדת לכל רטט קל של הנפש החרדה ולכל אושה שבלב האדם ובטבע ויחד עם זה אריכות ימים—נפגשות לפעמים רחוקות ער מאד. ואצל גנסין הלא מוצאים אנו כל כך אהבה והבנה לשבע וכל כך טפול של חבה באדם ומכאוביו. אחרי הנדודים הרבים והמשברים הקשים שעברו על אפרים, גבור ה„אצל“, הוא רואה את עצמו כ„אדם אובד ושבור“—מפני שכל מה שמסביב כה בריא. בדברים אלה הנאמרים דרך אנב באחר הרגעים היותר נפלאים שבספור מצאו להם במזו לבו הטוב והסלח של גנסין ואהבתו העמוקה לאדם. הוא אינו מתרעם ואינו מקלל, כי אם, להיפך, מכיר שהאסון בו בעצמו, רק בו. הוא כאילו אינו שולל כלל, כי אם להיפך, מחיב את ההווה; הכל טוב ויפה, רק הוא חולה. אבל באמת לא כך הוא המצב. סביב אפרים ובחיים שאצלם עמד גנסין הכל אינו כלל וכלל בריא...

אם נחשוב את ערלת-הלב של רבים יאת גסותם „הממשית“ לבריאות, אזי אפשר ואפשר למצוא הרבה קיום חולניים בהתחדדות הרגש, בחלומות היפים ובעצב הנפשי של גבורי גנסין; ביחוד יעלו הגלויים של אי-הנורמליות בידי המומחים השונים לענינים חולניים ובריאים. יוכל היות עוד, כי „מומחים“ אלה ישתמשו גם במלה הנוראה „דקדנס“, אבל כל בעל לב ישר יבחין בין הדקדנס המתבטא רק בטכסיס-יצירה ובין זה הנובע מפנימיוחו ונפשו של האדם. על כל אצילות „יורדת“ שפוך הוד הצער, ומה גם על זו שיש ביכלתה להפריא את עולם הרגשותינו ומחשבותינו. גם גנסין היה אחד ה„יורדים“, שלמרות העושר הרב הצפון בתכשיטי-הירושה שלהם, אין להם לחם פשוט... בספרויות העמים העשירו ה„יורדים“ מסוג זה את סכום הצלילים הנפשיים ונסיונות החיים, בשעה שהם בעצמם היו „אובדים ושבורים“. בכל ספרות יותר עשירה משלנו היה נחשב

ספורו האחרון של גנסין לאחת היצירות החשובות, כי פניני שירה מהורה פזורים בה לרוב, ועל כלה מרחף הצער האנושי היותר עמוק יחד עם היכולת האמנותית הגדולה. צורי טבע מופתיים כמו התמונות שבספור במקומות שונים (75—61, 88, 115, 122, ועוד) ועמק ההדירה לנפש האדם, ביהודי לנשמת בנות ישראל הנוגות והענוגות, עם צורה אמנותית מקורית—בזה אמן גדול יתגאה. וגנסין גדל פתאם ביצירתו זו האחרונה העולה על יצירותיו הקודמות.

בקפיצה אחרונה לשלהבת טרם תדעך...

מפני מקוריותו של גנסין קשה עד מאד הקריאה הראשונה ב"אצלי", אבל יותר שאתה קורא בו, יותר הוא צודה את הנפש. מי שנבר על הזרות הראשונה וירד לתוך המשעול הצר שעליו תעה גנסין, מבין גם לשפתו המיוחדת ולאופן הרצאתו הסבוכה: כנפש כן בטויה. בהתאם לסגנון-הנפש ברא לו גנסין אופן בטוי מיוחד, וגם בזה הגיע לירי שלמות ביהודי בספורו "אצלי". ידוע, עד כמה חזק הקשר בין עולמו הפנימי של האדם ובין גלויו בשפה, ואין לחזור על זה. כדאי רק לזכור, כי עצמיות הסגנון סימן גדול הוא לאמן ולאדם, וכי יש חשיבות מיוחדת להרמוזים האמנותיים שבהם מרמז לנו היוצר על ההרגשות שאין להן בטוי. גם ברמיזה ובשתיקה יזכר האמן, ולפעמים יש יותר מקום לעצמיות בשתיקה ובשפת-חשאים משיש בדבור. "סולם-הנגינה" של הנפש האלמת שבאדם יותר עשיר בצלילים ובצבעים, מסולם-הנגינה של הנפש הממללת, וכשם שיש סגנון בשפה המדוברת או הכתובה כן יש סגנון בלשון הלב. אשרי מי ששומע לשון זו ומשמיעה לאחרים.

גנסין משתמש בכשרון רב ושוה בשני הסולמים. גבוריו משתחקים לפרקים קרובים באמצע השיחה ובמקום המלים יבואו גחוך מוזר, גניחה קשה או צחוק מתגלגל ומתלבט. זעזועי הנפש ורטט הלב נשמעים רק בדממה ונפש לנפש תביע אמר. בעד גנסין נעשים מיותרים, מיותרים לגמרי, דבריהם של גבוריו, בשעה שהוא רואה את הצללים היתומים בשפולי המצה, ההוגה כאב מזוקק, בשעה שהוא מביט ישר לתוך אישונים-העינים ומרגיש כל שנוי שבהם ובשעה שהוא יודע ומכיר את לחש היסורים המתגלים בנגהות העצובות ובאור השפוך על כל החיים. ב"אצלי", כמו בספוריו האחרים, מדבר גנסין הרבה על הנגינה בפסנתר שנבורותיו שופכות בצליליו את צער נפשותיהן החרדות והעדינות, והתמונה היפה בסוף הספור (נתיבות, 185) מקבלה פתאום איזה ערך של סמל: הוחמה הקטנה מנגנה בחדר האפל את מנגינת המות ואפרים עומד ומאזין...

וגם אנו עומדים ושומעים את "המנגינה הנוגה והחולמת" הנשאה והומה מבין לקרעי נפש גדולה אחת, שאלפי מיתריה נתנו קול לכל אנחה מרוסקה וככי עצור של האדם, לכל נגע קל של רוח החיים. אבל כלי עדין זה עצמו היה

שבור ותוגת הנגוד היא השפוכה על השירה היפה בצורת ספור הנקראה „אצלי” גנסין עצמו אומר ע”י גבורה: „אילו היה אפשר הדבר, שיבוא מי שהוא וינקש לו נקוש כל שהוא בנפשו זו מחוצה לה, כשם שמנקשים לה לקדירה של חרס, כשקונים אותה בשוק, ברי היה לו, שזו היתה אז ממצאה לאזנים אותו קול אטום ומרוסק מתחלת ברייתו...” (שם 115)

ברי היה לו—מפני שאימת המציאות העיקה עליו. להרופא המנקש על חזה החולה ידוע קול זה, „קול הקדירה הרעועה” המשמש לבחינת המחלה. הדה הצרוד והמרוסק של נפשו השבורה תלוי היה הרבה, בכנפי אותה ריאה שבחזהו שדרשו אויר לנשימה ולא היה להן, או באיזו סבה אורגנית אחרת. אך אין זו הסבה היחידה ליאוש המר ולתוגה המכבצבים ועולים מכל הספור. לה „רופאים” השונים של הספרות אולי די בעוברה בודדה זו, אבל לפנינו חזיון סבוך המעורר את המחשבה ואת הרגש. רק מי שיעמוד על הטפוסים השונים שביצירת גנסין ויחדור למערכי-לבם ורקמת נפשם, רק אותו האיש שיכיר את ה„ירידה” (הקדננס) שבחיים העברים הציונים ויתקרב קרובה נפשית לה „יורד” הנונה והאצילי שחונן בכשרון אמנותי לא-מצוי ובשירה אמתית—רק זה האיש ידע את מקור החלומות העצובים המרחפים ע”פ יצירתו של גנסין. כאשר יקרא הקורא את המשפטים הארוכים והאחוזים אחד בשני וירגיש לאט-לאט כי קולו הולך ורפה ונשימתו נעשית יותר ויותר קשה, יבין להגיגה של הנפש הבודדה החפצה לספר מכאבה וחפצה גם לכסות עליו. הסגנון הסבוך והקשה אצל בעל שפה ואמן הסגנון (וכזה היה גנסין ע”פ תרגומיו וע”פ קטעים מיצירותיו) מראה לפעמים קרובות על רגע של בישנות אצילית וענותנות. הנשמה הנונה והיפה שנשאה את צערה בדומיה נעשית ברגע של התגלות לב לפתע עלגית... וכה היא מגלה ומכסה ואת מצוקתה לא תמעיט. אבל פתאום יש שתפתח מגלת-הלב ומאליה תשמע שירה חרישית הנובעת ונובעת כזרמי דמעות מקילות-הכאב, ואז אנו פוגשים אצל גנסין דפים שלמים של ליריות טהורה. אז הוא מדבר לא רק עד עצמו, כי אם על נשמות נוגות ויפות רבות החיות בסביבתו של אפרים. חלומות כהו ונודדות-בודדות עוברות לפניך רוחמה הקמנה, זו התינוקת החולמת והסובלת מפרפורי אהבה, דינה הטובה, זינה, נירה ועוד ועוד וכל אחת מהן חיה לנגד עינינו וכאבן חי, ונפשותיהן העדינות ושרטוטי אפין מוארים באורו הרך והמרגיע של גנסין.

כי איזה רך ואשר חרישי יאצילי בריו על הקורא למרות הצער העמוק ואימת המציאות שב„אצלי” ובכתביו האחרים. וזהו סודו של גנסין.

רק מעטים מחוננים בתוגה פוריה ומפרה, וגנסין מתגלה בספרו האחרון כאחד האנשים הנפלאים המשאירים אחריהם רושם מעורב, כעין אותה ההרגשה המתעוררת בלב ההומה בשעת שקיעתו של יום בציר יפה. צר ללבב, אך יחד

עם העצב יורד על הנפש גם מרגוע-אשר. לא מעם נזכר ב"אצל" עיד הנגהות שהיו, ונגהות אלו האירו את כל יצירתו. לאורם הלך את דרכו ביחידות ובמשעול הנפתל והצר נעלם גנסי.

במשעול החיים נחנק האיש מחסר אויר לנשימה ומכאב לב, ובמשעול הספרות נשמעה באותה שעה השירה היותר יפה של המשורר שבאיש...

— מוריסורי טי סאלוטאנט... אחותי רוחמה... הגה ה"הכרח ההגיוני" שבדברים

חה-חה-חה"י (שם)

ההולכים למות יקדמוך בכרכה—קשה ומחרידה היא ברכה זו של אמן גדול בן-שלשים ההולך למות. ברכת-אלהים היא יצירה זו של ה"מוריסורוס", היצירה שנשארה אי-מובנה לרוב הקוראים ושתשאר אי-מובנה להמון, מפני עצמותה ואצילותה המרובה. מתוך יסורים חשאים והרהורי תונה נבראה שירתו של גנסי ורק ע"י אלה היא נעשית מובנה. יש הבנה הבאה ע"י מגע, מגע נפש בנפש. לפעמים סגורים ומסוגרים כל הדרכים המובילים ללב המשורר, ורק שביל צר אחד נשאר, שביל היחיד ההולך לקראת אור היצירה. בשביל זה יפגש תמיד אח את אח, המשפיע והמושפע. אם בתוך החיים או אצל החיים יהיה מקום הפגישה, תמיד יבינו איש את רעהו. "רוב" קוראים, "המון" קוראים—מי אינו יודע את הערך הממשי של מלים אלה בינינו?... יחידים במספר היחידים מספר הדרכים, ואם כעמק צער-החיים ויסורי היצירה המציאות. ואם כמספר היחידים מספר הדרכים, ואם כעמק צער-החיים ויסורי היצירה גדול רע-הלב או צרות-העין, היש אפשרות אחרת להבנה ולפגישה מחוץ למצב של "מוריסורוס"?

יש אימה בדבר, ולא רק בנוגע ליצירתו של גנסי המנוח, כי אם לאלה ה"מוריסורי" האחרים שתוגה קוססת את לבם והם אינם יכולים לשתוק. מזמן לזמן יביא הרוח הד מנגינה משונה, מנגינת ערבוביה של נאנחים-נחנקים מצד אחד ושל "יודע-תרועה" מצד שני... אך—הם. אל צעקה? אולי ימצא מי שהוא את "חנה" שלו, חנה נצחית וקשה כצור זו, שתמיד היא בנמצא ותמיד היא טובה ותמיד היא מלאה וממלאה אהבה גדולה ומוריה ואמונה רוחשת שבנפש, וזו היתה יושבת לטראשותיו — — — וחלמה לו את חלום הבצלים והשומים היפה:—הבאים ויהיה יותר נוח להם לבני אדם לחיות את חייהם פה—חיי אדמות! — — —

אולי ימצא—ואם לא ימצא גם כן לא יצעק. לכל היותר יוציא מזמן לזמן נגיחה כבושה ומרוסקה ויאלם סוף-סוף. סבול ודם! תוגה איזמה קוססת את הלב השותת דם, אבל לאט-לאט יקלח הדם, במנוחה ובחשאי... צפור ירויה, אמללה וחביבה... כמה מחרידה שירה חרישית זו העולה מתוך קלוח הדם!

דוד אריה פרידמאן.

מוסקבה, חרע"ר

קְנִיָּם .

אחד המחפשים, אחד התועים—התהלך גנסיך בעולמנו. אולם לא היה בו מהתפרצותם החזקה, מהסוסה וסערה, שבדרךם של אלו. עמודי-האש, המלזים את תועי-העולם על דרכם, לא היו לגנסיך, כי עוד באביב חייו כבר כסה השלג את שמי-נפשו. עוד באביב חייו כבר גמרה בו ההכרה כי „היינו הקי“. המלים האלו שגורות היו בסיו.

לא כאחד מבאי עולם הזה, המחפש את שבילו שלו בנתיבות העולם ותובע את חלקו הוא בחיים—התהלך גנסיך אתנו. כבר וכזר היה, שעזב את עולמו הוא, שמעולם לא התאחו בו, תועה בארץ נכריה, „רואה ושומע וחושב ו... וכל כיוצא בזה, ובה בשעה אינו מסיר את דעתו אף להרף עין מה„בשלמה? העיקר הוא—בשלמה? אבן כלום יגיד לך מי?“.

המגידים פתרונים מימיהם לא שאלו—

בני אדם נולדים או בשאלה או בפתרון — — —

* * *

לגבורי גנסיך אין השאיפה העזה, חסרה להם התשוקה הכוהמת. אותה השאיפה בעלת הכנסים, המרקיעה לשחקים. ומציאה לו, לאדם, את ספוקו בה בעצמה. אוסקים מזהירים אינם קוסמים את עינם, ונפשם לא תלכד ברשת שר קוי-שמש זורחים. העין המסתכלת בהירה „יותר מדי“. חודרת היא דרך שלוליות הזהר, המרפרפות על ה„מרחקים“, וקדרות-ההיים מתגלית בכל שממונה ויגונה. פרחי-הגשמה מתכמשים ונובלים ללא שמש וקרא אור. כנפי נפשך אינן נושאות אותך השמימה, ורגלך תלושה מהארץ. חוסר האחיזה, דבר ישן נושן... אין מענות ותביעות אל השמים, וגם אין רדיפה מבהלת אחרי זה מה שיש תחת השמש. השמים—הלא יפים רק במרחקים, והארץ מתחת—כל כך אבלה וקודרת. והעיקר—עורבא פרה...

את ה„עורבא-פרה“ הזה כבר הכירה ג'ינה ברגשי אהבתה, בעודנה במבחר ימי עלומיה. ואל מי איפוא תשאף ואחרי מה תרוץ? — —
אולם הנפש—התדע מנוחה? מתלבטת היא בזעזועים ובענוים כל-כך נוראים. ועובר האדם ממקום למקום, משביל לשביל, תועה בעולם, ואת ספוקו אינו מוצא.

ומאין ימצא? — — —

ולאזננו מגיע תמיד ובכי הרף זמזום של זעזועי-נפש נוראים וכובשים את עצמם. זמזום טורד וטורד, שמתחלה נראה הוא לנו כה זר ומזר, כהד מעולמות זרים, רחוקים—רחוקים, ולאט-לאט הוא חודר, ונוקב, ויורד לתחתית נשמתנו וכובש את רוחנו. במהלך חייו אין התמוטטות עולמות, מהפכות כבירות, עליות וירידות חזקות, כי אם „הולך הוא לו בעצלתים ועיניו מביטות בשויון רוח נוגה אך המסלה הארכה-ארכה, המשתמחת לפניו שוממה ומתעלפת מחם היום“ — — —

* * *

אולם לא לנצה יסתיר הענן את השמש. השחר בוקע ועולה מתוך חשכת הלילה וקרני-נפש מזהירות בוקעות להן דרך אף בְּעֵינַיִם, המביטות בשויון רוח נוגה, ושופכות מזהרן ואשן על קדרות העולם. זרמי החיים מסכים, והנפש נסחפת במרוצתם העזה. נימי-הנשמה, האלמים-אבלים, מתחילים רועדים לאט-לאט, ובחשאי... כי כבדה מהם התנומה. מנגינת-הסתרים, הכלואה בחביוני הנפש, פורשת את כנפיה ומתפרצת למרחב, למרחב ולשיר... כי קשה עליה—הוי, מה קשה!—הדומיה העגומה — — —

וחלומות-קשת, דמיונות-קסם מתחילים לטוות את עולמם...

החיים, בכל זאת, מה יפים ומה קוסמים, והשאיפה כי תיקד—מה מלבנת

היא!

והולכת הנפש אחרי המית גלי-החיים ומשחקם, מבכי לדעת בְּשִׁלְמָה—

יְזַרְמוּ גְלִיִּים. גְּלִיִּים חוֹבְקִים גְּלִיִּים,

גְּלִיִּים חוֹבְקִים גְּלִיִּים יַחַד בְּחִלּוֹם!

ונשאת היא הנפש, על גלי-החיים הסואנים, ונדמה לה, שהולכת היא ומתקרבת

לאיזו נקודה, אולם—

בְּסִלְעִים נְנִפִים וְקִצְפֵי הַמָּה מְעֵלִים—

וְקִצְפֵי הַמָּה מְעֵלִים: לֹא הֵם! לֹא הֵם!

מתוך חשכת החיים, באישון הליל, יראה לפעמים איזה שביב אור.

וְנָל אֵל גַּל בְּחִלּוֹם בְּלִילָה לְחֵשׁ—

בְּחִלּוֹם בְּלִילָה לְחֵשׁ: חִלּוּמֵי קָא!

אבל היגביר שביב-אור מתעה על חשכת החיים?

וְשׁוֹב יְהוּמוֹ: מַה קְחִשֶׁתְּ קְחִשׁ?

הוי, מה קְחִשֶׁתְּ קְחִשׁ? גַּם זֶה לֹא קָא!

* את מסוקי השיר הזה מצאתי בפנקס ישן רשומים מפיו של המנוח, ו-יני זוכר אם זהו שיר מקורי משלו או תרגום.
י. ה.

שתי תמונות—זריחה ושקיעה.

גנסין, העומד בשחר ימי עלומיו, עומד לנגד עיני דמיוני, למרות הפסקה ארוכה של שנים רבות. עינים, שבעפעפיהן תלויות קרני חמה, ובקרקעיתן רובצת תהום של מאווים, תשוקות, משאות-נפש. במבטן מתפרצת סערת רוח, אולם כובשות הנה את הרת עולמן.

שמש אדום, בהיר ועגול, שזה עתה, עם השחרית, עולה הוא מפאתי המזרח. עומד על מפתן חלל העולם, ונכון לשטף את העולם ומלואו בזהרו. נכון להריק... ולמה, הגידו, אינו נכון?

שפתים סגורות עם פנות דובבות—נחל, הזורם לו בין חופים לבושים ירקרקות ופרחים. שקוע הוא בדומית השקט, וכלו כתפוש הקשבה. אולם—מהומו עולה תמיד באזניך הטולת זרמים כמוסים — — —

והנה—עלעלתי בקבץ גתיבותי, ונשקפה לי תמונתו של גנסין, התמונה האחרונה. אחרי שכבר עברו גלים על ראשי. סערת-הנפש, אותה הסערה, השואפת למהפכות ומחוללת מהפכות—שקטה, עברה. עצבון, שנשתלק זהו מתוכו. ובעינים— תוגה שחורה ועמוקה, מעות שאינו יכול לתקן! — — —

והנפש —

נשאת היא במרומי-העולם על כנפי מנגינת-עצב, מנגינה, הנמישת מדור לדור ומזמרת —

על חזיונות החיים, החזיונות השכיחים והתדירים:

זריחה ושקיעה — — —

י. ה.

מישיבתו בפתח-התקנה.

בשנת תרס"ח, בשנה הראשונה לשבתי בארץ אבות, היה הדבר. אני, כותב השורות האלה, שאפתי או את אויר ארץ ישראל מלא החוזה, הרגשתי את עצמי כקטן שנולד: לרקוד ולפזז, לשיר ולשמח כל היום. הלאה דאגת העתיד! השגתי את מטרת: הנני מחנך בארץ ישראל ודוקא במושבה ובבית ספר נמוך—הכל בא כרצוני וכחפצי. הכל היה מזהיר ויפה בעיני—ובאופטמיות מרובה הייתי מתחם אל הכל: שאלת החנוך, שאלת הישוב, העבודה העברית ועוד. תפקיד חשוב בהיי הנעימים אז— היה ל"גרן" שב"אם המושבות", מקום הטיוולים והמשחקים לגדולים וקטנים, במרם שנשתנתה צורתו על ידי הבתים שנבנו עליו לאחר כך ושרק זכר לדבר השאירו ממנו. בלילות ירח או בלילות ערפל, בחברה או בודד, הייתי מתהלך לי שם לילה לילה ושאיפה אחת היתה ממלאה את לבבי—לחיות ולעבוד, לעבוד ולחיות.

באותם הימים, ימי החדוה ו"ירחי הדבש" לשבתי בא"י, פנו אלי מיפו להשתדל בדבר השגת שעורים פרטיים לסופר צעיר שיבוא. חזון העברית עוד לא היה נפרץ במושבה. כל העברית הצטמצמה בפנת בית הספר וגם שם צריכה היתה להלחם על קיומה, מלחמה בשלום מתמידה. מלבד פועלים אחדים לא היו מדברי עברית. רבים—ממשכילי המושבה כביכול—היו מתחסים בשנאה ובוז ל"עברית-כברית שלהם". ובסביבה כזאת—שעורים פרטיים לעברית! בכל זאת לא אמרתי נואש. ההכרה, כי חברתנו המצומצמת תוכל לרכוש לה סופר עברי, שיגדיל את כחה, הגדילה את המרץ. ביחוד השתדל אז בזה הקנאי לעברית עד היום ה' ע. שדי לו בקב הרובין לחייו ההיום ושגם תשעה קבין חלומות וחזיונות על עתידנו בארץ אינם מספיקים לו. בגורלי נפל להשיג לו שעורים בין גבירות אחדות, שתלמדנה לשם... השפה היפה. הרבה כוסות טה והרבה פטפוטים ע"ד השפה העברית והדבור העברי והמורים העברים בלעתי בנעימה ואחרי הבטחות מצדי, כי על רגל אחת אפשר ללמוד כל השפה ולהבין אפילו את ספורי ר' מנדלי, נאותו ל"נסות" אצל ה"מורה החדש". הכל היה, איפוא, מוכן ומסודר ובכליון עינים חכינו לבוא ה"מורה החדש" אחי האדון גנסי"ן" (כך קראנו למנוח על שם אחיו, מי שהיה מורה באליאנס ומיסדה של הבמה העברית ביפוא).

סוף סוף בא ה"מורה החדש". הוא בא לגור באותו המלון ששם התרכזה אז החבורה הקטנה של הרוקים המשכילים (בעלי פרדסים, משגיחים, מורים) שהיתה במושבה וששם גרתי גם אני. כמו חי הנני רואה עוד אותו לפני: גבה הקומה, זקוף, צנום, פנים נוגים, מסיקים עצב ומעידים על נשמה רצוצה. הרשם הראשון שקבלתי היה, כי לפני אחד השתקנים הגדולים, המרגישים יותר ממה שמדברים והחיים בעולמם הם שאין לזר חלק בו, המגלים לפעמים טפה מנשמתם, אך מכסים עשרה—עומד אני. שתקן היה המנוח. לא הוציא מפיו מלה מיותרת. בעת הראשונה הצטמצמה שיחתו ב"הן" ו"לאו" ולא יותר. באנשים לא מצא הפין. ה"מתבודד" היינו קוראים לו. הוא אהב לשבת הרבה בחדרו ולקרוא. בעת הראשונה לא השתתף כלל בשיחותינו ובמיולינו. רק כעבור הרבה שבועות התחיל הקרח הנורא נמס מעט מעט. הוא התחיל להלוות אלינו בעת המיולים וארח לתברה בעת שתית הטף תחת עצי האקלפטוס הרעננים. גם אז עוד היה אמנם בין השומעים ולא הרבה שיחה, אך לא התרחק יותר מהחבריא.

ואולם את כל עדינות, אצילות ותמימות נשמתו אפשר היה להכיר מהשיחה אתו ביחודות. התחלנו לשיל לילה לילה על הגן אפילו בעת גשמים וסערות מרובות, ואז היה לפעמים מרשה להסתכל בפנימיותו מתוך שיחה קלה במשפטים קצרים, קטעים, קטעים.

היינו מדברים על הכל: החיים שעברו, הישוב בארץ, הספרות, שאלת הנשים ועוד. לאט לאט נודע לי כי הרבה הרפתקאות ערו עליו עד שנתגלגל לארץ ישראל. ביחוד עישה עליו רשם עז המהפכה הרוסית ואבזריה. הוא הכיר צעירים משכילים רוסים (נוצרים), כבד אותם ובהם בכתובים אתם. ביחוד הרבה לספר בשבח צעיר אחד ממוסקבה. המשבר שהשבר אז כל הדור הצעיר ברוסיה הגיע גם עדין והוא לא יכל היה לבסס את חייו שם. מכרה היה להתרחק מכלם. בריאותו התרופפה. ויעצו לו לנסוע לנוח במקום יותר נוח לו. כך היה מגיד.

לעתים קרובות דברנו על החיים בארץ ישראל. הוא לא היה, כמובן, משוללי הגלות; הוא לא בטל את היהדות והיהודים שבנוכה ולא נחשבו בעיניו כקלפת השום. הוא לא בא הנה מתוך חבה וגעגועים לארץ, התיחס אל הכל בקרירות, דן על הכל בלי התפעלות יתירה. בכל זאת שמח מאד על באו לא"י. הרגשתי בו, כי מעט מעט נהפך פה לאחר. פה מצא מנוחה כי טוב. די לנדוד, די להתרגש. פה אפשר לסדר את החיים בלי התרגשות יתרה.

החיים השקטים והמסודרים, העבודה הנוחה בנתינת שעורים לגדולים, השנוי הנמרץ בכל חייו, הישיבו לו הרבה. פניו הוטבו, עצביו הרגעו, והוא נגש אז לעבודה מפרותית גדולה.

לפעמים היה מזכיר את שנות ילדותו, הלמודים וההתפתחות הראשונה. את

אמו חבב ותמיד היה שמה נשוא על שפתיו. היא התענינה בכל אשר לו וכאשה פשוטה ואם רחמניה היתה תומכת אותו בעצות שונות. למשל, קבלה היתה בידו מאמו-חביבתו: לא להתרחץ בתוך קערה שכבית המלון משום מחלה מדבקת וצריכים היו ליצוק מים על ידיו.

חלומותיו ושאיפותיו משנות ילדותו היו אהובים עליו ביותר. למרות שהחיים פכחוהו והרבה מאליליו נפצו ונהיו להרסי אדמה, אהב אהב בכל זאת להזכיר את העת החביבה ההיא. מרגלא בפומיה: מי יתנני צעיר בן שש עשרה ואשוב אחולם, אשאף ואדאף שחקים. הגיל הזה היה בעיניו המאושר בחיי האדם. הרצאות לא אהב—לא לקרוא ולא לשמוע, מנשפים היה מתרחק, אעפ"י, או מפני, שהיה בעל טעם גדול בסדור נשפים וחזיונות. הוא היה בורח מהכבוד, לא התערב בשאלות כלליות (הימים ימי ה"צעירים" ו"הזקנים" במושבה). צנוע היה בכל. בכל זאת הבלוג פעם על אי רצונו וסדר חזיון זרנגני (אגב: האחרון במושבה) לטובת חברת לינה.

את הצחוק לא הכיר. תמיד היו פניו רצינים. לעתים מאד החוקות ראיתי בת-צחוק על שפתיו. רק פעם אחת ראיתיו שמה וצחוק בקול רם. ביום ששי אחד רכבנו למבצר אנטפטר—ובשובנו היינו עליזים. והנה קרה, כי ארבעה מהבריו נסלו אחד אחרי השני לבצה. המחזה היה באמת כל כך משונה ומצחיק עד שאפילו הוא הרציני צחק או כל השבת כשזוכר במאורע זה.

חברת נשים לא הפשו. הוא היה אוהב לשמע את צחוק בנות ארץ-ישראל והתלהבותן. תלמידותיו הגדולות, גבירות חשובות, מפני המושבה, הללו אותו תמיד גם בתור מורה גם בתור אדם חביב ונעים. בשיחתו היה נזהר מאד. נפשו היתה סולדת, בשמעו לפעמים בטויים גסים או הלצות מן השוק. פעם נסבה בינינו השיחה על האשה וחיי המשפחה. הוא היה מוקיר את חיי המשפחה והוסיף: ביחוד נחוצה בזמננו לאדם משכיל, שכרו קמץ עצבים, אשה פשוטה, בת ישראל כמו לפני, עקרת הבית, בלי חכמות יתרות, אשה שלא תטריד את בעלה בשאלות ספרותיות ואמנותיות, בשאלות החיים. כעין זו של גשה—היא מוסף.

מהסופרים העברים שבא"י היה מתרחק. בכלל היה קשור מאד לחברת הסופרים שברוסיה, ביחוד לצעירים שבהם. עם פרישמן היה בא בכתובים. הוא כבד אותו מאד ודבר על אדותיו ביראת הכבוד. פרישמן חשש מאד לכשרונו הספרותי שמה יפגם בא"י וכתב לו פעמים אחדות שישוב לרוסיה. כנראה דאג פרישמן להתפעלות המזויסת וההתלהבות המלאכותית ששלטו בארץ. פעם הראה לי מכתב מפרישמן שכתב לו, כי צריכים לפדותו "מכור הברזל", "מבית העבדים".

לקיץ התמעטו השעורים. אנו הפצרנו בו, שיקבל שעות אחדות בבית ספר ויחכה עד שיתבסס בארץ, אבל הוא לא הסכים, הוא לא אהב את ההוראה,

ביחוד בבית ספר לקטנים. רגיל היה להגיד, כשמתהלכים זמן רב עם הקטנים ומסתגלים להם, גם המחשבה מצטמצמת וחוג-הראות צר ביותר. כשמצבו החמרי הורע, התחילו לדבר על נסיעתו לחו-ל. הוא לא חפץ לעזוב את א"י. עוד היתה תקוה, כי ישאר בארץ. יעצו לו לנסוע ירושלימה לסדר שם את הבימה העברית ולהיות עוזר ב"הפועל הצעיר", שיצא אז בירושלים. הוא נסע בתקוה רבה, אך העלה חרס בידו. הוא שלח לי מכתב מירושלם, שממנו הכרתי עד כמה היה שרוי בצער. הוא שב כלעמט שבא, ובלב כואב החליט לשוב לרוסיה.

נסעתי ליפו ללוותו. עגומה היתה הפרידה. התרוקן אז דבר-מה בעולמי. הרגשתי בצער עמק שא"י לא יכולה להיות לע"ע אפילו מלון נודדים; היא לא מספיקה עבודה ומנוחה לכל בחור בעמיה. לחצתי את ידו, ברכתיו, כי ישוב הנה והייתי בטוח, כי ברכתו תקוים. לא כתבתי אליו—אך הכיתי כי שוב ישוב. ירחים חלפו, שנים עברו. בינתיים וגם עלומי אני נגוזו, גם עלי עברה כוס התרעלה, שתיתי מציתי אותה. הצרות התגברו, הצחוק והחידה נדמו גם בעולמי. יסורי הנפש והגוף עצרוני מבוא אתו בכתובים. מה מאד הייתי רוצה שוב לדבר, לכתוב לידידי השתקן הזה. תמיד חשבתי לכשאסתדר ואנוח—אכתוב לו. והנה הבהילתני השמועה הנוראה, כי ידידי זה שנשא את צער העולם בקרבו ושחק—איננו. כתב לא אכתוב יותר לידידי. השורות הללו הנן הברכה האחרונה לידידי המעולה באנשים, שהכרתי בארץ.

שכ"ט תרע"ד

ד"ר י. מארש'ק.

פְּעָמַיִם .

I

היה קיץ, הקיץ שלאחר „האביב“ הידוע. בעירה קשנה חביבה שבמולדת בליטה, בביתה של אם טובה ואהובה, הזדמנו חֶבֶר-צעירים, הורי מפלגה לאומית-סוציאלית ידועה, לדון על הדרך אשר ילכו בה. והדרך נבאה להיות גדולה ורחבה באפק המערפל, שהלך הלך והגלה. היה ברור: ימים כבירים הולכים ובאים והלב התלבט „כצפור בהריחה יום דרור“...

ואי מזה בא לשם—לארץ אצל חברו, גיכ סופר—א. נ. גנסין. כמה בֶּרֶךְ הלב הצעיר את בזאוו! היתה התמונה שלמה: לוחמים, סופרים ואמנים עברים צעירים. לאיזה קרבות התכונן הלז? זקוף-קומה, גלוי-פנים הלך לו זה הליכה בטוחה--רכה וקלה אמנם—ראמר: רצונכם, ואני מפשיל שרְוֵלִי—והבה!

בחלצת-קיץ לבנה היה לבן-שערות זה—בן ארצה של אותה אומה—משוטט לו יחף בין שדות-דגן וביער הקרוב אוכל תות-שדה אדום להנאתו, טובל שבע טבילות ביום—מעשה קנדס—בנהר הקריר ושר לו שירה אוקרינית, מעין

Ох ты ская моя голубка.

ובלילות קיץ, כשכל החבריה היתה יושבת לה בכבש של אותו בית חביב, פותחת בדברים—הד המועצות של היום—ומסימת בשירי-עם ובצחוק—היה הוא עומד לפות לאחד מעמודי-הכבש, מלוח ברטט פנימי עצור את דבריהם של אלה ושותק, וצלו, שהשתטח לרגליו ארוך ושחור לעין סהר מלא, לא היה זו במקצת במשך שעות שלמות.

רק לפעמים היה נטפל בקולו הרך למילודיה ענוגה של שירת-עם. ורק על אחת היה מדבר—על הספרות. קרא את לירמונטוב ואת צי'יחוב ודבר הרבה ובחוס על ספרותנו. על עצמו לא דבר, אולם „הצדה“ היתה כבר בתקו של פרישמן.

הקיץ רד, התחילו עלים נושרים והעירה נתרוקנה. יצא כל אחד לדרכו, יצא גם הוא; והיה ברור—לגדולות!

II.

חרף 7—1906, כלומר 1906 היתה כבר מאחור וה"סך הכל" היה לעינים.
— באת לחרף אתנו, חרף קשה זה יהיה, — ככה פגשני אורי-ניסן בקיבו.
שנים כאלו עשו הרבה: גופו צנם והתמתח, כתפיו נמשכו למעלה והתבלטו
ביותר והראש כאלו שקע ביניהן. היה כבר גם לאחר "בינתים".
ואמנם ידע הלב את אשר נבא, הכל בא. היה חדר אפל, אימת "ציד" ודיו
קופאה בדיוטה והיו גם שעורי פרוטה.
— — — שעה-לילה מאוחרת. בחוץ סוערת סופת שלג יבשה והחלונות
לוהטים מארגמן-המדורה שושיאו בקרן הרחוב, והנה דפיקה קלה בדלת. ידענו:
זהו—מפודול... לבוש מעיל קל, שפס לבן מסמר ועגולים כחורים מתחת לעינים.
יודעים אנו וממהרים תה, לחם והמאה וכוס יין.
"קשה, קשה" — היה נוהם לפרקים ותו לא.
וברחוב כבר לאחר ככלות הכל. והשעה — הרת עולמו של הזרנגון, חברים
אהובים פורשים והולכים לבקרים לאכסניות חדשות, בולמוס של מפלגתיות, והשארית
עשתה "חובבי-ששת-עבר" והתחילה מדברת עברית.
ובודד, עוצר נשימה מחמת כאב אנוש, היה תועה לנפשו בסביבות קיוב
הנהדרות, כמתוך כאב-שנים מתמיד.
היה אמנם שופנהויער של "רקלם" בכים ודרמה בהיכלו הלבן של סולזובצוב
ור'נפך והיה גם עוד דבר... ודאי שהיה.
אולם "קשה, קשה".
אלא שלפעמים היתה הפוסטא פולטת חוברת של "המעורר".

ופעם בליל ערפל כבד ולח נעלם אורי-ניסן מקיוב: הוא נשא ברכבת ללונדון.

ז. דוד.

אורי ניסן

(מלים אחרות)

מה היה לי אורי ניסן עד בואו אלי ללונדון—לא הייתי יכול להגיד גם אילו הפצתי. עפ"י מסכות חיי אין לי אף שורה אחת מכל המכתבים הרבים אשר כתב אלי עד שנת תרס"ז, ולא אוכל לזכור גם דבור אחד ממה שכתבתי אני אליו. יחס אמתי, שרשיי היה בנינו תמיד, מיום שהכרנו איש את רעהו, אך כמו מתוך הערפל נישקף לי היחס ההוא. אהבה?—בודאי ובודאי. בכל אופן, מצדני את האיש העדין, רם-הקומה והרגש וטהור-הנפש והרוח הזה אי אפשר היה שלא לאהוב, ביחוד בבחרותו. לו היו אז תנועות כל-כך גרציוניות, מיוחסות-מלידה, ויחד עם זה מלאות איזו פשטות עצורה, הגובלת עם בישנות של ילדה בת שש. ואפן דבורו: „אין הוא מבין, בכל זאת, לרעו של איש שיחוו. אין הוא יודע היטב, למשל, את „זו פלשרי, אבל אפשר, כמדומה, להגיד בבטחה, כי עצמה לה כבירה, אם לא בלתי מצויה... כלומר... נו, כן... מדבר זאת—מוזר!“ („צללי החיים“, „גינה“). את קולו אני שומע בזה ואת זעזוע-כתפותיו של אותו אציל...

היתה, היתה אהבה— בלי כל ספק. הערצה?—זו כבר אולי לא היתה כל כך חזקה ועמוקה, ביחוד מעוז שנפלנו שנינו לתוך מה שקורין „החיים“. כמדומני, שתמיד—יחד עם הקנאה, ההתקנאות ישמן הנמנע, התקנאות רוחשת וצורבת במעלותיו הרבות עלי—קננה בלבי מעין הרגשה, מצד אחר, שהוא עוד חלש גם ממני, שהוא עוד פחות ממני מוכשר להביע את רחשי עולמו הפנימי, ובמה שנוגע לקשי-חיינו החיצוני, הרי גם בזה הוא עוד פחות ממני מוכשר לעמוד בקשרי המלחמה. יותר מדאי היתה מדת היחסנות והרכות באורי-ניסן, פחות מדאי עקשנות וברזל, בכדי שאעריצהו.

כאמור: ערפל, ערפל. לא אזכור דבר מסוים, לא אזכור כמעט כלום. ואולם זה נחרת בקרבי—ועכשיו הוא צף ועולה. כביליסמוק היה היום ההוא. אנחנו שנינו כבני שבע-עשרה—שמנה-עשרה. אני כבר עזבתי את הישיבה ולמדתי „מלאכה נקיה וקלה“, והוא, הגדול ממני בשנה או בשנתיים, עדיין ישב בבית אבא, אפרוח בקלפתו. אני קראתי אליו לצאת „מן הבצה“, כנהוג. „בצה“, כמובן, על דרך המליצה וביחס לסביבה של עיירה על גבול „ערי המרכז“ של רוסיה הפנימית;

מה שנוגע לאביו הרב, מורנו לפני שנים שלש שנים בנמרא ופוסקים, אי אפשר היה שלא לשמור אליו רגשות נאצלים בלב גם ימים רבים לאחר כך. אז קבלתי ממנו בתור תשובה אגרת בת ארבעה או חמשה גליונות פוסטה—ואולי עוד יותר—כתובים מפנים ומאחור. והנה במקום אחד בתוך כתבי-ידו הצפוף-הספירי הנפלא אשר עליו ישתומם כל רואה, היתה נקודת-כתם אחת קטנה, ומתחתיה רשום: פה נפל אנל דמעתי. אנל דמעתי על אבדן החיים. הנה הוא שורף את הניר. אחא! אחא!— את הלשון בדיוק לא אוכזר ולא אוכל לזכרה כמו, אבל כי היה הדבר הזה וכי נכתבו אז בדברים האלה, דברים שהיו בעוד שנים אחדות ליקוד שירת „בינתים“— לא אפונה.—אחא! אחא!

אנל-הדמע ההוא צף ועלה בינינו אחר זמן-מה בורשה. הוא החל למשוך בשבט סופר, זאת אומרת להדפיס מזמן לזמן קצת ממה שהוא כותב, לצאת ולבוא במערכת „הצפירה“; השתכר כשמונה רובל לחודש וגר ברחוב דיעלנאיז מספר 21 מעון 21, ואני באתי לורשה ולנתי אצלו בגניבה שנים-שלשה שבועות (בגניבה—כי לא היה בידי כל פספורט, והממונה על החצר נתן בי עין לרעה). ההרגשה העצמית לא היתה לעילא ולעילא, ואף על פי כן היתה איוו השראת-עלומים, צפיה לאיזה דבר, קלוט רשמים עם כל העונג שבקלוט זה. התראו עם נומברג, עם רייזון, שהוציאו אז איזה קבץ בשפת-האם; קראו בספרים, ובפרט במאמרי-בקרת. אורי ניסן בעצמו כתב איזו רשימת-בקרת על „דימון יהודי“ והדפיסה ב„הצפירה“ ב„פסידונים“. „פסידונים“—הרי אף במלה זו היה איזה כח-משיכה של חדוש. בקיצור, היינו מן „הנכנסים“; עמדנו בתפרת „שחרית“.

והנה בערב אחד הביא הוא מן הרחוב איזה לוח-אחיאסף חדש, שיצא באותו יום מבית-הדפוס, ודוקא בערב שהיה לנו גם לחם, גם תה, גם נפט במנורה, גם כירה מוסקה. ישבנו שנינו בעת ארוחת-הערב והתחלנו: „ביום קיץ יום חום עת השמש מטרום הרקיע תלהט כתנור היום, עת יבקש הלב פנת שקט לחלום וכי וכי— שיר מאת ח. נ. ביאליק!—זכעבור שעה קלה, כתום האוכל, כבר התגדרנו מעומדים איש לפני רעהו בידיעת-השיר בעל פה...“

— „לי יש גן, ובגן תחת אוג כבד צל“—הטעים הוא כל מלה ומלה בתענוג מוחשי, פיזי...“

— „ובליל הזו—רף, ליד קור, עת מחש--כים ושחור“—משכתי בנהימה לעומתו...
— „ביתי קטן ודל, ככי מכללים ופאר“—צהל הוא והשתובב, ומתוך השתובבות „ישב אצלי וחממני“ בשעת אמירת פסוק „אצלי שב והתחמם“, חקה „סופת ליל קול כאובי, תאר בפשוט ידים ורגלים את „ענות רש גוע ברחוב“, קפיץ, התנער „ולחצני אל לבוי, רעו, אחיו הטוב“—

ופתאם—

הדמעה שנשלחה במכתב מפוצץ לביליסטוק נוצצה בעין, ואחריה נשרה
עוד אחת...

וְרָסִים נֶאֱמָן אֲוִרִידָה עֲלֶיךָ,

רַעְיָנָעוּרִים!

...רחפו עצמותינו. ועל האח בער אש, על השלחן הנר...

רק כעשר שנים עברו מן הערב ההוא, והיו ימי קיץ דומים לתור הסתו,
ימי סגריר ועב, עמום שזמם היקום, רפש הולך ורב, דלף טורד על גג, עש בקרב
לבבי—בלונדון.

לבוא ללונדון לא יעצתיו, אף כי גם מנע לא מנעתי אה הדבר ממנו. כתבתי
לו בפירושי—זה אני זוכר—לא בשבילך המקום, אך אם אינך מחכה כבר לכלום
ואין לך מה להפסיד—בוא.

והוא ענה: אני מחכה לכלום. המקום הבא אינו בשבילי, ואי המקום אשר
הוא בשבילי? אני נוסע. מה אפסיד?

והוא בא. אבל ביום הראשון לביאתו, בשעה הראשונה נוכחתי, שכל זמן
שהנשמה באדם—עדיין לא כלו כל קציו, כל חשבונותיו, עדיין הוא, סוף-סוף,
מחכה ומצפה ועדיין יש לו—לעולם יש לו—מה להפסיד. וכתוצאה מזה ראיתי,
שאורי ניסן, גם אחרי ככלות הכל, לא היה צריך לבוא לעיר ההיא ולמה שחכה
וצפה לו בעיר ההיא.

כי אצלו כבר אחרי ככלות הכל, כי הוא כבר מקודם—גם בלעדי מזרח
לונדון—הגיע עד זבולא בתרייתא—זה היה גלוי. אך הוא כאילו הסתיר. והסתרתו
זו פגעה בנו, בי, רעו הישן, ובאשר ביילין, ידירו החדש. למה הסתיר, הגבר?
לא שחפצנו, כי הוא ישפוך לפנינו את לבו—בזה דא היה צורך. בפניו, כבכל
מה שכתב, היתה אז המלחמה בין השאיפה לגלות ולשפוך שיחו ובין השאיפה
לכסות על כל הנעשה בו פנימה—וזה היה די, בעיקר, לדעת מה אתו. דיות היו
גם תנועות הפנים, ההערות הקצרות; ולא על שלא הרבה לדבר על עצמו, על
העיקר, שבשבילו נגמר אצלו הכל, רעם הלב—כלום היה יכול והיה צריך להיות
אחרת? כלום האנשים מסוגו, מסוגנו, צריכים לפירושים יתירים, על מה חשך או
יחשך עליהם העולם? ואם, כאמור, רע היה בעינינו הדבר, הרי לא היה זה אלא
על שהוא כאילו נושא עליו צנה וסוחרה של סבלון שתקני, על שהוא כאילו
מתחם ומתגדר בזה, בסבלונו הנסתר, ובו לנו, הפלתי סובלים. למה? באיזו זכות?
ביחוד הייתי אני, לבשתי ולכלמתי, ענר בנוגע לזה. ממחלתו הפיזית, אשר סת

בה, לא ידעתי, כי הוא לא הגיד לי. אילו ידעתי, כי אז אולי היתה אחרת. ואולם מפני שלא ידעתי, לכן לא נצילתי מן המחשבה המדאיבה: למה יתפנק? היאה לאציל-רוח שכמותו להתפנק? שבור ורצון הוא כמונו כלנו-ובכן? ובכן למה יתהלך ככה? הלא כמונו כמוהו. וכי דמא דידן סומק טפיה? וכי אנו פחות חורים ממנו? ובאיזו רשות יביט עלינו ממעלה למטה? ולא טוב מזה היה גם בעת שחשתי, כי אכן הדבר אינו פשוט כל כך, כי אכן איזה דבר סתר יצוק בו, כי אכן עולה הוא עלי בסבלונו-להיפך, אז דאבתי עוד יותר: למה, איפוא, יחריש ויכסה גם ממני? למה גם לי לא יגיד? האם לא כדאי אני לזה? אורי ניסן! אורי ניסן!

פעמים אחדות בעת ההיא פגשתיו בחוצות ווייטשפל, עמדתי ממש בד' אמותיו, והוא היה כל-כך אבוד-עשתונות או כי-כ מהלך שקוע בשרעפים, עד כי לא השגיח בי כלל. נראה ואינו רואה. לא יכולתי לחשוב, כי מתחפש הוא-שמרני, אלהי, ממחשבה כזו!-ההוא, אציל-הרוח, יתחפש לראותני ולבלי הכירני, לעשות את עצמו כאינו רואה? אך זאת חשוב חשבתי, לא יכולתי שלא לחשוב, שהוא רואני ואינו רוצה לראותני. ואז אמרתי אל לבי: אך ישטמני אורי ניסן, אך ישטמני. הוא אינו רוצה במשטמה זו, קשה עליו המשטמה, אך הוא ישטמני... מה אתו? בעד מה ישטמני? מה פשעי ומה חטאתי נגדו? האמנם על אשר גרמתי לו לבוא הנה?.. אי אפשר... הוא-בעל היושר העילאה, בעל הלב הגדול באמת? ואולם מי יודע... נפתל רב אנוש... אולי דוקא מפני יושרו הגדול, דוקא מפני שקשה לו כל-כך לשנאני ולבוז לי, לכן עוד יוסיף לשנאני ולבוז לי. — — —

ויש גם אשר אמרתי, ולא לעתים רחוקות: דברים בטלים. יש על מה לשנאני... וכי אני אוהבה?

כן, נפתל לב אנוש... והיו רגעים, שנתתי לו את הצדק הגמור... מלבד הנימוקים הפסיכיים, שהאנשים השבורים והרצוצים, האנשים כבדי-הרוח, האנשים היודעים מסדתי נפש חבריהם, אי אפשר להם, שלא ישטמו איש את רעהו, יש שמצאתי, כי גם מהצד החיצוני איני נוהג בו בכל הדילקטיות הראויה. הן אני הייתי הפעם ה'אזרח' והוא הגר-ואני תובע ממנו יותר מדאי, איני מתחשב עם הרגליו ועם צרכיו המיוחדים, כמעט שאני מאלצהו לעבוד במה שלא הסכים... אן אותו היחס הצפוי....

נפתל לב אנוש, וכיחוד לב אנוש אשר האושר יזרנו כמו דוה. אין צדק ואין מוסר ואין רגשות טובים את האיש אשר השהו אלהים מעט אושר. הן גם אני גם הוא לא צפינו כלום מבואו לונדונה, ואעפ"כ כאילו שנינו היינו מרומים... כאילו שנינו קוה קוינו, כי הפגישה תהא אחרת, כי היחוסים יהיו אחרים, כי היינו

יהדיו יהיו אחרים...

ויש אשר חשבתו: הכל מדברים על יסורים. המלה יסורים נשאת על כל לשון. גם ביחס אלינו. בעלי יסורים אנו. סופרים עברים, גולים במזרח לונדון, חולנים, עניים וכו' וכו'. אבל מה יוכלו האנשים לדעת על מדת-היסורים של היחס הזה, אשר בני ובין אורי ניסן, בין אורי ניסן שלי...

ברגעים הטובים המעטים, שודאי היו גם אז, נצרפו הלבבות וזוקקו מסיגי-המינא. אז הבינונו שנינו, כי אין אני אשם, כי אין הוא אשם, כי אין אנו אשמים, כי רק האסון רובץ עלינו. ואולם בכל הימים ובכל השעות ראה ראיתי, כי לצנינים אני בעיניו, כי אין הוא יכול נשוא את כל הבלי וקלקולי, את כל מבוכתי ותעתועי, את כל נטיותי הרעות ופשרותי הרעות, שהייתי מתפשר אז, כמו תמיד, עם התנאים הרעים ועם החיים המרים. והוא, מצדו, היה בעיני לקורע בודון את קרום התפשרותי עם מקומי ועם מצבי במזרח לונדון ועם העובדה של מזרח לונדון בכלל ועם דבר הוצאת הקונטרס החדשי המדולדל שהוצאתי אז. איני יודע אם כך היה הדבר, אבל נדמה נדמה לי עתה, שאני בימים ההם, אחרי עבור עלי שלש שנים למגורי בווייטשפיל, כבר למדתי, אם כי לא בל-עמל, כמובן, לקבל את פני המציאות אשר מסביבי, כאילו התעריתי בה ואין לשנות, ואין להחליף, ואין לצאת מתוכה. לא רק שאי-אפשר, אלא שגם לא כדאי, אין מן הראוי, אסור. אני אפילו למדתי למצא בה איזו הנאה, איזו נחת רוח, שאין למסרה בשום שרטוטים ספרותיים. בכל אופן, אני הייתי אז כמתחנן בכל מעשי, בכל מנהגי: תנו לי לחיות—ואחיה! והנה בא הוא והפריע לי, הפריע לי בכל. הוא אמנם לא דבר כלום, לא הוכיחני, לא יעצני, אבל אי-דבורו היתה קריאת-תגר נוראה על כל אשר מסביב לנו, ועלי בכלל. שתיקתו והוא פלו היו-תגר.

ירא אני, שלא הייתי צריך להזכיר את העובדה ההיא, ירא אני, שאורי ניסן לא היה נותן לי לעשות זה, אילו נמלכתי בו, אבל מכיון שהתחלתי לדבר—לא אכחד גם אותה:

זה היה ביום צאת החוברת הכפולה והאחרונה של אותו קונטרס חדשי. אני הייתי אז רחוק ממקום הדפוס, שבו נדפסה, כי עבדתי בבית דפוס אחר. הוא—כמעט מתוך אונס—ערכה וגם הגיחה. בהודעת-ההתנצלות שלי לפני „החתומים“ על אזור החוברת, על צאתה כפולה ועל הפסקת „הירחון“ בכלל, כתבתי: „ויקבלו נא אותה (כלומר, את החוברת הכפולה והמאוחרת) בסליחה“. בערב שבת מבית הדפוס וראיתי בעמודים הנדפסים: „ויקבלו אותי בסליחה“. נפשי המרה מרה לי על התרשלותו של המגיה:

— אוי, אורי ניסן! אוי, אורי ניסן, מה זה עשית לי?
הוא לא הוציא הגה. רק הצטחק מעין צחוק של התנצלות ובקשת סליחה,
ועם זה הביט בי בדטמה. ואת המבט ההוא קשה להשכיח מן הלב.
ההצטחקות היתה של איש רך, טוב, זוכר חסד-נעורים ואינו רוצה בריב,
הצטחקות מפיסת, עדינה וחלשה. למה תצעק? אל תצעק—הצטחקותו הרגילה. אך
המבט — — —

אלמלי אפשר היה להביע בדברים כל מה שאמר אותו המבט, כי אז היו
הדברים האלה אולי דוקרים יותר מן הספור הכי-דוקר שלו—מ, במרם.
במקצת, משהו, כל שהוא, אחת מששים, היה פירושו:
— אי, אתה, אתה, הצועק, המתקצף, הטפוש... לפניך איש אובד, איש
שמתהפך על משכבו לילות שלמים בענויי-מות, ובשרו ישא בשניו, איש אשר על
כורחו הוא חי ואין קץ, אין קץ לסבלונו, איש אמן ואוהב אמנותו, אשר לא יכתוב
רק מתוך שנאתו את התיבות... ואתה, ידידו, כביכול, מדבר אתו משפטים—בשעה
שעולמו חשך בעדו מחשך אחרון—על איזו תיבה כסילית באיזו הודעה כסילית
משלך: אותה—אותי...

— אבל הקורא יקרא, שאני מבקש, כי יקבל אותי בסליחה... הגע בעצמך...
אותי... הלא בושה היא!—הוספתי לדאוג מתוך הרהורים על מבטו ולא על בת צחוקו.
ואולם הוא כבר עמד ופניו אל החלון. בלי-אמר.

* * *

כעבור שבועות אחדים אחר זה נסע אורי ניסן מלונדון.
— כמו אבן נגולה...—אמרנו אני וביילין איש לרעהו, כששבנו מן הלוויה.
ומאז עד יום מותו, גם מפוצפ, גם מורשה, הוסיף לכתוב לביילין, אך אני
לא יספתי לקבל ממנו אף שורה אחת, אף דרישת-שלום ארעית.
הוא ודאי חשב, כשזכרוני עלה על לבו:

ובהתעשף הלב, ובהיותו למסוס
לא תשרני עין זר...

י. ח. ברנר.

על אודות מכתבי א. נ. גנסין.

אחדים מידידיו וקרוביו של א. נ. גנסין נגשים להוציא את כל מכתביו, שרק חלק מהם נדפס בקובץ זה, בספר מיוחד ולכן פונים המה המאספים והמוציאים בבקשה אל כל אלה האנשים וההוצאות העבריות שעמם בא א. נ. גנסין בכתובים להמציא לנו, ע"פ האדריסה שלמטה, את כל מכתביו אליהם מזמנים שונים. כל אלה החפצים לקבל בחזרה את גופי המכתבים יודיעונו על זאת ונשיב להם בתודה את המכתבים אחרי שנשתמש בהם. מוסקבה, ערב סוכות, חרע"ה. ש. ביחובסקי.

האדריסה:

С. Быховскому. МОСКВА, Маросейка, 13, «Литература».

S. Bychowski. MOSKAU, Maroseika, 13, „Literatur“.